

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 18 красавіка 1986 г. № 16 (3322) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

**Ленінскім курсам XXVII з'езда КПСС—наперад,
па шляху камуністычнага будаўніцтва і міру!**

(з Заклікаў ЦК КПСС да 1 Мая 1986 года).

У. І. Ленін. Работа народнага мастака СССР М. САВІЦКАГА (фрагмент).

Масква. Плошча Рэвалюцыі. Незабыўныя хвіліны перажываш, калі прыходзіш у Музей Леніна.

Кінаадры наблізілі далечыню. Вось яны, непаўторныя вочы: і дзіцячы давер, і нястомнасць агню, і прытоенасць думак прарочых.

І запытае ён і мяне, і цябе, Устрывожаны думай бяссоннай: «Як вы там? Не стамляйцеся ў барацьбе, Не цурайцеся працы бяссоннай!»

Прыглядаецца, быццам, да кожнага з нас — Камунізму шукае прыкметы. І яшчэ: ён дае чалавецтву наказ, Каб жывой засталася планета.

Ты, прыціхлы, глядзіш на харціны, экспанаты, фотаздымкі, якія ўваскрашаюць гісторыю, тварэння Савецкай дзяржавы, гісторыю ленинскай партыі.

1919 год быў годам незвычайна цяжкіх выпрабаванняў для маладой нашай краіны. У тым годзе, у сваёй выдатнай рабоце «Вялікі пачынае» Ленін пісаў аб выключным гераізме рабочых і сялян, якія адважна адстойвалі заваёвы сацыялістычнай рэвалюцыі ад націску калчакіўцаў, дзянікіўцаў і іншых заклітых ворагаў новага ладу.

Ленін пісаў: «Не меншай

ЗАЎТРА — УСЕСАЮЗНЫ КАМУНІСТЫЧНЫ СУБОТНІК

увагі заслугоўвае гераізм рабочых у тыле. Проста-такі гіганцкае значэнне ў гэтых адносінах мае наладжанне рабочымі, па іх уласным пачыне,

тым, што «гэта — перамога над уласнай коснасцю, распушчанасцю, дробна-буржуазным эгаізмам».

10 мая 1919 года рабочыя

За прыадчыненым акном — вясна
3 грымучымі франтамі,
3 незасяянымі палямі,
Безгалосымі паравозамі,
Заводамі,
Але ўжо аваяная

3 усім народам Ільіч выходзіць на суботнік. (Максім ТАНК).

Парасткі новага. Нараджэнне самых ашчадных, сумленных адносін да працы, да жыцця, да сяброў. Ці не бяруць яны пачатак у тваім першым калектыўным суботніку? У гэты час адкідаюцца ўбок дробныя клопаты, дробныя інтарэсы...

19 красавіка, напярэдадні дня нараджэння У. І. Леніна на камуністычны суботнік у ходзіць мільёны працоўных саветкіх людзей.

Мінскі камвольны камбінат. Брыгада прадзільнага цеха (кіраўнік П. Ф. Ліпшын) абавязалася за змену вырабіць на адну тону болей пражы, працаваць на сэкнамленай сыравіне. Насельніцтва чакае тканіны самай лепшай якасці. Аб гэтым помняць многія работніцы. Сярод іх: лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Н. В. Чарных, В. М. Івашкевіч, Я. Ф. Кніга.

МТЗ. Гарачы цех. Калектыў стальявараў (брыгадзіры В. Ф. Даўгапалт, В. В. Міновіч) вырашылі звярнуць за дзень 250 тон сталі на зберажонай электраэнергіі. За тры змены 19 красавіка выйдзе ў свет трыста

ЛЮДЗІ - ЛЮДЗЯМ

камуністычных суботнікаў. Відаць, гэта толькі яшчэ пачатак, але гэта пачатак незвычайнай важнасці.»

З усёй прадбачлівасцю і глыбокім разуменнем чалавечых характараў Ленін гаварыў аб

Маскоўска-Казанскай чыгункі першыя выйшлі на камуністычны суботнік, у імя поўнай перамогі над Калчаком.

У тым, першым суботніку прымаў удзел Уладзімір Ільіч Ленін.

Першамайскімі сцягамі, Планамі электрыфікацыі, Марами: «Мы сой, Мы новы свет збудуем!»

Пара! Адлаўшы незакончаны артыкул, У непачцы панашанай,

НАДЗЁННАЯ РАЗМОВА

СЛОВА ПАДМАЦОЎВАЦЬ СПРАВАЙ

Жыватворнае паветра перамен, якім дыхаюць сёння саветкія людзі, прыйшло ва ўсе сферы вытворчасці, навукі, культуры. У сувязі з пазітыўнымі зменамі ўзрастае і роля літаратуры як магутнага і дзейснага сродку ў эстэтычным выхаванні, у сцвярдзенні высокіх ідэалаў камунізму. Зразумела, і раней гаварылася аб гэтай высакароднай місіі творцаў, прымаліся разгортваюцца рэзалюцыі і паставы, гучалі з трыбун аўтарытэтных запэўніванні і абяцанні, але ў сапраўднасці дэлега не заўсёды словы падмацоўваліся справай. Сёння ж настаў час, калі ад слоў неабходна перайсці да справы.

Менавіта ў такім аспекце вялася гаворка на адкрытым партыйным сходзе, які адбыўся ў аўторак у Саюзе пісьменнікаў рэспублікі. Павестка дня — «Вынікі работы XXVII з'езда КПСС і задачы Саюза пісьменнікаў Беларусі і яго партыйнай арганізацыі па выкананні рашэнняў з'езда» — і вымагала гаворкі адкрытай, прынцыповай, прамой, бескампраміснай. Тон яе быў зададзены ў дакладзе сакратара партыйнага бюро В. Карамазова. Адзначаючы важнасць перамен, якія адбываюцца ў грамадстве, ён падкрэсліў, што на сённяшнім этапе асабліва ўзрастае роля пісьменніцкай публіцыстыкі. У яе ёсць значны дасягненні, набыткі, але разам з тым відавочны і слабыя месцы.

Публіцыстыцы, зазначыў дакладчык, не хапае з аднаго боку — высокага мастацкага і філасофскага ўзроўню, а з другога — глыбокага ведання тэмы, справы, у якой жыве і выяўляецца герой, аналітычнага выйсця на кардынальныя праблемы, канфлікты, тэндэнцыі народнага жыцця. У прыватнасці, у апошнія гады шмат пісалася і гаварылася пра старшын багатых калгасаў. Міжволі ўзнікае пытанне: чаму цяжкія лёсы калгасных старшын становяцца

хутчэй вобразамі твораў мастацкай прозы, а шчаслівыя лёсы, увенчаныя залатымі зоркамі, часцей заўважка публіцыстыка? Ці не стварае публіцыстыка манументы? Ці не праграміруе яна пошукі ідэальнага старшыні? Ці не адрывае свой ідэал ад простых людзей, якія механічна ператвараюцца ў фон, задні план. Ці не ёсць у такім падыходзе пэўная кан'юнктура? Альбо газетны штамп?

Як цікавую з'яву, прамоўца адзначыў тое, што публіцыстыка пачала актыўна ўкараняцца ў суседнія жанры — прозу, паззію. Сёння меншае ахвотнікаў сцвярджаць, што публіцыстыка разбурае мастацтва вобраза. Хоць, безумоўна, многія, яшчэ так думваюць. Падставы гэтак сцвярджаць даюць няўдалыя вопыты літаратуры, творы прозы і паззіі, асабліва прозы, якія, прыняўшы ў сваё берагі публіцыстыку, не зрасліся з ёй арганічна, стылёва.

У літаратуры на прывілеі мае права толькі талент. І калі апавяданне, ці нарыс, эсэ напісаны таленавіта, цікава, пра тое, чаго ад літаратуры чакае чытач, час, то як іх можна даваць у падверстку слабому раманы ці слабой аповесці? Тут, заявіў прамоўца, мы парушаем прынцып дэмакратычнасці не толькі ў адносінах да літаратурнага жанру. За жанрам стаіць творца, пісьменнік. Атрымоўваецца, што таленавіты апавядальнік, эсэіст, публіцыст жыве ў літаратуры ў ценю слабага раманиста. Тым самым абязцэнываецца талент, яго спецыфіка.

У дакладзе была дадзена таксама ацэнка паасобным творам прозы і паззіі, якія з'явіліся ў апошнія гады. Разам з тым, В. Карамазав выказаў занепакоенасць тым, што назіраецца празмернае захопленне асобных аўтараў раманным жанрам. Ідзе, як у тых спарт-

сменаў, спаборніцтва на вынослівасць. Доўгія раманы, змест якіх можна ўкласці ў кароткую аповесць, ператвараюцца ў дылогі і трылогіі. Адкінуты нават жанравыя прыкметы рамана, якія павінны дысцыплінаваць аўтара, ставіць перад ім пэўныя межы.

Гаварылася аб інертнасці крытыкі, павярхоўнасці ў ацэнцы ёю твораў, кампліментаршчыне, якая па-ранейшаму дае аб сабе знаць. Крытыка, на думку дакладчыка, павінна звярнуць увагу на стан сённяшняга апавядання. Увогуле, адносіны да малай літаратурнай формы трэба мяняць, ствараючы спрыяльныя ўмовы для апавядання, эсэ, публіцыстыкі перш за ўсё ў выдавецтвах. Патрэбны гадавыя зборнікі лепшых апавяданняў, як скажам, гэта робіцца на Украіне. Многія ўжо стаміліся ад шматтомнай прозы, ды і час на яе цяпер не ў кожнага ёсць. Відаць, нагадаў прамоўца, варта ўспомніць выдавецкі вопыт пяцідзсятых-шасцідзсятых гадоў, калі выходзіла малафарматная «Бібліятэка беларускага апавядання і нарыса». Гэта была светлая з'ява ў выдавецкай культуры рэспублікі. Бібліятэчка была скіравана да чытача, знаходзіла яго самым кароткім шляхам.

Няблага б падобную выдавецкую практыку прадоўжыць. В. Карамазав мяркуе, што кніжкі такой бібліятэчкі павінны быць і малафарматныя, і невялікія па аб'ёму, да 3—5 аркушаў, сціпла, але з густам аформленыя. Да чытача яны павінны прыходзіць хутка, не залежаючы на стане рукапісаў. Даўно трэба было б падрыхтаваць і выдаць том ці два лепшай эсэістыкі. І асабліва важна наладзіць аператыўнае выданне публіцыстычных твораў. Без гэтага публіцыстыка не можа сёння выканаць сваю высокую сацыяльную задачу, як гэта ёй пазначана

XXVII з'ездам КПСС. У выдавецтвах павінны быць створаны рэдакцыі публіцыстыкі або рэдакцыі аператыўных выданняў. Публіцыстыцы трэба даць права аператыўнага выхаду да чытача, незалежна ад таго, ці выходзіць у тым жа годзе ў аўтара кніга па аддзеле прозы альбо паззіі.

XXVII з'езд КПСС, заўважыў прамоўца, прыняўшы смелую і рэалістычную стратэгію паскоранага развіцця краіны па ўсіх напрамках, стратэгію якаснага пераўтварэння грамадства, прад'явіў і да пісьменніцкай партыйнай арганізацыі, да ўсяго творчага саюза, да кожнага літаратара новыя патрабаванні ў палітычнай, ідэалагічнай і творчай рабоце. Патрабуецца перабудаваць партыйную работу, усю работу, рашуча паклаўшы ў яе аснову высокую патрабавальнасць, аб'ектыўнасць, шчырасць, сумленнасць, маральную чысціню. Ад нас патрабуецца, працягваючы В. Карамазаву, падняць ролю партыйнай арганізацыі ў жыцці творчага калектыву, узмацніць яе ўплыў на работу ўсіх падраздзяленняў і служб Саюза пісьменнікаў, стварыць атмасферу сапраўднай творчасці, крытыкі і самакрытыкі, дэмакратычнасці, чуласці, узаемапавагі, сціпласці. Неабходна ўзняць патрабавальнасць камуністаў за выкананне праграмных і статутных палажэнняў, захаванне норм партыйнага жыцця. Новыя патрабаванні вымагаюць адкрытай ацэнкі працы, дасягненняў і пралікаў, смелага аналізу і шчырасці.

Дакладчык адзначыў, што, на жаль, асобныя камуністы праяўляюць недысцыплінаванасць, непатрабавальнасць да сябе і сваіх таварышаў, беспрынцыпнасць, калі трэба заняць пэўную грамадзянскую пазіцыю, выказацца, даць ацэнку. Сустрэкаюцца праявы лжывага гуманізму, няшчырасці, групаўшчыны, выкарыстання службовага становішча ў карыслівых інтарэсах — сваіх і сваіх сяброў. Хапае самаўпэўненасці, самарэкламы, пыхлівасці, амбіцызнасці, што сведчыць аб нізкай культуры.

Закрануў В. Карамазав узаемаадносіны паміж партыйным бюро і сакратарыятам СП БССР. XXVII з'езд КПСС востра паставіў пытанне галоснасці, інфармавання калектыву аб усім, што адбываецца. Аб гэтым заяўлена як аб неабходнай умове работы ўсіх арганізацый. Калегіяльнасць — гэта не келейнасць. Келейнасць, пры якой прынятыя рашэнні

хваваюцца ад людзей, партыя адмятае. Гэтым прынцыпам неабходна кіравацца ў паўсядзённым рабоце.

Пытанні нашага жыцця, творчых і арганізацыйных, скажаў у заключэнне прамоўца, на якія мы павінны выйсці з новымі патрабаваннямі, з новым усебаковым падыходам, якіх патрабуе XXVII з'езд КПСС, шмат. Гэта па сутнасці ўсе пытанні жыцця, творчасці, узаемаадносін у Саюзе пісьменнікаў БССР і яго партыйнай арганізацыі. Гэта сама сутнасць усёй нашай свядомасці, усёй работы, сутнасць стылю жыцця кожнага з нас. З'езд партыі даў накірунку гэтай работы, гэтага стылю. Удасканалываючыся, трэба паставіць на высокі ўзровень вывучэнне дакументаў з'езда, каб дакладна і эфектыўна правесці ў жыццё яго патрабаванні, сам яго дух, яго вялікі аптымізм. У нас моцная і здаровая партыйная арганізацыя, здаровы і таленавіты пісьменніцкі калектыў. Неабходна адкінуць усю дробязнасць узаемаадносін, абывальцельскія прэтэнзіі і амбіцыі, знайсці ва ўсім падыходзі адкрытыя, шчырыя, сумленныя, даверлівыя. І працаваць. Працаваць так, як патрабуе вельмі адказны час, XXVII з'езд КПСС, як патрабуе народ, які горача падтрымлівае ўсе рашэнні партыі па перабудове жыцця. Інакшай дарогі ў нас няма. Мы заўсёды былі і будзем са сваім народам, з роднай Камуністычнай партыяй.

Тыя, хто прыняў удзел у абмеркаванні даклада — І. Шамякін, П. Місько, К. Шэрман, У. Ліпскі, Г. Марчук, А. Клышкі, У. Скарынін, С. Шушкевіч, І. Васілеўскі, А. Кукевіч, В. Зубінак, — зазначылі, што генеральны курс XXVII з'езда КПСС, узяты на паскарэнне ва ўсіх галінах вытворчасці, патрабуе перабудовы і работы пісьменніцкай арганізацыі, ускладае павышаную адказнасць на кожнага творцу. Вядома, нельга звязваць паняцце паскарэння ў літаратуры з больш хуткім напісаннем таго ці іншага твора. Да гэтага ніхто ніколі не заклікаў і заклікаць не збіраецца. Важна своечасова і глыбока пранікаць у сутнасць жыццёвых з'яў, складаных працэсаў сучаснасці. А гэта вымагае не проста крытычнага стаўлення да негатывных з'яў. Аднабаковасць лёгка можа прывесці да звычайнага «ачарніцтва». Трэба адчуваць саму дыялектыку часу, вымяраць тое, што робіцца, па самую высокую разунку сумлення.

ДА ВЕДАМА ДЭЛЕГАТАЎ ІХ З'ЕЗДА ПІСЬМЕННІКАЎ БЕЛАРУСІ

Саюз пісьменнікаў БССР паведамляе, што адкрыццё ІХ з'езда пісьменнікаў Беларусі адбудзецца 23 красавіка 1986 года ў памяшканні Палаца культуры Белсаўпрофа (Ленінскі праспект, 25). Пачатак у 10 гадзін.

Рэгістрацыя дэлегатаў праводзіцца 21 і 22 красавіка з 10 да 20 гадзін у будынку Дома літаратара (пакой № 201).

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР.

Напярэдадні IX пісьменніцкага...

Пімен ПАНЧАНКА:

Пісьменнікі ва ўсе вякі і да нашага часу тым і займаюцца, што імкнуцца мастацкімі сродкамі спасцігнуць свет, жыццё народа. Праз іх і драматычны ствараюць характары, тыпы, якія ў канфліктах свайго часу даносяць да нас жывы агонь жыцця, прашы, барацьбы. Паэтаў займае душа чалавека; яго настроі, мары, памкненні, самыя тонкія праявы чалавечых пачуццяў.

Сёння на пытанні нашай «лімаўскай» анкеты напярэдадні IX з'езда пісьменнікаў Беларусі адказваюць Пімен Панчанка, Алена Васілевіч, Анатоль Вярцінскі, Юлія Канэ і Валянцін Блакіт. Нагадаем пытанні анкет:

1. Мастакоўскае спасціжэнне свету... Які Вы сэнс укладваеце ў гэтае паняцце?

Янкi Брыля, «Паляванне на апошняга жураўля» Алеся Жука, «Сачыненне на вольную тэму» Анатоля Кудраўца, «Вырай» Валянціна Блакіта. Песы Алеся Дударова. Кніга «Нічога важней» Алеся Адамовіча і фільм па яго сцэнарыю «Ідзі і глядзі», кніга Віктара Каваленкі «Общность судеб и сердец», артыкул Рыгора Шкрабы «Аспярожна: школа!»

Час ад часу друкуюць добрыя, шчырыя вершы Рыгор Бардулін і Генадзь Бураўкін, Васіль Зуёнак і Анатоль Вярцінскі, Янка Сіпакоў і Сяргей Законнікаў, Пятрусь Макаль і Уладзімір Някляеў. Мне вельмі спадабалася «Зорная пэма» Югеніі Янішчыц Праўдай жыцця і пачуцця.

2. Сапраўднае мастацтва — адзін з магутных сродкаў выхавання людзей. Ці заўсёды дастаткова наша літаратура выконвае гэтую функцыю?

3. Што з працытанага ў апошні час запамнілася Вам, уразіла?

4. Якія, на Ваш погляд, найбольш важныя задачы стаяць сёння перад літаратурнай крытыкай?

Алена ВАСІЛЕВІЧ:

1. Вельмі неадназначнае паняцце... Тым больш у дачыненні да розных творчых індывідуальнасцей. Бо вызначае гэта не проста ўменне апісваць жыццё і людзей такімі, якімі мы іх бачым, — перш за ўсё гэта здольнасць разумець і вобразна вытлумачваць, а дакладней — вобразна ствараць свой свет, выхаплены зрокам мастака — гэтакі і не гэтакі, як дадзены, рэальны. Акружаны, я б сказала, таямнічай мастакоўскай індывідуальнасці. Чым і абумоўліваецца яе адметнасць, непаўторнасць.

2. Ці заўсёды дастаткова наша літаратура выконвае?

трактароў «Беларусь», створаных на ўзроўні сусветных стандартаў.

Сродкі, заробленыя на суботніку, пойдучы на будаўніцтва новых дзіцячых садоў, школ, бальніц, жылых дамоў. Дарэчы, сорак гатовых панельных кватэр (замест трыццаці сямі) дадуць за суботні дзень будаўнікі Мінскага камбіната домабудаўніцтва.

Людзі — людзям! У імя абнаўлення, у імя ўстанаўлення здаровай творчай атмасферы ва ўсіх галінах жыцця.

На XXVII з'ездзе Камуністычнай партыі прагучалі гарачыя, прынцыповыя словы М. С. Гарбачова аб нашай творчай інтэлігенцыі: Пра неабходнасць глыбокага асэнсавання новага часу і самага актыўнага ўдзелу ў абнаўленні жыцця грамадства, у перабудове псіхалогіі.

Слаборніцтва розумаў і талентаў! І праца і натхненне. І гэта найлепшы дэвіз для пісьменнікаў Беларусі, для нашага з'езда, які днямі адбудзецца.

Эдзі АГНЯЦВЕТ.

ПРАЎДУ ДЫ СЛЫХ І ЗРОК

Кожны творца, перш чым патрабаваць ад іншых, павінен спытацца строга ў самога сябе: ці так жыву, як трэба, ці пішу на гэтым жа высокім ідэйна-творчым узроўні, як таго патрабую ад іншых, чым і як дапамагаю выпраўленню недахопаў.

Пранікаць у з'явы жыцця — гэта не слізгаць па паверхні іх, адлюстроўваючы тое, што адразу бачыцца, навідавоку. Сапраўднае выяўленне недахопаў — не крытыка дзеля крытыкі, а разуменне і ўсебаковае высвятленне прычыны недахопаў, каб дапамагчы іх выправіць, падказаць, як трэба рабіць і як трэба жыць. Сваю высакародную місію літаратура выканае толькі тады, калі адмовіцца ад дробязнага, прыватнага, а аўтары забудуць асабістыя крыўды, непаразуменні.

На сучасным этапе ўзрастае роля і задачы літаратурнай крытыкі, якой у новых умовах працаваць не заўсёды лёгка. І гэта не дзіўна, бо па сутнасці ўжо сфарміравалася цэлае пакаленне творцаў, якое расло, сталела без крытыкі па-партыйнаму прынцыпова, па-грамадску патрабавальнай, па-чалавечы бескампраміснай. Ці не таму многія аўтары любяць заўвагу ў свой адрас успрымаюць ледзь не ў шыткі, ці не таму і самі крытыкі лічаць за лепшае пісаць хвалебныя рэцэнзіі, адмаўляюцца ад вострых заўваг у артыкулах. Трываючы і тое, што крытыка даўно забылася пра такія жанры, як дыялог, фельетон...

Адзначалася на сходзе, што Дом літаратара ўсю сваю работу звёў на сутнасці толькі да правядзення аўтарскіх і юбілейных вечароў. Мабыць, варта падумаць, каб у месечных планах мерапрыемстваў, якія Дом літаратара рассылае пісьменнікам, указвалася, калі будучы чарговы пасяджэнні прэзідыума, прыёмнай камісіі і г. д., што садзейнічала б большай галоснасці работы. На сходзе ўказвалася, што з боку некаторых кіраўнікоў праўляецца адміністраванне, якое вядзе да заціскавання крытыкі, садзейнічае злоўжыванню службовым становішчам.

На сходзе выступіў загадчык сектара мастацкай літаратуры аддзела культуры ЦК КПБ С. І. Законнікаў.

У прынятай пастанове названы канкрэтныя мерапрыемствы партбюро, накіраваныя на пераўтварэнне ў жыццё гістарычных рашэнняў XXVII з'езда КПСС, перабудову ўсёй работы ў святле яго патрабаванняў.

Наш кар.

Нашы класікі выдатна спраўляліся з гэтай справаю.

На чым выхоўвалася маё пакаленне?

На паэзіі У. Маякоўскага, Я. Купалы, Я. Коласа, на п'есах Крапівы; на такіх кнігах, як «Ціхі Дон» і «Паднятая цаліна» М. Шолохава, «Як гартавалася сталь» М. Астроўскага; на такіх фільмах, як «Браняносец Пацёмкін», «Чапаеў», «Мы з Кранштата», «Вялікі грамадзянін». Яны ў значнай ступені выхавалі савецкіх людзей у духу адданасці рэвалюцыі і любові да сацыялістычнай Радзімы. Таму так адважна і самааддана ваяваў савецкі чалавек на франтах Вялікай Айчыннай і ў партызанскіх атрадах. Большасць з майго пакалення палегла ў баях з фашызмам.

Ці ёсць сёння ў нас у Беларусі такой сілы літаратура, кінафільмы, п'есы? На вялікі жаль, даводзіцца сказаць: няма!

У нас ёсць выдатныя творы пра вайну, пра чалавека на вайне. І тут першае, самае важнае і глыбокае слова належыць Васілю Быкаву.

Пасля вайны ў беларускай прозе з'явіліся таленавітыя пісьменнікі, якія паказалі гераізм і трагедыю нашага народа ў часе Айчыннай, яго подзвігі, патрыятызм.

Франтавая беларуская паэзія (як і ўся савецкая) — непаўторная з'ява нашага стагоддзя.

У пяцідзсятыя гады на пэтычным небасхіле з'явілася некалькі яркіх імён. Прайшло ўжо сорак гадоў пасля нашай перамогі. Але і сёння ў беларускай літаратуры большасць твораў (выдатных, добрых і не зусім...) так ці інакш звязаны з Айчынай вайной, а многія ідуць па прапартаных сцежках папярэднікаў — і рускімі, і беларускімі.

У нас няма, або скажам далікатней, мізэрна мала добрых твораў пра сучаснасць. Амаль зусім адсутнічае такая вялікая з'ява, якую нехта вольгарна назваў «вясковай прозай». А гэта высокая літаратура. Яна створана такімі бліскучымі рускімі пісьменнікамі, як Абрамаў, Шукшын, Астаф'еў, Распуцін, Бялоў. Няма і такіх пісьменнікаў, як Трыфанаў.

Што мне з працытанага ў апошні час урэзалася ў памяць, усхвалявала? «Знак бяды» Васіля Быкава, «Сёння і памяць»

цінскі, Янка Сіпакоў і Сяргей Законнікаў, Пятрусь Макаль і Уладзімір Някляеў. Мне вельмі спадабалася «Зорная пэма» Югеніі Янішчыц Праўдай жыцця і пачуцця.

Але агульны фон паэзіі — шэры. Многія вершы — перапеў агульнавядомага і... далёкага ад жыцця, ад нашых непаўторных дзён. Увесь савецкі народ жыве пад магутным уплывам XXVII з'езда КПСС. Па ўсёй краіне ідзе паскарэніе вытворчых працэсаў, ідзе абнаўленне, перабудова псіхалогіі савецкага чалавека. У нас цяпер — вялікі час пералому, небывалага ўздыму і ачышчэння.

А цяжкая і нястомная барацьба нашай партыі, нашага народа супраць ядзернай смерці, за выжыванне чалавечага роду, нашай зялёнай планеты.

А працытаеш сёння многія вершы і думаеш: калі яны напісаны, для каго і навошта?

Яшчэ Бялінскі пісаў: «Дзе жыццё, там і паэзія». Ёсць у яго мудрае сцвярджэнне, якое вельмі злададзённа гучыць і сёння: «Паэт больш чым хто-небудзь павінен быць сынам свайго часу».

Яшчэ горш з крытыкай.

А. Сідарэвіч надрукаваў у «Літаратурнай газете» артыкул «Рецензенты и аплодисменты». У гэтым артыкуле там-сям ёсць праблескі і правільных думак. Але аргументацыя, прыклады, вывады — на такім нізкім узроўні, што сорамна робіцца за крытыка. Піша пра публічнае «бичаванне» маладога крытыка трыма пэстамі-лаўрэатамі (а перад гэтым малады крытык публічна «разбіў» вершы каля дваццаці маладых паэтаў). Нехта крыўдзіцца на крытыкаў за іх артыкулы, а вось ёсць такія, якія не крыўдзіцца. Нават прывёў прыклад з даўніх дзён: пра паэта-таварыша па падполлі, які не крыўдзіўся на крытыку. «Ці не гэтакі абетавінамі тлумачыцца адыход крытыкаў у ціхую гавань літаратурнаўстаў?»

Здольны крытык С. Марчанка даўно прынята ў Саюз пісьменнікаў, а яе змястоўныя артыкулы ахвотна друкуюць.

А ў літаратурнаўстаў малады крытыкі ідуць не таму, што ў Саюзе пісьменнікаў БССР невыносныя да іх адносіны, а таму, што ў іх ёсць схільнасць да навуковай працы, жаданне аступініцца, набыць матэрыяльную аснову, а

пасля і заяву ў Саюз пісьменнікаў падаваць. Варта прыпомніць, колькі дзесяткаў кандыдатаў навук мы прынялі ў свой саюз за апошнія гады. Ні ў адной рэспубліканскай пісьменніцкай арганізацыі няма такой з'явы, каб чвэртка членаў саюза былі крытыкамі і літаратурнаўцамі.

Гэта унікальная з'ява.

А між тым, крытыка ў большасці — мала мастацкая, мала прынцыповая, нямелая, нейкая раўнадушная.

У той жа «Літаратурнай газете» крытык А. Латыніна пі-

ша: «...беларускі крытык Анатоль Сідарэвіч зусім справядліва выступаючы супраць вялай крытыкі, практыкі захвальвання, гаворыць: «Аўтары забываюць... што пішуць яны для народа... што пісаць трэба лепш, тады і не будзе браку ў іх прадукцыі». Далей А. Латыніна зазначае: «Гэта прамысловая тэхналогія зусім не адлюстроўвае сутнасць справы. Шэрасць у літаратуры і брак на вытворчасці — рэчы прынцыпова розныя менавіта таму, што літаратура — не вытворчасць. Брак — гэта адступленне ад тэхналогіі, ад стандарта. Стандарт у літаратуры ператвараецца ў шэрасць».

Нам не патрэбна ні аглабельная, ні алілуйная крытыка. У пісьменнікаў і крытыкаў у ацэнцы твора літаратуры заўсёды павінен быць глыбокі навуковы прынцып; таленавітасць твора, яго партыйнасць і народнасць. У новай рэдакцыі праграмы КПСС ясна і цвёрда сказана: «КПСС беражліва, паважліва адносіцца да таленту, да мастацкага пошуку. У той жа час яна заўсёды змагаецца і будзе змагацца, апіраючыся на творчы саюз, грамадскую думку, на марксісцка-ленінскую мастацкую крытыку, супраць праўленняў безыдэйнасці і светлагляднай усяднасці, эстэтычнай шэрасці».

Як і ў жыцці народа, у нас на першае месца выйшла галоўнае слова: якасць!

Нашы задачы ясныя. Многім з нас, пісьменнікаў, трэба ў сваіх творах рэзка павысіць праўду, а ў сэрцах — сумленнасць і адказнасць перад народам і партыяй. Без гарачай веры ў камунізм, без веры ў нашы планы і сілу нашага грамадства, без смеласці ў змаганні з усім адмоўным у нашым жыцці, маралі нельга ствараць таленавітыя творы, нельга сцвярджаць і выхоўваць у чалавеку бескарыслівасць, дабрывізм, спагаду, працавітасць, калектывізм і чалавечнасць.

Мы павінны адшкрэбці з нашых творчых пёраў шматлікія грахі параднасці, пустаслоўя, дробязнасці, святочнай рыторыкі, бяздумнай ілюстрацыйнасці, зайздасці, раўнадушша, заспакоенасці, застою, сябелюбства. Каб не адстаць ад магутнага кроку народа, трэба падвоіць свае сілы і намаганні ў стварэнні літаратуры, вартай нашага часу.

Лягчэй і прасцей за ўсё даць «добраўнікі» адказ: «Не, не заўсёды... Але, заўсёды!»

Божа мой, быў Пушкін, быў Тургенеў, былі Леў Талстой і Дастаеўскі. А ў нашай савецкай літаратуры — Шолохаў, Твардоўскі, Мележ... Хто, здаецца, лепш за іх валодаў гэтымі «магутнымі сродкамі выхавання людзей»? Але ж і сёння не адпала, не менш засталася патрэба і неабходнасць «выхоўваць» чалавека... Відаць, пагэтану пытанне варта было б ставіць інакш, наадварот: «Чаму, нягледзячы на такі магутны вопыт, які дастаўся ёй у спадчыну, наша літаратура ўсё яшчэ недастаткова выконвае?»... і г. д. Тады размова магла б набыць шырэйшы абсяг. Бо, як вядома, літаратура сама па сабе не ўзнікае. Яна таксама вынік працы. А працаўнікі — як сёння пра гэта гаворыцца ў нас на самым высокім дзяржаўным узроўні — далёка не ўсе і не заўсёды «на ўзроўні». Адказным узроўні твораў.

У літаратуры таксама хапае і кан'юктурных захадаў, і «прыпісак», і «прыпевак» — пад любую, прадиктаваную абставінамі часу і падзей пастанову «зверху». Сёння па ўсёй краіне, на ўвесь голас ідзе бязбоязная гаворка пра ўсё тое негатывнае, што шкодзіць, што стрымлівае рух нашага грамадства наперад. У практыцы ж нашых літаратурных спраў усё яшчэ ніяк не пазбыцца рэдакцыйнай і выдавецкай белікаўшчыны: «Как бы чего не вышло»...

Вось так адказала б я на пытанне штотыднёвіка, прабачце, па інерцыі ці што, таксама «прыгаладжанае»...

3. Што ўразіла?.. У кожнай літаратурнай анкетзе заўсёды абавязкова: «што ўразіла?»

Як «лицо пристрастное» да «малаго жанру» (Доўгія гады — ды і цяпер не скажаш, каб вельмі што змянілася — ён, гэты жанр, як і «неперспектыўныя вёскі», амаль непахісна быў асуджаны на выміранне. А жыве...) адзначу апаўднанні вельмі розныя і тэматычна, і аўтарскай манерай весці нерасцягнутую гаворку, якія кранулі душы і не пакінулі яе соннай і абьякавай. Выкрасалі іскру запальвання. І — не пабаюся прызнацца — пазайздросціла я, грэшная: «Вось каб мне самой гэтак...»

Гэткае бачанне і разуменне бяздоннай чалавечай (і жаночай) літаратуры выконвае?..

(Працяг на стар. 4—6).

...ПРАЎДЫ СЛЫХ І ЗРОК

(Працяг. Пачатак на стар. 3).
чай!) душы і такое дакладнае карыстанне словам — як у Міколы Кусянкава («Каменная баба»). А які непадробна шчыры, запоўнены цеплынёй дабрыні позірк на наваколны свет і чалавека ў гэтым ненадзейным свеце — маленькага і безабароннага і ў той жа час, як божы дзень, светлага і неадольнага! Гэта Уладзіслаў Рубанаў — «Гняздо турлачак».

Руплівым ратаем гістарычнай тэмы ўступіў на палатка беларускай прозы Уладзімір Арлоў. («Місія папскага нунцыя», «Чацвёрта мужчын у леснічойцы»). І гэта не ўражае, гэта перш за ўсё дае падставу да глыбокай павагі і гонару за нашых маладых пісьменнікаў, сёння адукаваных і дасведчаных глыбей і шырай. За нашу ўвогуле генерацыю маладой нацыянальнай інтэлігенцыі.

Падобнае адчуванне — нязмушанага выхаду за межы звыклых і таму пэўным чынам абмежаваных уяўленняў і тэматыкі — пакідае таксама апазданне Алеся Асташонка «Радзіма вечная». Фатальны прыгодніцкі элемент у чалавечым лёсе зліваецца тут з высокім філасофскім сэнсам быцця: «Жыццё кароткае, радзіма вечная».

Назваваючы — у рамках анкеты — усяго тры толькі прозвішчы, я, вядома ж, ні ў якім разе не абмяжоўваю імі дасягненні беларускай прозы! Дасягненні ў іншых яе — больш «прэстыжных» ці што — жанрах. Не называю імёны такіх ўжо «непахісных», якія, пра што б ні ішла гаворка, а іх ужо не абміне ніводзін крытык, не ўтрымаецца, каб не выдаць і са свае кішэнні індальгенцыю. Што ж — кожнаму сваё...

І ўсё ж, калі ўжо «Што ўразіла?» «Дзёнінкі жанчыны» Таісы Бондар. Рэч, безумоўна, не бяспрэчная. Але ж на літаратурнай дарозе, як і ў жыцці, патрэбна адвага.

4. Якая задача стаіць сёння перад крытыкай? Ды такая, якая заўсёды стаяла (хіба ў часы Бялінскага яна была іншая?).
Па-мойму, крытыцы неабходна некалькі вальней разгарнуць плечы, каб адчуць па-сапраўднаму сваю ўласную жанравую годнасць і незалежнасць (бо крытыкам, як і паэтам, трэба нарадзіцца!). А разам з гэтым і пазбаўляцца ганебнай асяржонасці: перад пасадамі, крэслам, сваяцтвам...

Другое, не хадзіць толькі вытанчанымі сцэжкам: адны і тыя ж імёны, адны і тыя ж дасягненні. Адсюль, відаць, нярэдка і сумота, звужанасць дзялягляду.

І яшчэ: крытыкуючы, крытыцы і самой неабходна натхняць чытача ўласным «ліца неабшым выражэннем»...

Анатоль ВЯРЦІНСКІ:

1. Мастакоўскае спасціжэнне свету... У пытання, як яно сфармулявана, ёсць некалькі аспектаў. Філасофскі, што адносіцца да тэорыі пізнання. Яшчэ адзін, што ўжо звязаны з псіхалогіяй творчасці. І — маральна-грамадзянскі. Анкету, трэба думаць, цікавіць перш за ўсё апошні. Спынімся на ім.

Вядома ж, спасціжэнне не дзеля спасціжэння. З чым прыйшоў, з тым і пайшоў назад, з тым і вярнуўся. І спасціжэнне не як нейкі нейтральны зараджаны працэс. А як змаганне за гуманістычны ідэал, за тое, каб перайначваць, змяняць свет да лепшага, спрыяць як мага сілам дабра і прыгажосці.

Жыццё даецца, каб жыццё тварыць. Каб светла-залатую яго ніць віць і далей — любоўю, справай

дзейнай ды словам, што ад справы неаддзелена.

Тварыць! Жыццё даецца, каб жыццё тварыць.

Маральны самы, самы натуральны пачатак гэты вольны жыццёстваральны.

Інакш — якая ад жыцця карысць?

Тварыць! Дадам яшчэ: інакш якая і ад слова твайго, ад радка твайго карысць?

У Максіма Танка ёсць верш, які называецца «Граніцы» і мае дачыненне да тэмы нашай размовы. Ён, як і большасць твораў паэта, лаканічны, і я прыяду яго цалкам.

Ёсць не меней важныя, Як і дзяржаўныя, Хоць і не астаўбаваныя, Граніцы — Граніцы паміж праўдай І няпраўдай, Паміж чорным колерам і белым,

Дружба і варажасцю, Быццём і небыццём, Жывой вадой і мёртвай, Агнём, што грае І што ўсё знішчае, — Граніцы, Якія нельга нам бяскарна парушаць І пакідаць без абароны.

Калі зыходзіць са сцвярджэння філосафа, што «ў адрозненні дабра і зла, ісціны і маны заключаецца ўся істотная цікавасць чалавечага жыцця», то можна, выходзіць, абмежавацца пасіўным сузіраннем. Справа ж не толькі ў тым, каб адрозніваць, бачыць розніцу, праводзіць мяжу. Тут толькі яшчэ азы мудрасці і маральнай ацэнкі. Справа яшчэ ў тым, сцвярджае паэт, што трэба быць пільнымі на гэтых «граніцах», трэба іх абараняць, ахоўваць іх непарушнасць, інакш кажучы — стаяць на варце праўды і дабра.

Зварнуся для доказнасці да творчага вопыту і сведчанняў другіх настаўнікаў. Менавіта аб духоўнай пільнасці як асноўным прызначэнні паэта гаворыць натхнёна ў сваім «Варшаўскім шляху» Аркадзь Куляшоў:

Не вер, што свет шырокі, ён думкам цесны. Хай ісціны старэюць з году ў год.

Хай сэрца разрывае гук жалезны, А ты за ўсё ў адказе, мой балесны.

За справу, за дзяржаву, за народ. Далёкае разгледзь арліным вокам.

Лаві на слых ледзь чутны крок бяды: Мяне абраўшы, мусіш быць прарокам.

Ян не прарокам, кім жа быць тады? Не бойся слова гучнага — прарокі!

Прарок не бога — праўды слых і зрок.

У паэме яшчэ ёсць радкі пра тое, што паэзія паліць, спапяляе аўтар «штодзённай прыналежнасцю святой да спраў людскіх...» І мне тут прыгадваецца, па асацыяцыі, панчанкаўская «Творчасць»:

Не здамся! Бяссоннаю працай спялю Сябе, ды ад праўды я не адступлюся.

І словам я сцвярджу ўсё, што люблю У народзе сваім і ў сваёй Беларусі.

Так вольна выглядае наяве, у творчай практыцы (і такім павінна быць у ідэале) гэтае самае мастакоўскае спасціжэнне свету, так выглядаюць характар і «інструмент» гэтага самага спасціжэння («люблю-ненавіджу»). Няма патрэбы што-небудзь яшчэ дадаваць.

2. Гэтае пытанне прадаўжае, па сутнасці, папярэдняе. Бо калі паэт з'яўляецца «праўды слыхам і зрокам» (і голасам, дадам яшчэ), калі ён самаахварна сцвярджае тое, што любіць, і адмаўляе тое, што ненавідзіць, калі для яго, гаворачы словамі В. Быкава, «праца над кнігай — не толькі праца над радком і фразай, а нешта больш важнае і цяжкае», то ў такім выпадку, натуральна, яго слова будзе даходзіць да сэрца чы-

тача, будзе гэтым самым «сродкам выхавання людзей». У супрацьлеглым жа выпадку... І на пытанне можна адказаць літаральна ў двух словах: не заўсёды. І магу назваць, асабліва не задумваючыся, адну з галоўных прычын — чаму, чаму не заўсёды. Тут у мяне такое меркаванне. Калі мы гаворым аб праблеме, якую вызначае словам «выхаванне», то павінны мець на ўвазе, што, як гаварыў яшчэ антычны аўтар, «не для таго мы разважаем, каб ведаць, што такое дабрачыннасць, а для таго, каб стаць добрымі людзьмі». Не выдаваць сябе за добрых людзей, не выглядаць «покарасіш», а быць, а стаць нечым сапраўды. Прыгавядаецца тут таксама ленынская думка аб тым, каб «уся справа выхавання, адукацыі і навучання сучаснай моладзі была выхаваннем у ёй камуністычнай маралі». Але для таго, каб паспяхова выходзіць іншых у духу новай маралі, трэба гэтую мараль несці ў сабе, і несці не на словах, а на справе, пацвярджаць яе запаведзі (выказаныя ў дадзеным выпадку ў мастацкім слове) сваім штодзённым жыццём, сваімі сацыяльнымі паводзінамі.

«Урач, вылечыся сам». «Настаўнік, сам навучыся». «Выхавацель, сам выхавайся». Так, учынак мастака — яго твор. Але ў той жа час яго твор, яго слова — гэта яго ўчынкi, яго штодзённае рэальнае жыццё, яго маральны вопыт, яго якасці як асобы. А апошняе — тое шыла, якое ні ў якім мяш-

Г. Бураўкіна «Заўвагі на старонках адной літаратурнай дыскусіі» з яго пытаннем: Ці прыдзе час, калі пачнуць караць слова?

За справай не пацверджанае слова?

На дварэ, відаць, якраз той час. Бо з высокай трыбуны XXVII з'езда партыі дадзена належная ацэнка такой сацыяльна і маральна небяспечнай з'яве, як разлад паміж «сказаным і зробленым», «адрыў слова ад зямной асновы», падкрэслена неабходнасць «адзінства слова і справы». І гэтая крытыка мае, безумоўна, самае непасрэднае дачыненне да той сферы духоўнага жыцця грамадства, якая называецца літаратурай да жыцця і творчай дзейнасці мастакоў слова.

3. Калі мець на ўвазе паэзію, то перш за ўсё — кніга Максіма Танка «За маім сталом», кніга «Лясныя воблакі», а таксама змешчаныя нядаўна ў перыёдыцы новыя вершы Пімена Панчанкі, нядаўнія публікацыі з новага зборніка «Вярнуся ветрам» Максіма Лужаніна, напісаныя па жывых ваенных успамінах творцы Кастуся Кірзенкі (яны ўвайшлі ў зборнік «Надзея»), раман у вершах «Родныя дзеці» Ніла Гілевіча, гістарычная паэма «Лукаўе» Васіля Зуёнка, новыя вершы Юрася Свіркі, творы Уладзіміра Някляева. З прозы — «Знак бяды» і «Праўдай адзінай» В. Быкава, «Сёння і памяць» Я. Брыля, «Петраград—Брэст» І. Шамякіна, «Смутак белых начэй» І. Навуменкі, «Спадзяванне на радасць» Я. Сіпакова, «Сачыненне на вольную тэму» А. Кудраўца, «Катастрофа» Э. Скобелева, «Алімпіяда» І. Пташнікава. Гэта ж — публіцыстычныя выступленні А. Адамовіча. П'есы А. Дударова. Далей хацеў бы звярнуць увагу ўжо не на нейкія канкрэтныя творы, а на адну вельмі важную, як мне

дзеі, Г. Пашкоў, М. Пракаповіч, Л. Тарасюк, П. Марціновіч... (пазбягаю, бачыце, слова «іншыя», крыху абразлівага для пісьменніка). Гэта толькі ў адной паэзіі. Тут жа нельга не назваць — і я гэта з вялікай прыемнасцю раблю — пісьменнікаў таго ж пакалення, якія заявілі аб сабе ў жанрах драматургіі, прозы і публіцыстыкі. Гэта А. Дудароў, В. Казько, В. Іпатава, А. Жук, С. Алексіевіч, А. Казловіч, В. Гігеніч, Г. Далідовіч, В. Рубанаў... Характэрна, дарэчы, што некаторыя з названых паэтаў — Р. Баравікова, Т. Бондар, В. Гардзей, Л. Дайнека, Я. Янішчыц — не абмяжоўваюцца вершаванымі формамі, а выступаюць і ў галіне прозы. Г. Каржанеўская паспяхова працуе для дзіцячага тэатра. Н. Маціш, як вядома, актыўна перакладае з замежных моў і таксама піша п'есы для дзяцей.

Зрэшты, справа не толькі ў колькасным паказчыку, у вонкавых параметрах. Справа яшчэ ў тым якасна новым, што нясуць у літаратуру прадстаўнікі гэтага пакалення, асабліва найбольш яркія з іх, і што выяўляецца, заўважу, не толькі ў творчым, але і ў грамадскім плане, у іх выступленнях у друку і з трыбуны. Па іх можна ўжо ў пэўнай ступені прадказваць заўтрашні дзень нашай літаратуры. А калі яшчэ сюды дадаць імёны тых, хто ідзе за імі, дэбютаваў ужо ў васьмідзсятых — Г. Булыка, Л. Дранько-Майсюк, А. Каняпелька, Х. Лялько, Л. Паўлікава, А. Пісьмянкоў, З. Прыгодзіч, В. Шніп, У. Ягоўдзік, — то атрымліваецца малюнак, які дае падставу гаварыць пра новыя магчымасці, спадзяванне на далейшы рост і пашырэнне дзялячых нашых мастацкага слова.

4. Можна было б сказаць: у

1981

3 ФОТАЛЕТАПІС

1986

У зале VIII з'езда пісьменнікаў Беларусі 1981 г.

ку не схаваеш. І вольна тут паўстае пытанне, ці заўсёды мы — адрасуюся да некаторых канкрэтных калег па перу — так жывём, так робім, так мыслім, так паводзім сябе ў дачыненні да свайго блізкага, як абавязвае нас наша пісьменніцкае званне, званне «настаўніка жыцця»?

На вялікі жаль — не заўсёды (зноў тое ж слова). На вялікі жаль, даводзіцца часта канстатаваць гэтыя самыя заганы «нажніцы», разрыў паміж словам і справай, паміж радком і жыццёвай паэзіяй. Недарэмна ж адзін з лепшых нашых крытыкаў А. Сямёнава называе свой артыкул, змешчаны нядаўна на старонках «Літаратуры і мастацтва», афарбаваным адпаведнай тугой вершаваным радком «А хацелася б слова не марнага, а яе малодшая калега Т. Чабан, таксама, дарэчы, цікавы, мыслячы крытык, тэму свайго, там жа надрукаванага артыкула вызначае словамі «Каб слова стала справай». Сімпматычнае і з'яўленне верша

здаецца, характэрную для літаратурнага працэсу апошніх год з'яву. Я маю на ўвазе актыўнае і плённае ў многіх адносінах уключэнне ў літаратуру таго пакалення, якое ідзе непасрэдна за маім (адчувальна «падціскае», «наступае на пяці»), першыя кнігі якога ўбачылі свет ужо на пачатку ці ў сярэдзіне сямідзсятых. Возьмем хоць бы такі факт: толькі на працягу аднаго 1985 года ў адным выдавецтве «Мастацкая літаратура» выдалі новыя кнігі Н. Маціш, У. Някляеў, Т. Бондар, Л. Дайнека, С. Басуматрава, В. Коўтун, І. Ласкоў, В. Жуковіч, К. Камейша, Я. Міклашэўскі, С. Панізнік, У. Скарынін, М. Мятліцкі... Цэлы тузін кніг за адзін год сіламі аднаго паэтычнага пакалення! (Спадзяюся, што тузін не чортаў, а боскі). Але гэта яшчэ не ўсё. Адначасова выступалі з падборкамі новых вершаў і паэмамі іх літаратурныя равеснікі — Р. Баравікова, Я. Янішчыц, Л. Галубовіч, Г. Каржанеўская, А. Рубанаў, С. Законнікаў, В. Гар-

асноўным тым ж самым — разглядаць, аналізаваць, ацэньваць, рабіць вывады, прагназіраваць. Але сёння ўжо недастаткова такога вызначэння. Матэрыялы партыйнага з'езда ўносяць істотныя карэктывы ў задачы крытыкі, абавязваюць яе не толькі патрабавальна асэнсоўваць літаратурны працэс, даваць прыняцковую ацэнку таму альбо іншаму твору, але і змагацца за здаровы маральны клімат у пісьменніцкім асяроддзі, выступаць супраць такіх распаўсюджаных тут з'яў, як самазадаволенасць, чынашанаванне, словаблудства, прыстасавальніцтва, дзяляцтва. Літаратура і дзяляцтва... Парадокс, нонсенс, але факт застаецца фактам: развівалася яно, дзяляцтва, у нашым літаратурным доме. Недарэмна ж вырвалася ў паэта: Я не стремлюся лідзіраваць, где тараканы бега... І вольна адна з нялёгкіх, але высакародных і надзённых задач крытыкі якраз і заключаецца ў барацьбе за тое, каб літаратурнае жыццё не было

своеасаблівай «ярмаркой тшеславія», тым больш — месцам тараканавых гонак (хто хутчэй, хто спрытней!), а было чыстым полем сумленнай, дружнай, не азмрочанай рознымі па-за літаратурнымі меркаваннямі і справамі творчай працы.

Юлія КАНЭ:

1. Далучаюся да тых, хто зразумеў першае пытанне анкеты як пытанне пра сэрцавіну мастацкай творчасці — спасціжэнне чалавека. Сапраўды, калі няма жывых, аб'ёмных, пераканаўчых характараў, якія тэмы ні «распрадоўвай», якія праблемы ні «ўздымай», паўнацэннага мастацкага твору не будзе.

Калі ж павярнуць гэтае пы-

2. Мець выхаваўчае значэнне можа толькі паўнацэнны мастацкі твор, жыццёва праўдзівы, з выразнай думкай, з адчувальным і шчырым аўтарскім болам. І ні ў якім разе твор з аголенай дыдактычнай тэндэнцыяй — маўляў, вось я вас усіх зараз выхаваю! Гэтэ некалі пісаў пра сябе: «Будучы пісьменнікам, я ніколі не пытаўся, якую карысць я прыношу грамадству. Не, я заўсёды хацеў стаць лепшым сам, зрабіць змястоўнай сваю асобу і адлюстроўваць толькі тое, што я лічу ісцінай і дабром». Выхаваўчае значэнне творчасці Гэтэ не ўзяўся б аспрэчваць ніхто.

цэлым. У другім занадта зацягнутыя і лішне «раздэталеваныя» таксама цэлыя раздзелы, у прыватнасці, бальнічны. Мабыць, у душы кожнага сапраўднага мастака, а ў Пташнікава больш як у каго іншага, змагаюцца страх і жыццё з усімі яго «шумом і яростю», з усімі яго правамі і падрабязнасцямі, якія нібыта моляць яго: не прамяні, не забудзься, не дай згинуць, і вага да мастацтва як сілы, што жыццё арганізуюе, асэнсоўвае і судзіць. І калі жыццё пачынае надта ўжо «цяснуць» мастацтва, надта безагаворачна свярджаць свой прырытэт, моц пісьменніка ператвараецца ў яго слабасць: перанасычанасць, загущанасць апавядання зніжае дынамізм раманавай плыні дый проста не паддаецца чытацкаму ўспрымання, эстэтычнае задавальненне згасае.

Але названія недахопы не адмяняюць ацэнкі раманаў А. Кудраўца і І. Пташнікава як вялікага кроку наперад у творчасці кожнага з пісьменнікаў і значнага набытку нашай літаратуры.

4. Крытыцы нашай можна зрабіць шмат закідаў. Нейкая яна растрэсеная, нестабільная, неўсталяваная ў плане этычным і метадалагічным, незгуртаваная. Ведаю, нудная гэта прыпеўка: раней было не так, было лепей. Але сапраўды, раней — у шасцідзсятыя, калі я пачынала — было не так. Была згуртаванасць крытычнага таварыства, аб'яднанага адзінай мэтай, вышэйшай за асабістыя мэты кожнага, былі старэйшыя, хто мог падказаць і паправіць. Цяпер жа нібы і старэйшых няма: узровень рэдагавання (і, дарэчы, не толькі ў нас) вельмі нізкі. Чытаеш газетны ці журнальны крытычны опус і ажно вусцішна робіцца — няўжо ніхто не мог заўважыць, дапамагчы, выправіць, патрабаваць перарабіць?

У працы крытыка шчыльна пераплецены моманты прафесійныя з момантамі этычнымі. Любячы літаратуру, ён павінен разумець і любіць усіх «харошых і розных», хто яе робіць, хто сваімі здольнасцямі і працай заслужыў права яе рабіць, быць аднолькава зычлівы і аб'ектыўны да ўсіх, не звязваючы на свае літаратурныя і чалавечыя сімпатыі і антыпатыі. Крытык павінен быць тактоўным, напрыклад, не рабіць мімаходзь, нібы паміж іншым, адмоўных заўваг на ўдалы ўвогуле твор, які яшчэ не ацэнены крытыкай падрабязна. І наадварот, ухвальна, з захапленнем ацэньваючы новы твор аднаго пісьменніка, не павінен рабіць з'едлівых, тым больш ананімных, закіды ў адрас пісьменнікаў іншых стылявых напрамкаў.

Якая гэта пошласць — ананімная палеміка — і як яна трывала прыжылася! Некалі лічылі непрыстойным выходзіць на паядынак з зачыненым забралам, цяперашнія «дуэлянты» насоўваюць забрала на твар апанента ці праціўніка. Аказваецца, гэта вельмі зручна і выгадна: па-першае, ніхто не ведае ці сапраўдны праціўнік перад палемістам, ці проста нейкі муляж, да таго ж у адкрыты твар няёмка кідаць аблыжныя і грубыя абвінавачванні. Чытач жа, якому прызначана ў спрэчках роль судзіць, не мае магчымасці ні аб чым судзіць, бо гульня ідзе ў адны вароты. Рэдакцыі павінны катэгарычна адмовіцца ад ананімнай палемікі і аднавіць палеміку сапраўдную — культурную, дзелавую, прафесійную, якая ў наш час асабліва патрэбна.

Як вядома, у задачу крытыкі ўваходзіць разгляд, тлумачэнне і ацэнка не толькі літаратурных твораў, але і жыццёвых з'яў, якія ў іх адлюстраваны.

ны, вызначэнне меры, ступені і мастацкай якасці гэтага адлюстравання. На вялікі жаль, апошнім часам (а калі казаць праўду, дык ужо даволі даўно) у нашай крытыцы назіраецца пэўная страта цікавасці і ўмення суадносіць творы літаратуры з жыццём, з яго надзённымі, істотнымі падзеямі і праблемамі. А гэта прыкра і крыўдна, бо толькі такім — ускосным, апасродкаваным чынам, праз літаратуру — можа крытыка браць удзел у жывым жыцці і хоць неяк уздзеінічаць на яго. Тым болей, што рашэнні XXVII з'езда КПСС значна павялічваюць, вяртаюць крытыцы такія магчымасці. Не ўпусціць бы іх!

Скончыць хачу заклікам з адной старой п'есы, адрасуючы яго да крытыкі: «Уставайце, граф, вас чакаюць вялікія справы!» Не, гэта не жарт. Мы ўсе яшчэ, мабыць, недастаткова зразумелі і ўсвядомілі, якія вялікія магчымасці ўдзельнічаць у жыцці (а не толькі займацца сваёй прафесійнай справай) даюць нам, вяртаюць нам рашэнні партыйнага з'езда.

Валянцін БЛАКІТ:

1. Перш за ўсё — спасціжэнне дыялектычна чалавечай душы. Чалавек як істота сацыяльная не можа быць свабодным ад

туе перамены і пераломы ў жыцці грамадства. Сапраўдная літаратура заўсёды была і ёсць на пярэднім краі духоўнага і сацыяльнага прагрэсу, магутным сродкам выхавання, прапаведнікам вялікіх гуманістычных ідэй і ідэалаў.

2. На гэтае няпростое пытанне даволі цяжка адказаць адназначна. Калі гаварыць пра ідэйна-палітычны, эстэтычны, прафесійны ўзровень нашай сучаснай літаратуры, яе аўтарытэт і рэпутацыю ў краіне, у свеце, то яны даволі высокія. Гэта прызнаюць усе. За выключэннем хіба нядабразыхчліўцаў з варожых падвартняў ды сяго-таго з мясцовых мэтраў, хто кіруюцца вядомымі прынцыпамі: у чужым двары і валуны лепшы. У нас ёсць нямала імёнаў і твораў, якія маглі б скласці гонар любой літаратуры. У гэтым сэнсе нават пры непазбежных выдатках літаратурнага працэсу — разам з высокамастацкімі кіраўнікамі ўсё яшчэ выходзіць нямала і шэрага, другаснага, кан'юктурнага, неданошанага — беларуская літаратура валодае вялікім выхаваўчым патэнцыялам і ў прынцыпе няблага выконвае сваю выхаваўчую місію. Іншая справа — як практычна рэалізуецца гэты патэнцыял: ці даходзіць яна да масавага чытача? Тут адказ несуняшальны. Такіх мізэрных тыражоў,

1981 З ФОТАЛЕТАПІСУ 1986

Вечар паэзіі ў Бедзяржфілармоніі. Выступае П. Панчанка. 1981 г.

танне практычным бокам, узяўшы пад увагу не асобныя выдатныя творы нашай сучаснай літаратуры, прозы, у прыватнасці, а ўвесь яе абсяг, дык нельга змаўчаць пра такую яе слабасць, як «бесхарактарнасць». Шмат у якіх творах сучасных празаікаў сустракаем мы невыразныя, сцёртыя, другасныя, псіхалагічна беззмястоўныя характары. Гэта з'ява вельмі трывожная, бо азначае зніжэнне чалавечазнаўчага ўзроўню літаратуры і, значыць, зніжэнне яе магчымага ўздзеяння на жыццё.

Безумоўна, у кожным асобным выпадку «бесхарактарнасць» твора сведчыць пра не ўталенаванасць ці непрафесійнасць аўтара (не пісьменніка, а менавіта аўтара, бо той, хто не можа, той не пісьменнік, а толькі аўтар сваёй нямоглай рэчы). Але здаецца мне, што частку віны павінна ўзяць тут на сябе і тэорыя, крытыка, з яе даволі пашыранай і трывалай устаноўкай, быццам бы кожны чалавек можа стаць, быць абраным героем літаратурнага твора. Я б назвала гэтую ўстаноўку ўяўна-дэмакратычнай ілюзіяй. Чаму? А таму, што яна ўяўляе сабой экстрапаляцыю ці нават механічнае перанясенне ў сферу мастацтва вялікай і глыбока гуманістычнай ідэі грамадзянскай справядлівасці, роўнасці людзей. Так, у сацыялістычным грамадстве ўсе павінны быць роўныя ўсім, і кожны роўны перад законам, дзеля гэтага яно, такое грамадства, і стваралася. Але перад мастацтвам ні ў які час і ні ў якім грамадстве людзі не могуць быць роўныя (хіба толькі ў плане сацыяльным), бо галоўны прынцып мастацтва — адметнасць, характэрнасць, індывідуальнасць. Аднак я не адгукнуцца неспрактываванай літаратурнай свядомасці на парады тэорыі, калі яны, з аднаго боку, гуманістычна афарбаваны, а з другога, абяцаюць палёжку і, можа быць, хуткі поспех — «азірніся і пішы»?

Хто ў нас валодае зайздроснай, выдатнай здольнасцю ствараць адметныя, каларытныя, вострыя ў сваёй характэрнасці і непадобныя ні на чые іншыя характары, прытым на абмежаванай плошчы маленькага апавядання, дык гэта Міхась Клебановіч, праявіўшы недастаткова ацэнены.

3. Калі гаварыць пра сталую нашу прозу апошняга часу (на жаль, практыка вымушае падзяляць нашу прозу, дый літаратуру ўвогуле, на сталую і нясталую і кіравацца ў ацэнцы іх рознымі крытэрыямі), дык найбольшае ўражанне зрабілі на мяне раманы А. Кудраўца «Сачыненне на вольную тэму» і І. Пташнікава «Алімпіяда».

Творы гэтыя істотна адрозніваюцца адзін ад аднаго светаўспрымальнай танальнасцю і і стылем, жанравай формай і спосабам апавядання. Раман Кудраўца больш ураўнаважаны, больш кампактны і лакальны, у большай ступені «зачынены» — у тым сэнсе, што апавяданне ў ім горнешча пераважна да галоўнага героя. Раман Пташнікава больш драматычны і напружаны, больш эпічна разгорнуты і разгалінаваны, больш міагалоудны. Родніць іх тое, што стрыжнем абодвух твораў і іх галоўнай удачай з'яўляюцца значныя і жывыя, паўнакроўныя народныя характары, якія ў сваёй эвалюцыі непасрэдна звязаны з абставінамі сацыяльнымі, з гісторыяй усёй краіны, і якія ўвабралі ў сябе «галоўную думку» свайго часу. Разам з тым гэта прыродна цэласныя, самастойныя, «сама-дзеійныя» характары. Людзі, якія не проста існуюць у стрыжнявой плыні часу, але ўдзельнічаюць у яе стварэнні з вераю ў лепшае. Карацей кажучы, гэта і ёсць тыя самыя, жывыя і неаднаколерныя, складаныя і простыя станоўчыя героі — людзі годных жыццёвых паводзін, — якіх «днём з агнём» шукае крытыка.

І яшчэ адзін немалаважны штырх: і герой Кудраўца, і гераіня Пташнікава маюць ля сябе бліzkую маладую душу, якой можна і сваё, сур'езнае набалелае, расказаць, якая шануе і шкадуе іх. І гэта дае чытачу аптымістычную ўпэўненасць, што «ланцуг часоў» не перарваны, што жыццё, намаганні і пакуты старэйшых пакаленняў, тых, што перажылі вайну, цяжкія даваенныя і пасляваенныя гады, не былі марныя. Мець такую ўпэўненасць аднолькава важна і старым, і маладым.

Не стану свярджаць, быццам раманы Кудраўца і Пташнікава бездакорныя. У першым ёсць старонкі і нават раздзелы (вайна, бандытызм), напісаныя відавочна слабеі, чым твор у

1981 З ФОТАЛЕТАПІСУ 1986

На камуністычным суботніку ў Вязынцы. І. Шамялін, Я. Шіпакоў. М. Лужанін. 1982 г.

вострых і супярэчлівых грамадскіх і эканамічных праблем сваёй эпохі. Яны, гэтыя праблемы, у рэшце рэшт правызначаюць духоўнае жыццё, маральны стан грамадства, кірункі і метады пошукаў ісціны, фарміраванне асобы і спосабы яе самавыражэння. Маральнасць асобы рэалізуецца толькі праз канкрэтныя дзеянні, учынкi, праз практычнае ўздзеянне на вырашэнне канкрэтных сацыяльна-эканамічных і палітычных праблем свайго часу. Такім чынам, мастакоўскае спасціжэнне свету — гэта і спасціжэнне дыялектычнай узаемазалежнасці, узаемаабумоўленасці эканамічных, сацыяльна-палітычных, духоўных рэалій эпохі праз лёсы, характары, драмы, трагедыі, страсці, маральныя пошукі герояў. Чым пільнейшы погляд мастака на жыццё, тым неабаякавейшы ён да зла, да чалавечых бед, чалавечага болю.

Надзвычай важна для сапраўднай літаратуры, каб мастак па ледзь улоўных прыкметах бачыў у самым зародку нараджэнне новых сацыяльных праблем і канфліктаў, прадабчыў тэндэнцыі іх развіцця і гістарычную перспектыву, прыход новых герояў. Сапраўдны мастак заўсёды піша трохі «навыраст», свядома ці інтуітыўна прадчувае, што будзе ў эпіцэнтры грамадскіх інтарэсаў, што стане правызначальна падзеі заўтра, паслязаўтра. Такая літаратура садзейнічае фарміраванню грамадскай думкі, свядомасці і самасвядомасці, спакваля рых-

як у апошнія гады, беларуская літаратура не ведала нават у перыяд самага вострага дэфіцыту паперы. Прычын тут шмат і не апошняя ў тым, што важнейшая ідэалагічная і культурная справа фарміравання тыражоў амаль цалкам аддадзена на водкуп не заўсёды кампетэнтным людзям з кнігагандлю, якім у прынцыпе ўсё роўна чым гандляваць: джынсамі, талеркамі ці кнігай. Не надта ведаючы беларускую літаратуру (на гэты конт можна прыводзіць амаль анекдатычныя прыклады), яны часта свае асабістыя меркаванні выдаюць за волю пакупнікоў. І ўсё часцей стала здарацца, што некаторыя, мякка кажучы, пасрэдныя, шэранькія творы, якіх з-за іх нізкай якасці не бярэ ніводнае маскоўскае выдавецтва, выходзіць у нас тыражамі, якія не сіліся і класікам. Навадняючы кнігарні і бібліятэкі падробкамі пад мастацкую літаратуру, мы псуем густы людзей, займаемца не эстэтычным, а антыэстэтычным выхаваннем.

Цяжка зразумець і пазіцыю Міністэрстваў культуры, асветы і прафсаюзаў рэспублікі ў фарміраванні бібліятэчных фондаў, асабліва — на сяле. Творы аўтараў, якія маладзей за пяцьдзсят, рэдка дзе знойдзеш у вясковых (дзё гарадскіх) бібліятэках.

У тым, што беларуская літаратура недастаткова шырока даходзіць да масавага чытача, немалая доля віны кладзецца і на кіраўніцтва Саюза пісьменнікаў БССР, які займае ў гэтай

(Заканчэнне на стар. 6)

...Праўды слых і зрок

(Заканчанне.
Пачатак на стар. 3—5).

справе пасіўную пазіцыю. Шкада, што сталі рэдкасцю сустрэчы і грунтоўныя выступленні вядомых пісьменнікаў у калгасах, саўгасах, на прамысловых прадпрыемствах, у інстытутах, школах, прафтэхвучылішчах. Наўрад ці ў сур'ез можна лічыць прапагандыстамі літаратуры тых, хто накручвае колькасць «выступленняў» па лініі бюро прапаганды, Белдзяржфілармоніі. Вельмі шкада, што канула ў Лету такая эфектыўная форма, як Дні літаратуры ў абласцях, да якіх сур'езна, з вялікай адказнасцю рыхтаваліся і пісьменнікі, і чытачы. Па Гродзенскай вобласці, дзе тады я працаваў, ведаю, які незабыўны ўплыў на людзей рабілі гэтыя дні, якое значэнне для папулярнасці сучаснай літаратуры яны мелі...

І яшчэ некалькі слоў — пра школу. Цэнтральныя газеты, вядомыя рускія пісьменнікі б'юць трывогу наконт выкладання літаратуры ў школе, у прыватнасці — у сувязі са скарачэннем часу на яе вывучэнне, востра гавораць аб якасці падручнікаў, метадычцы выкладання і г. д. У нас гэтых праблем, па-мойму, — як мінімум удвая больш, а тым не меней літаратурная грамадскасць захоўвае алімпійскі спакой...

3. Вершы Пімена Панчанкі. І тыя, што склалі леташні зборнік «Лясныя воблакі», і сёлетнія, апублікаваныя ў перыядыцы. Лічу, што гэта ўзор грамадзянскасці, партыйнасці, высокай паэзіі. З вершаў, якія ўразілі, запамніліся, пакінулі жаданне перачытаць, адзначаю таксама многае ў Рыгора Барадзіна, Генадзія Бураўкіна, Васіля Зуёніка, Анатоля Грачаникава, Яўгенія Янішчыц, Сяргея Законнікава, Дануты Бічэль-Загнетавай (асабліва яе творы на гістарычную тэму, як дарэчы і вершы Міколы Пракаповіча, паэтычны голас якога сталее ў самым добрым сэнсе). Радуюць Леанід Галубовіч, Людміла Паўлікава, Раіса Баравікова. Хораша ідуць у літаратуру зусім маладыя. Праўда, ім, як мне здаецца, не хапае пакуль што смеласці, рызык, пошукаў свежай формы для выяўлення пачуццяў. Скажаў — і падумаў: а ці толькі маладым гэтага не хапае? Хіба так ужо

дэбют Генрыха Далідовіча ў жанры рамана, на жаль, наша крытыка яшчэ не заўважыла ці не схацела заўважыць выдавочныя набыткі пісьменніка, які даследуе слаба распрацаваны нашай літаратурай пласты народнага жыцця. Сур'езная, удумлівая гаворка пра гэты твор, думаю, яшчэ наперадзе. Як, дарэчы, і пра цікавы раман Леаніда Дайнекі «Меч князя Вячкі».

З апошняга па часе лічу з'явай трэці раман Вячаслава Адамчыка «І скажа той, хто народзіцца». Па сваёй сацыяльнай маштабнасці, значнасці ён вышэй за папярэдні, што не часта бывае ў аўтараў шматтамовых эпаней. З маладзейшых адзначыў бы творы Уладзіміра Арлова, Марыі Філіповіч, Міхася Барэйшы, Хрысціны Лялькі, Зіновія Прыгодзіча, якія даюць усе падставы спадзявацца, што іх аўтары яшчэ скажуць сваё важнае слова.

4. Ніхто так ахвотна не ставіць задачы перад крытыкай, як самі крытыкі. Для многіх з іх гэта стала ці не творчым крэда. А калі сур'езна, то задачы гэтыя ясныя, як і недахопы, пралікі. На іх дакладна ўказана ў матэрыялах XXVII з'езда партыі.

Якой мне, як чытачу, як пісьменніку, хацелася б бачыць літаратурную крытыку? Добра зычлівай. Гэта зусім не значыць — кампліментарнай. Шчыра зацікаўленай у развіцці літаратуры. Самастойнай, неардынарнай па думцы. Прынцыповай, бясплітнай у ацэнцы літаратурнага браку, кан'юктуршчыны. Чакаю, калі нарэшце наша крытыка пераадолее схаластычную звычку канструаваць схемы-штампы, заганыць у іх пракрустава-ложу жывы літаратурны працэс, расстаўляць творы і імёны па «ячэйках»: гэты — ваенная проза, той — вясковая, той — гістарычная, гэты — экалагічная, той — гарадская, гэты сучасная і г. д. Ледзь не ўся энергія асобных крытыкаў ідзе на гэтую «сартыроўку», а на сутнасці твораў гаворыцца толькі мімаходзь. Хацелася б, каб актыўна і плёна развівалася адзначаная Уладзімірам Конанам тэндэнцыя да «поліфаніі» літаратурна-эстэтычнай думкі замест салі-

— Кандрат Кандратавіч, вам, як і кожнаму сапраўднаму пісьменніку, заўсёды было ўласціва пачуццё новага. Сведчанне таму — і вашы байкі, і славетная камедыя «Хто смяецца апошнім», і іншыя п'есы — у тым ліку «Брама неўміручасці», у якой вы з уласцівай вам дасціпнасцю высмейлі пратэктанізм, кумаўства, жаданне больш браць у дзяржавы, чым аддаваць ёй. З усімі гэтымі з'явамі партыя пасля красавіцкага пленума павяла рашучую барацьбу. Шчырая гаворка пра нашы недахопы вялася і на XXVII з'ездзе Камуністычнай партыі. Што патрабуецца сёння літаратуры, каб яна магла ў поўнай меры выконваць сваю выхавальную і ачышчальную функцыю?

— Перш за ўсё патрабуецца, на мой погляд, паварот да сучаснай тэматыкі. Асабліва гэта тычыцца прозы. Амаль усё, што я прачытаў за апошні час, звернута да мінулага. Вайна, несумненна, — падзея такога трагедыянага напалу, што да яе будучы звартацца і наступныя

НЕ УТАЮ ад чытача, што ўзяцца за піро, разам з іншымі прычынамі, прымуся мяне і артыкул У. Конана «Зноў пра неабходнасць вышні...», надрукаваны ў адным з нядаўніх нумароў «Літаратуры і мастацтва».

Сёння, пасля нядаўняга XXVII з'езда партыі, з незвычайнай уважлівасцю ўчытваешся ў новыя літаратурна-крытычныя публікацыі, асабліва ў работы малага фармату — артыкулы, рэцэнзіі (бо яны напісаны іменна пасля з'езда), — што там новага, якім

АД ЛЮСТРОЎВАЦЬ, АСЭНСОЎВАЦЬ ЗМЭНЫ

Напярэдадні пісьменнікага з'езда наш карэспандэнт меў гаворку з народным пісьменнікам Беларусі Кандратам КРАПІВОЙ. Прапануем яе вашай увазе.

пісьменніцкія пакаленні. Але жыццё ідзе наперад, нясе з сабой новыя падзеі, працэсы, тэндэнцыі, змены. Адлюстроўваць, асэнсоўваць іх і прызвана літаратура. Ці гатовы беларускія пісьменнікі ярка, буйна паказаць дзень сённяшні? Ці ведаем мы, напрыклад, сучасную вёску? Яе воблік даўно стаў інакшым. Мы бачым камбайны, трактары, новыя — гарадскога выгляду — дамы. Але што думае, што адчувае гаспадар на гэтым трактары і ў гэтым доме? Як тэхніка паўплывала на яго адносіны

да працы, як змены ў побыце адбіліся на духоўным вобліку?

Не ўсе яшчэ ўсвядомілі, што дабрабыт асобы задавальняецца праз дабрабыт грамадства. А ён ствараецца працай кожнага — ад радавых вытворчасці да генералаў, г. зн. кіраўнікоў. Ужо не лічыцца злычынствам паягнаць у дзяржавы — «што блага ляжыць». Кіраўнік, які робіць прыпіскі, — таксама злодзей, ён крадзе прэмію і зарабляе фальшывы аўтарытэт. Каб пераадолець гэтыя і іншыя шкодныя погляды, спатрэбіцца

аб адпаведнасці паняцця прадмету, але і пра тое, каб прадметы адпавядалі нашым паняццям...»

А. Гулыга грунтоўна спыняецца і на іншых духоўных і маральных каштоўнасцях чалавека, паказваючы, што па-за імі чалавек не можа здзейсніцца як асоба.

Сапраўды, у чым крытэрыі праўдзівасці твора? А між тым «вучыцельная» місія мастацкага слова, пра якую У. Конан разважае далей, якраз і залежыць ад таго, наколькі яно праўдзівае.

нікі паэзіі ці стваральнікі прозы — хіба гэта па-беларуску? Купала — стваральнік паэзіі? — У. Г.), як правіла, выхадцы з беларускай вёскі — захавальніцы традыцыйных бытавых і духоўных каштоўнасцей — роднай мовы, нацыянальнай псіхалогіі, аўтэнтычнага фальклору і спецыфічнага для кожнага народа «стылю жыцця».

Што такое нацыянальная псіхалогія, «стыль жыцця» ў дачыненні да беларускага народа, У. Конан не тлумачыць. Раз так — пакінем гэтыя пытанні ўбаку пакуль што і мы. Але

ЛІТАРАТУРНЫЯ ЖАНРЫ: СТАН І ПРАБЛЕМЫ

АД КРЫТЫКІ ШМАТ ПАТРАБУЕЦЦА...

шляхам развіваецца думка, якой бачыцца літаратура, у чым яе першачарговая абавязкі?

«Пра неаднастайнасці падаходу сённяшняй крытыкі, — піша У. Конан, — да ацэнкі літаратурнага працэсу ёсць нейкі нязменны, як кажуць, «інварыянтны» нарматыў, якому павінен адпавядаць кожны твор, калі ён не імітацыя, а сапраўднае мастацтва. Такім агульным знамянальным творчасці (гэта што, новы тэрмін — «знамянальнасць»? — У. Г.) з'яўляецца мастацкая праўда ў шырокім сэнсе гэтага слова, што ўключае ў свой змест адзінаства ісціны, добра і прыгажосці». Арсеній Гулыга пісаў пра гэта ў артыкуле «Чалавечы ў — чалавеку. Нататкі аб праблеме каштоўнасцей» («Літаратурная газета», 1984, 14 сакавіка, — якраз за два гады да У. Конана): «Ісціна, добра і прыгажосць. Вера, надзея, любоў. У гэтых дзювох трыядах спакон веку ўвасаблялася ідэя вышэйшых духоўных каштоўнасцей чалавека...» А. Гулыга глыбока і ў цеснай сувязі з практыкай раскрывае змест гэтых паняццяў, іх ролю і месца ў чалавечай жыццяздзейнасці. «Ісціна, — працягвае ён, — гэта правільнае веданне, адпаведнасць паняцця прадмету.

Але даўно вядома, што гэтага недастаткова, што ёсць больш змястоўныя адносіны да ісціны. Трэба думаць не толькі

«Крытыка абавязана кіравацца метадалагічна выверанымі крытэрыямі эстэтычнай каштоўнасці твораў і адначасова ўлічваць неаднароднасць чытацкай аўдыторыі. А гэта значыць, што пры ўсёй важнасці інтуіцыі пісьменніка ці крытыка істотнае значэнне для іх набываюць факты канкрэтна-сацыялагічных даследаванняў мастацкай культуры».

Хочацца спытаць: хіба толькі на інтуіцыю абавіраецца крытык, разглядаючы мастацкі твор, — а дзе ж яго навуковы метад? Што адна інтуіцыя слабы памочнік — гэта відавочна. З другога боку, і канкрэтна-сацыялагічныя даследаванні самі на сабе яшчэ не ісціна ў апошній інстанцыі... Ды, зрэшты, гэта і вядома.

«Гістарычна склалася так, — піша У. Конан, — што беларуская нацыя і яе духоўная культура фарміраваліся на вясков-сялянскай сацыяльна-культурнай аснове. Вось чаму тая плынь, якая ў Расіі атрымала назву «вясковай прозы» і якую крытык Ф. Кузняцоў па праву называе прозай маральна-філасофскага кірунку, у беларускай літаратуры з'яўляецца нацыянальна спецыфічнай мастацкай традыцыяй. Крытыка не мае права не ўлічваць гэтую гістарычную асаблівасць беларускай прозы і паэзіі, якая, трэба думаць, мае свае аналагі ў іншых нацыянальных літаратурах. Яе стваральнікі (дарэчы, ствараль-

вось што датычыцца «вясковасці» — хіба можна беларускую літаратуру лічыць толькі «вясковай»? Які творчы плён можа даць такая выснова?

«Беларуская ды не вузкая», — скажаў паэт пра нацыянальную культуру свайго народа. І меў рацыю. У селяніне і рабочым, у настаўніку і музыку, у шаўцу і краўцу літаратура імкнулася бачыць чалавека, сэнс яго жыцця. Не магла яна абмежавацца толькі сялянскасцю, бо глядзе-ла (і цяпер глядзіць — у лепшых творах) на свой край, з сапраўднай ідэяй і маральнай вышыняй, якая не аддзяляе чалавека ні ад свайго народа, ні ад класа, ні ад свету, ні ад бацькі з маці (пра гэта, дадам, і піша А. Гулыга ў тым самым сваім артыкуле).

Хіба можна Максіма Танка, які, здавалася б, усё жыццё «перапівасца на зямлэй», назваць сялянскім паэтам? Ясна, што гэты прыметнік не вызначае галоўнага ў творчасці паэта. А творчасць М. Багдановіча, М. Гарэцкага, К. Чорнага, ды і саміх Купалы і Коласа? А што — І. Чыгрынаў і Б. Сачанка вясковыя пісьменнікі? Хацеў бы я пачуць, што яны вам на гэта скажуць. Хоць хто стане адмаўляць, што праблемы вёскі ім не блізкія...

У. Конан такім чынам прапануе чыста тэматычны падыход да літаратуры, адрываючы матэрыял і падзейны бок твора ад яго духоўнай прабле-

1981 3 ФОТАЛЕТАПІСУ 1986

Удзельнікі Пленума СП БССР на Мінскім матарным заводзе. 1982 г.

многа смеласці, грамадзянскай страсці, сённяшняй праблемнасці ў творах некаторых нашых прызнаных майстроў, хто дажыў ужо і да выбранага, і да лаўрэатскіх знакаў, медалёў?..

З праязных рэчаў апошніх гадоў хацеў бы адзначыць «Сацыялізм на вольную тэму» Анатоля Кудраўца — твор заўважаны і заслужана высокая ацэнка чытачамі, крытыкай. Як і апошні Алесь Жука «Паляванне на апошняга жураўля», якая з'явілася трохі раней. Удалым і плённым, на маю думку, быў

руючага аднагалосся, аднастайнасці крытэрыяў і ацэнак», каб «барацьба вялася за якасць і духоўную вышыню творчасці, а не за манополію і непарэшнасць той ці іншай плыні ў літаратурнай крытыцы». Дадам: каб барацьба вялася цывілізаванымі метадамі, без «адэскага» жаргону, самаздаволенай аглабельнасці. Перакананы, што падтасоўкі, адвольная маніпуляцыя аўтарытэтамі нічога агульнага не мае з высокімі задачкамі і адметнай ролю крытыкі ў развіцці літаратурнага працэсу.

нямала часу і намаганняў усіх ідэалагічных званняў, у тым ліку і літаратуры.

У апошні час шмат гаворыцца пра літаратурную крытыку — і гаворыцца ў адмоўным плане. Найбольш папракаюць крытыкаў за малаактыўнасць, за ўцёкі ў ціхую засень літаратуразнаўства. А. Сідарэвіч у «ЛГ» прыводзіць прыклады, што ў друку ў ролі крытыкаў часта выступаюць выпадковыя людзі. У чым жа прычына? Чаму прафесіяналы рэдка выступаюць у друку? Не ўмеюць пісаць, не любяць, не хочуць?

Я думаю, што яны не адчуваюць сябе раскаванымі, што не могуць адкрыта выказаць свае погляды і думкі пра тых ці іншыя творы. Што ж ім перашкаджае? Пра гэта варта задумацца грамадскасці. Справа ў тым, што крытык, калі піша, ведае ўстаноўкі рэдактараў і выдаюць. Ён ведае, што яго

проста не надрукуюць, калі ён пойдзе ўразрез з нягласнымі ўстаноўкамі. Таму ён маўчыць альбо схіляецца да кампліментарнасці. Ён не можа крытыкаваць тых, хто стаіць на яго шляху па сваёй пасадзе. Для сапраўднай крытыкі няма пакуль што адпаведнай атмасферы.

Мушу зазначыць, што работнікі крытычнага цеха маюць звычайку абмяжоўвацца эпітэтамі, — метадалагічнага падыходу, грунтоўнага аналізу твора няма. Крытыка павінна ведаць і рэчаіснасць, якую адлюстроўвае літаратура, інакш яна будзе коўзацца па паверхні ды буксаваць.

— «Быць ці не быць савецкай сатыры?» — так разважалі вы, Кандрат Кандратавіч, яшчэ ў пачатку 30-ых гадоў. (Артыкул «Што мне рупіць?») Ці ёсць неабходнасць ставіць гэта пытанне сёння?

— Усе мы ведаем, што саты-

ра — самаачышчальная сіла грамадства. Вялікія сатырыкі Гоголь і Салтыкоў-Шчадрін з дапамогай пярэ змагаліся з самай сістэмай, якая, прыгнятаючы чалавека, забівае ў ім чалавечае. Натуральна, што пасля перамогі Кастрычніцкай рэвалюцыі, пасля звяржэння эксплуатацыйнага класа змянілася сацыяльная роля сатыры. Некаторыя таварышы паспешліва лічылі, што для сатырыкаў не стала ўжо хапаць «сыравіны», што хлестакоў і гараднічых днём з агнём не знойдзеш. На жаль, гэта племя жывучае. Нават і ў неспрыяльных умовах яно жыве і размнажаецца. А мы, між тым, аб'ектам сатыры ў апошнія дзесяцігоддзі зрабілі домаўправа, афіцыйнку, прадаўца. Пашырэнне сатырычнага абсягу — вось наша сённяшняя задача. Досыць азірацца на пасады, пасаваць перад саноўнымі бюракратамі. Партыя, зма-

гаючыся за паскарэнне сацыяльна-эканамічнага развіцця, зрабіла круты паварот да галоснасці, да чэснай гаворкі пра недахопы, паўстала супроць прыгладжвання і прычэсвання рэчаіснасці. Гэта, я ўпэўнены, даць штуршок і далейшаму развіццю сатыры як жанру літаратуры. Досыць толькі смяшыць і пацяшаць з эстрады, з тэлевізійнага экрану. Час патрабуе вострага позірку і вострага пярэ.

— Ці існуе, па-вашаму, праблема ўзаемаадносін літаратурных пакаленняў?

— Кожнае пакаленне, калі хоча сябе сцвердзіць, у нечым адмаўляе папярэднікаў і адначасна захоўвае, прадаўжае іх традыцыі. Гэта заканамернасць развіцця. Я ўспамінаю сваю літаратурную маладосць, тую атмасферу, якая панавала пасля стварэння Саюза пісьменнікаў. Мы тады не адмоўчаліся, не

вадзілі плёткаў у кулуарах — мы ўголас выказвалі думкі адзін аднаму пра нашы творы. Не памятаю, каб сябры крыўдалі на крытыку, як крыўдаюць некаторыя цяпер. Згадваецца, як прыязна, па-таварыску складваліся ў нас адносіны з Андрэем Макаёнкам. Не было паміж намі творчай рэўнасці, як не было яе ў нас калісьці і з Кузьмой Чорным. У ідэале, канечне, старэйшыя, больш вопытныя пісьменнікі павінны дапамагаць маладым, спрыяць ім. Моладзі, асабліва паэтам, хацелася б пажадаць, каб яе хваліла народ. Каб яна не займалася толькі самавыражэннем, не аддавала перавагу героям з сёвай даўніны, — каб умела бачыць герояў і ў нашай сучаснасці. Я пажадаю нашай літаратурнай змене поспехаў і нагадаю ўжо аднойчы сказанае: найлепшы спосаб вучыцца ад жыцця — гэта самому тварыць жыццё.

Гутарку вяла
Г. КАРЖАНЕЎСКАЯ.

матыкі, «унутранай» тэмы і шматстайнага эстэтычнага зместу.

Нельга, на наш погляд, поўнасьцю атыасамліваць сучасную рускую «вясковую прозу» і беларускую літаратуру (здаўна, маўляў, традыцыйна — «вясковую»), як гэта робіць У. Конан. Не ўдаючыся ў падрабязны аналіз, зазначым, што гэта з'ява далёка не аднолькавага гістарычнага зместу і значэння. Руская «вясковая» проза — гэта рэакцыя на тых працэсы, якія мелі і маюць месца ў рускай вёсцы апошніх дзесяцігоддзяў. Параўнайце «Палескую хроніку» І. Мележа з «Развітаннем з Мацёрай» В. Распуціна і вы ўбачыце гэтую розніцу. Руская «вясковая» проза (ёсць аналогія ёй і ў сучаснай беларускай літаратуры, — скажам, «Неруш» В. Казько) востра палемічная па сваёй эстэтычнай сутнасці. Зрэшты, як і «гарадская», — напрыклад, проза Юрыя Трыфанава, у якога, дарэчы, німала тыпалагічна агульнага з калегамі — «дзе-равеншчыкамі».

Размова, аднак, пра тое, як судзіцца ў артыкуле «Зноў пра неабходнасць вышні...» вёска і горад у іх дачыненні да фарміравання духоўнага свету чалавека.

«Не ідэалізуючы традыцыйнай вёскі, — піша аўтар, — рэалістычна паказваючы яе цяжкі сацыяльна-гістарычны лёс, яны (пісьменнікі, відаць, — У. Г.), хацелі б (і па праву!) захавачы яе лепшыя багатыя бытавыя і духоўныя рысы, якіх так не хапае сучаснаму, наспех сфарміраванаму гораду».

Шукаючы падыходы да вытлумачэння паводзін і этычных прынцыпаў чалавечай асобы, аўтар пастанаўляе выходзіць з традыцыі, з таго, што ён называе «гістарычнай памяццю». У вёсцы памятаюць усё, у горадзе — не. Чаму? Аўтар піша: «...нашыя гарады, якія да Кастрычніцкай рэвалюцыі ў сваёй большасці былі іншанацыянальнымі, не змаглі ў кароткі тэрмін і ў складаных гістарычных умовах сфарміраваць цэльных, нацыянальна самабытных тыпаў, падобных тым, якія склаліся ў нацыянальна аднароднай беларускай вёсцы».

А як жа быць тады з творчасцю Максіма Багдановіча, цэнтральнае месца ў пазіі якога займае тып чалавека з інтэлігенцка-гарадскога асяроддзя? А ўспомнім яго «Апаваданне аб іконніку ў залатары...» Яго персанажы — гарадскія рамеснікі, дасканалыя майстры сваёй справы паважаныя Антон Корж і Раман Якубовіч — тыпы сваёй эпохі і свайго асяроддзя, якія ўвасабляюць у сабе ўзровень мастацкай свядомасці таго часу.

А ўзяць наш час. Хіба мала герояў — натур цэлсных і самабытных — даў беларускі горад, напрыклад, у гады вайны? Хіба няма іх сёння на за-

чодах і фабрыках? Хіба мала пра іх напісана?

Паводле разваг У. Конана, у горада, паколькі ён «наспех сфарміраваны», няма гістарычнай памяці. Якой жа, маўляў, маральнасці ад яго чакаць? Там народ «маральны», «прамежжавы»... Ці варта казаць, што такое сцвярджэнне даволі спрэчнае.

«Традыцыйная вёска, — такі агульны вывад аўтара, — была і пакуль што застаецца сацыяльнай асновай беларускай нацыянальнай культуры, мовы і літаратуры ў першую чаргу».

Аднак беларускія літаратары пішуць пра горад (можа, менш, чым хацелася б, але пішуць). Гэта не можа не адзначыць і У. Конан, аднак робіць гэта ў «сваім павароце»:

«Апошнім часам сярод беларускіх празаікаў сярэдняга пакалення і дэбютантаў нагледзецца паварот да гарадской тэматыкі, і гэта, безумоўна, станючая тэндэнцыя ў традыцыйна «вясковай» літаратуры. Тут, аднак, важна, каб «гарадская проза» захавала лепшыя традыцыі сваёй «вясковай» папярэдніцы, і перш за ўсё яе высокія духоўныя, маральныя крытэрыі эстэтычнай ацэнкі быцця і штодзённага побыту».

Свайго, маўляў, у яе няма нічога, абавязкова няма на што, дык захоўвай традыцыі «папярэдніцы». Тут узаемазвязь вясковага і гарадскога пачатка ў беларускай літаратуры выглядае па меншай меры схематычна. Хіба так адбываецца працэс развіцця ў літаратуры? Не, не так, ён куды багацейшы ў сваім маральна-эстэтычным працягненні і апору на шырокую сацыяльную аснову.

Затым У. Конан пераходзіць да разгляду канкрэтных твораў.

Першы з іх — апавесць «Горкі хлеб» А. Жалызоўскага. У. Конан імкнецца пераказаць яе змест, але ўпісаць твор у сучасны літаратурны працэс, на маю думку, яму не ўдаецца. Гэта ж хочацца сказаць і пра разгляд апавесці В. Блакіта «Вырай». Што новага ўнёс пісьменнік у літаратуру, у чым яго своеасаблівасць, моцныя бакі творчасці, недахопы — пра гэта ў артыкуле не сказа- на.

Ну, а як жа справа з «невясковымі»? «Такая плынь» — піша У. Конан, — «...у нас фарміруецца», але, маўляў, яшчэ паглядзім, наколькі звязана яна з «маральна-эстэтычнымі традыцыямі айчынай літаратуры?»

Для прыкладу, бяруцца апавесці М. Кацюшэнікі «Сустрэча пасля развітання» і Т. Гарэлікавай «Пры святле расстання».

Мне даводзілася пісаць пра апавесць «Сустрэча пасля развітання» — я даў ёй станоўчую ацэнку. Чаму? Яна, на мой погляд, востраасцяжная па сваім змесце. Так, пісьменнік

разглядае сваіх герояў, іх паводзіны як актуальную сацыяльную з'яву. Ён ставіцца да іх прыблізна так, як А. Вампілаў да свайго Зілава, Ю. Трыфанаў да Сяргея (апавесць «Доўгае жыццё»), як С. Залыгін да гераіні «Паўднёваамерыканскага вар'янта» Ірыны Віктараўны Мансуравай. Бытавы план падпарадкаваны тут філасофскаму. Жыццё гэтых людзей быццам бы ўладкавана, але праходзіць некалькі інерцыі, сумна, не даючы магчымасці ім у дастаткова поўнай меры праявіць сябе, сваю чалавечую асобу, адчуць паўнату і першароднасць быцця. Але што дзеля гэтага трэба?

Па меншай меры наіўна думаць, што М. Кацюшэнка лічыць сваіх герояў Валатковіча і Барковіча ўзорна станючымі. Ён (гэта ўрэшце права пісьменніка) і не ставіць праблему станючага героя: характар — вось што перш за ўсё яго цікавіць. Характар — у спалучэнні з чалавечай натурай і ўзроўнем маральнай самасвядомасці асобы, у цеснай сувязі з абставінамі, якія яго сфарміравалі. Пісьменнік выкарыстоўвае даследчую магчымасці сучаснай прозы.

Героі апавесці Сяргей Валатковіч і Андрэй Барковіч — дзесці звычайных гарадскіх працаўнікоў, «з нізоў», як кажа У. Конан. (Дзіўнае нейкае дзяленне сучаснага горада на «эліту» і «нізы» — што пад гэтым трэба разумець, У. Конан не ўдакладняе.) Што ж, з нізоў дык з нізоў — не ў гэтым справа. Іх этыка (як і этыка вяскова-сялянская) таксама традыцыйная, і таксама працоўная, і не горш сялянскай, але ў сваіх паводзінах (за якія яны нясуць адказнасць перад грамадствам) яны парвалі з ёй сувязь, страцілі маральную цэласнасць. Жыццё Валатковіча заканчваецца не толькі духоўным, але і фізічным крахам.

Пісьменнік, даследуючы жыццё, бярэ сваіх герояў на пераломе — гэта ў мастацкім сэнсе, вядома, выйгрышна: у выніку, так сказаць, страты цэласнасці абстраецца здольнасць чалавека да роздуму і рэфлексіі, а разам з тым магчымасць пісьменніка пранікнуць за паверхню з'яў, зразумець іх прычыныныя сувязі. Андрэй Барковіч аналізуе пражытае і прыходзіць да несучасных вывадаў.

Пісьменнік не толькі не тоіць, наадварот, — падкрэслівае амбівалентнасць сваіх герояў (г. зн. адсутнасць нейкага выразнага маральнага стрыжня), іх слабы душэўны патэнцыял, інфантылізм, брак уласна набытага, выпактаванага светапогляду, неглыбокае ўяўленне аб жыцці. І, зразумела, асуджае гэта. І горад тут ні пры чым — знойдзеш такіх і ў вёсцы. Хоча таго У. Конан ці не, а сялянская традыцыя сён-

Літаратурны вечар у Велдзяржфілармоніі ў Фонд міру. Выступае М. Танк 1983 г.

ня не адзіны ключ да сучаснай праблематыкі. І, узятая сама па сабе, яна ў літаратуры далёка не ўсё вырашае.

Такім чынам, традыцыйны мы не адмаўляем, аднак лічым, што абмежаванне толькі заклікам да традыцыі нельга: традыцыйнае ў чалавечу спалучана з яго натурай, узроўнем сучаснай самасвядомасці. Пра гэта сведчаць, скажам, такія нядаўнія беларускія раманы, як «Сачыненне на вольную тэму» А. Кудраўца і «Крысціна» Э. Скобелева, прыхільна сустрацяць чытачамі і крытыкай. Адзін і другі твор — пры ўсім сваім непадабенстве, арыгінальнасцю творчых канцэпцый — вабяць цікавымі характарамі, заяўленымі ў іх. У А. Кудраўца — Ігнат Сцяпанавіч Вапшчэтка, у Э. Скобелева — пажылая сялянка Крысціна. Гэта — нашы сучаснікі. Значныя ідэйна-стылявыя адрозненні (у «Крысціне», дарэчы, маральна-публіцыстычны пафас часам апыраджае жывы бег мастацкай думкі) не выключаюць пэўнага тыпалагічнага падабенства — і ў адным, і ў другім выпадку пад рэтраспектыўным унутраным поглядам герояў праходзіць усё іх жыццё, якое яны пражылі з вялікай душэўнай аддачай.

Мела значэнне традыцыя ў станаўленні іх душэўнай структуры? Безумоўна. Звязаны яны з асяроддзем? Звязаны, яшчэ і як. Аднак, акрамя ўсяго іншага, гэта яшчэ і дзве глыбока самабытныя натуры з уласцівым ім каласальна вялікім запасам душэўнай энергіі і чалавечых сіл і магчымасцей. Не лёгкае жыццё яны пражылі. Такія ветры дзьмулі (вайна, пасляваенныя гады, ды і цяперашні перыяд), што хто іншы, можа б, і на нагах не ўтрымаўся. І Крысціна, і Вапшчэтка захавалі жывую грамадзянскую зацікаўленасць усім і да ўсяго, што адбываецца навокал. Усёй сваёй істотаю яны зрошчаны з складаным і змянімым сучасным жыццём, якое стала іх лёсам.

Творчая практыка сучасных

нашых пісьменнікаў сведчыць, што літаратура ў лепшых сваіх узорах і дасягненнях была і застаецца адным з самых дзейных сродкаў выхавання чалавека, фарміравання яго светапогляду. Яе роля ў агульным сацыяльным, духоўным жыцці грамадства пастаянна ўзрастае — пра гэта яшчэ раз і вельмі пераканаўча нагадаў XXVII з'езд партыі. Матэрыялы з'езда, Палітычны даклад ЦК, выступленні дэлегатаў і іншыя дакументы даюць выключна багаты, шматгранны матэрыял для кожнага пісьменніка ў роздуме над жыццём, над прызначэннем літаратуры, яе месцам у тых каласальных сацыяльна-эканамічных працэсах перабудовы грамадскай вытворчасці на аснове інтэнсіўнага навукова-тэхнічнага працэсу, якія вызначаюць ідэйны і маральны пафас усяго нашага сённяшняга жыцця. Усяго — у тым ліку сферы літаратуры і неаддзялімай ад яе літаратурнай крытыкі, ад якой таксама, як і заўсёды, шмат патрабуецца: самы першы яе абавязак, як сказана ў перадавым артыкуле «Правды», «быць на варце грамадскіх інтарэсаў, правадніком партыйнай лініі ў сферы творчасці» («Правда», 1986, 16 сакавіка).

Аб задачах і абавязках сучаснай літаратуры выразна сказана ў Палітычным дакладзе ЦК XXVII з'езду КПСС:

«Грамадства чакае ад пісьменніка мастацкіх адкрыццяў, праўды жыцця, якая заўсёды была сутнасцю сапраўднага мастацтва. Але праўда — не абстрактнае паняцце, яна канкрэтная. Яна — у здзяйсненнях народа і супярэчнасцях развіцця грамадства, у гераізме і штодзённасці працоўных будняў, у перамогах і няўдачах, гэта значыць у самім жыцці, ва ўсёй яго шматграннасці, драматызме і велічы. Толькі літаратура — ідэйная, мастацкая, народная — выхоўвае людзей сумленных, моцных духам, здольных узяць на сябе ношу свайго часу».

Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ.

XXVII з'езд партыі заклікаў майстроў літаратуры і мастацтва ствараць праўдзівыя, высокамастацкія творы аб мінулым і сённяшнім жыцці нашага народа, яскрава і ўсебакова адлюстроўваць жыццё савецкіх людзей у яго шматграннасці і развіцці. Падкрэслівалася таксама, што нам, пісьменнікам, як і ўсім працаўнікам культуры, навукі, трэба смялей гаворыць аб недахопах, не звяжучы, як гаворыцца, на асобы, дапамагаць адзін аднаму ў вырашэнні надзённых праблем далейшага развіцця нашай культуры.

«Партыя, — гаворыцца ў рашэннях з'езда, — падтрымлівае і будзе падтрымліваць усё таленавітае ў літаратуры і мастацтве, прасякнутае духам партыйнасці і народнасці. Нормай работы партыйных арганізацый з мастацкай інтэлігенцыяй з'яўляецца ідэйная прыныповасць і патрабавальнасць, павага да таленту, такт».

А што гэта значыць — мы самі добра разумеем. Гэта значыць — павялічыць адказнасць кожнага мастака і перад тым, для каго ён працуе, і пе-

рад самім сабой, больш увагі аддаваць творчай справе, асабліва ў рэдакцыях газет, часопісаў, выдавецтваў, дзе вырашаецца лёс многіх рукапісаў, кніг, твораў, напісаных і старэйшымі, і маладымі аўтарамі. Безумоўна, не ўсё адразу ж можа пабачыць свет, Трапляюцца і слабыя рэчы, скараспелкі, над якімі яшчэ

Прынцыповасць, шчырасць, справядлівасць, адкрытая барацьба супраць двурушніцтва і чыноўніцтва, праўдзівасць і высокая ідэйнасць у кожным мастацкім творы, у нашай мастацкай крытыцы, у прыватнасці, — вось тыя крытэрыі, вось той чалавечы фактар, якому вучыць нас партыя, чаго патрабуе ад нас народ.

твораў здольнай літаратурнай моладзі. Але ж...

Нельга сказаць, што наша літаратурная крытыка абыходзіць працэс пераемнасці творчых пакаленняў, — узаемазвязь традыцый і наватарства ў сучаснай літаратуры. Філалагічная навука тут, як кажуць, на вышыні. Выйшлі

у нас гаворыцца вельмі мала. Хвалюе ўсіх нас сёння стан беларускай паэзіі. Што адбываецца ў ёй, якія з маладзейшых паэтаў найбольш яскрава выявілі сябе ў пераемнасці багатых традыцый і ў наватарстве, што ўнеслі новага ў спасціжэнне і раскрыццё глыбіню жыцця, чалавечай душы? На вялікі жаль, рэдка на старонках нашых газет, за выключэннем хіба штотыднёвіка «ЛіМ», рэцензуюцца паэтычныя кнігі, рэдка друкуюцца самі вершы — і лірычныя, і публіцыстычныя.

На старонках «Літаратуры і мастацтва» амаль у кожным нумары мы чытаем кароткія рэцензіі на новыя паэтычныя зборнікі, на тыя кнігі, якія выходзяць у нашых выдавецтвах. Але, што граху таіць, не заўсёды можна знайсці ў іх ґрунтоўны разгляд творчасці таго альбо іншага паэта, гаворку пра яе асаблівасць, крытычныя заўвагі, якія былі зроблены тактоўна.

Мне ўспамінаецца артыкул маладога крытыка Веранікі Стральцовай, надрукаваны ў канцы мінулага года на старонках «ЛіМа». У артыкуле быў зроблены агляд паэтычных падборак, якія змяшчаліся ў часопісах «Полымя» і «Маладосць». Я не хачу ўдавацца ў палеміку, спрацца з крытыкам. Кожны мае права на сваю думку. Але мяне вельмі здзівіла катэгорычнасць В. Стральцовай у некаторых ацэнках. Гаворачы, напрыклад, пра падборкі вершаў такога цікавага паэта, як Уладзімір Паўлаў, аўтар артыкула сцвярджае, што ў іх «няма цэласнасці», што яны не звязаны адной якойсьці скразной тэмай, лірычным пачуццём і г. д. Але рабіць такія катэгорычныя папрокі паэту, на маю думку, не зусім справядліва.

Кідаецца ў вочы яшчэ такая з'ява. Многія ў нас пішуць пра мінулую вайну, пра тое, што «ніхто не забыты, нішто не

трэба працаваць». Але і ў такім выпадку рэдакцыя павінна не адмоўвацца, а паведаміць аўтару свае заўвагі. А тое, што заслугоўвае першапачатковай увагі, не павінна адкладвацца ў ніжнюю шэфляду, як гэта бывае часам у некаторых нашых установах.

Магчыма, я забег крыху наперад і спыніў увагу на другарадных пытаннях. Але і гэта, мне здаецца, дарэчы.

У рэзалюцыі партыйнага з'езда, прынятай па Палітычным дакладзе ЦК, гаворыцца: «Літаратурна-мастацкай крытыцы трэба скінуць з сябе заспакоенасць і чынашанаванне, у ацэнцы твораў кіравацца дакладнымі эстэтычнымі і класавымі крытэрыямі, актыўнай выступаць супраць бездзейнасці, параднага міаганісання, дробязнага бытакапальніцтва, кан'юктуршчыны і дзяльцтва».

Як жа мы выконваем свае творчыя абавязкі — і аўтары, і крытыкі, якую адказнасць нясе за сённяшні і будучы стан нашай літаратуры і перад сабой, і перад сваімі чытачамі? Пра гэта яшчэ, напэўна ж, будзе ў нас больш ґрунтоўная гаворка на з'ездзе пісьменнікаў. Мне ж хочацца некалькі слоў сказаць пра стан нашай паэзіі і пра адносіны да яе літаратурнай крытыкі.

Вялікі майстар паэтычнага слова сказаў: нам трэба больш паэтаў добрых і розных. Яны ў нас ёсць і будуць. Наша паэзія з кожным годам папаўняецца маладымі аўтарамі за кошт

ў нас манаграфіі, даследаванні аб жыцці і творчай дзейнасці такіх празаікаў, паэтаў, драматургаў, як Васіль Быкаў, Іван Шамякін, Андрэй Макаёнак, Максім Танк, Аркадзь Куляшоў, Пімен Панчанка, Аляксей Пысін, прадстаўнікоў маладзейшага пакалення — Ніла Гілевіча, Генадзя Бураўкіна, Рыгора Барадудзіна. Аўтары такіх даследаванняў, безумоўна, зрабілі карысную справу. Але ж гэта манаграфія, навуковыя кнігі, якія разлічаны больш на выкладчыкаў літаратуры і студэнтаў вышэйшых навучальных устаноў. Хочацца сказаць, што паважаныя нашы даследчыкі абмяжоўваюцца часцей навуковымі працамі і рэдка выступаюць у перыядычным друку з артыкуламі пра творы, якія сёння выходзяць у свет, пра надзённымі пытаннямі развіцця нашай сучаснай паэзіі, прозы, драматургіі. Між тым, існуюць аўтары, творчасць якіх даследуецца вельмі абмежавана. Нідзе, напрыклад, я не чытаў ґрунтоўнай крытычнай працы пра творчасць такіх паэтаў, як Аляксандр Званок, Мікола Хведаровіч, Антон Бялевіч, Анатоль Астрэйка, Міхась Калачынскі, Рыгор Няхай, Эдзі Агняцет. Кожны з іх мае свой самабытны талент, унёс свой здабытак у нашу багатую па форме і змесце паэзію. Пра іх

ма. Клопат — у іншым, і ён звязаны якраз з нашай сённяшняй «эксплуатацыйнай» — па інерцыі — таго, што дзеля патрэб сённяшняга выхавання маладога пакалення зусім нестасоўна. Я маю на ўвазе перш за ўсё выкарыстанне набыткаў нашай беларускай савецкай літаратуры ў школе. Думаю, што карэктывы ў спісах яе хрэстаматыйных твораў павінны быць вельмі істотнымі — з прыцэлам толькі на спраўды класічныя творы, на ўзоры менавіта прыгожага пісьменства, менавіта тае красы, што ёсць персанаж гісторыі. Бо ў хрэстаматых, чытанках для школ прадаўжае распараджацца кан'юктурна, тэматычны прынып ва ўгоду ёй жа, забыццё зноў жа менавіта феномена літаратуры — яе эмацыянальнай першаасновы, пекнаты яе як першаўражальнай сілы, захапляючай на ўсё жыццё, афармляючай эстэтычныя запатрабаванні на ўсё жыццё.

І гаворка тут не толькі пра выхаванне развітога эстэтычнага густу, красамоўства, інтэлігентнасці, хоць і гэта ў нас першачарговая, самая надзённая справа: высокаразвітое грамадства не павінна быць коснаязычным! Сорам быць коснаязычным у ім! Гаворка тут найперш аб тым, каб, нарэшце, у выхаванні моладзі застацца толькі пры тых творах, у якіх першасная аснова нашай усёй шматнацыянальнай савецкай літаратуры — сацыялістычны гуманізм выяўлены абсалютна незамутнёна. А між тым, як вядома, у канцы 20-х, у 30-я гады, ды і ў першыя пасляваенныя дзесяцігоддзі ў нашай беларускай савецкай літаратуры даў сябе шмат у чым адчуць вольна-сацыялагічны погляд на літаратуру як сродак выхаван-

сваіх перажыванняў больш, чым перажыванні нашых лірыкаў самых драматычна-напружаных галасоў, уражваюць сёння таксама персанажы п'ес А. Дударова.

Спазнанне мастаком свету — гэта разам з тым краса, ім створана. — краса, што выяўляе

ліць», на «болевыя кропкі» часу, грамадства, эпохі, на краёнае «адкрытага нерву», якое не можа не выклікаць імгненнай зваротнай рэакцыі. Не краёнае мы струн, што напята, як «нервы часу», і не чуюць нас носьбіты тых «нерваў» — нашы сучаснікі. І што тады ўсё наша

раз з А. Даўжэнкам, «больш, чым праўда, бо яна і змяшчае ў сабе ісціну, і з'яўляецца адзіным настаўнікам жыцця...»

Не думаю, што А. Даўжэнка рамантычна перабольшваў: краса, літаратура, ісціна — гэтае трохадзінства сапраўды унікальны сродак уздзеяння на ча-

Імем ПРАЎДЫ і КРАСЫ

сябе ў літаратуры ў слове неардынарным, у кампазіцыйных формах адмысловых, небудзённых. Калі А. Даўжэнка называў прыгажосць «персанажам гісторыі» ўвогуле, то яна ж, напэўна, тым больш і персанаж гісторыі літаратуры, паэзіі. А яе, красы слова, не можа быць там, дзе шэрапіс, гладкапіс, няўвага, так сказаць, да задач прыгожага пісьменства, да задач пераадолення «сярэдне-арыфметычнага» вершатарства. А я раз апошняе і запаланне найбольш нашу сучасную паэзію, і гэтая паэзія «не бярэ» за душу ні гукам, ні формай, хоць, вядома, і самае немудрагелістае гучанне, і самая простая форма, той жа так званы мастацкі прымітыў, могуць «узьяць» душэўна кожнага, калі паэт выходзіць сваім пачуццём і словам на спазнанне сацыяльнасці, якая «ба-

паэтычнае спазнанне свету, калі яно не спазнае самага галоўнага?!

І, відаць, самае галоўнае ў тым, што без спазнання самага галоўнага ў тым часе, у той эпосе, у тым грамадстве, у якіх жыве творца, — без спазнання яго не абудзецца замацаванне ў слове мастацкай праўды аб часе, праўды як персанажа гісторыі, красы літаратуры як персанажа гісторыі.

Наша спазнанне — не аблуда, не прывіднасць спазнання, не мана, хоць літаратура як «трэцяя рэальнасць» і ёсць нешта нібы эфемернае — і па-за рэальнай матэрыяй і па-за рэальным нашым духам. Ды мы не і л жэм праўды, як гэта часам сцвярджалася ці не дзеля экстрэмагантнасці некаторымі. Бо мастацкая праўда, будучы красой, сапраўды, згодзімся яшчэ

лавека. Аднак мэтанакіраванасць гэтага ўздзеяння і была і застаецца рознаю. Бо прыгожае пісьменства выкарыстоўвала і выкарыстоўвае, напрыклад, рэлігія, яе інстытуцы, і на якое выхаванне накіравана тое іх пісьменства, асабліва даказваць няма патрэбы.

Ці заўсёды дастаткова наша літаратура сёння выконвае сваю выхаваўчую функцыю? Недастаткова, відаць, заўсёды, бо заўсёды там, дзе можна лепш і больш рабіць і зрабіць, застаецца недаробленае. Тым больш, што ўздзеянне мастацкай літаратуры не мае канца-краю, яе вытокі — невычарпальныя, а імкненне вычарпальна зрэалізаваць яе мажлівасці так ці інакш не зможа той і тое, што ў вечным развіцці.

Ды не ў гэтым клопат, бо такая «недастатковасць» — нор-

Пісьменнікі на Піншчыне. 1983 г.

Мастакоўскае спазнанне свету — найдзівоснейшы феномен, выява дэміургічнай сілы чалавека — стваральніка асобнага мастацкага свету, асобнай красы — «трэцяй рэальнасці», кажучы словамі Максіма Горкага. І «трэцяй» праўды, я б яшчэ дадаў: праўды мастацкай, праўды, якая вышэй простага лагічнай ісціны, як выніку навуковага ўсведамлення свету, і той абсалютнай ісціны, што рэальна існуе існасцю матэрыі, існасцю людства.

Як вядома, феномен мастацтва — у адкрыцці свету пачуццямі, сіламі, магутнасцю пачуццяў. Без эмацыянальнага запалу не бывае і навуковага адкрыцця свету, але, узнікаючы без патэнцыялу пачуццяў, навуковае адкрыццё свету ўсталёўваецца ўрэшце перад намі ў «сухой» формуле, законе. Мастакоўскае ж спазнанне свету — гэта трыумф пазнання свету ў фіксаваных словах, фарбай, гукам пачуццяў. Як тут не ўспомніць словы М. Глінкі: «Пачуццё засяроджае — дае асноўную ідэю». Слова, фарба, гук, не насычаныя пачуццём, узнікшымі з яго думкай, прапаведдзю, заклікам, болям, перажываннем, мёртвыя. Усе яны, слова, фарба, гук, чалавекам жывыя, яго ідэаламі, намерамі, барацьбай, рухомым светам думак і пачуццяў, «дыялектыкай душы». Нашай сённяшняй літаратуры, асабліва паэзіі, якраз у першую чаргу не хапае напружанасці, размаітасці, рэсэнсанснай тытанічнасці пачуццяў. Пачуццямі больш, чым нашыя лірыкі, багатыя сёння эпічныя героі І. Шамякіна, В. Быкава, І. Навуменкі, І. Чыгрынава, В. Адамчыка, І. Пташнікава, А. Кудраўца, не кажучы ўжо пра лірычнага героя мініяцюры Янкі Брыля. Незвычайнасцю

забыта». Гэта вельмі добра. Гавораць сваё ўсхваляванне слова і самі былія франтавікі, і тыя, хто нарадзіўся пасля вайны. Але не заўсёды словы паэта хвалюць чытача. А чаму? Таму, што малады паэт не перажыў таго, што, скажам, давялося перажыць Аляксею Пысіну ці Паўлюку Пранузу, ці яшчэ каму з тых, хто прайшоў праз агонь вайны і пазней змог сказаць пра сваё, перажытае так, як не мог і не можа сказаць хтосьці іншы. Калі ж ты хочаш сказаць сваё слова, выказаць свае пачуцці сапраўды па-мастацку, дык звярніся да падзей гісторыі так, быццам сам удзельнічаў у іх і яны прайшлі праз тваё сэрца.

Мне асабіста спадабаўся верш маладога рускага паэта Дваранскага (не памятаю імя). А вось верш запомніўся:

Потемнели дали,
Пыль черна от слёз.
Ни одной медали
Дед мой не принёс.
Только в этом самом
Нет его вины,
Потому что сам он
Не пришёл с войны...

Сказана вельмі шчыра, з глыбокай думкай і пачуццём.

Сённяшнія патрабаванні да паэзіі вельмі высокія. Паэт не павінен замыкацца ў вузкім коле ўласных перажыванняў, а выяўляць глыбокі эмацыянальны свет чалавечай душы, ствараць вобраз нашага бурлівага і цяжкага веку, вобраз эпохі.

І яшчэ хочацца закрануць адно пытанне.

Партыя вучыць удумліва, у самай моцнай сувязі з рэальным жыццём падыходзіць да асвятлення бягучага літаратурнага працэсу, да ацэнкі развіцця і ўзаемазвязі розных літаратурных жанраў. У нас жа, напрыклад, літаратурная крытыка, як мне здаецца, заняўся жанр паэмы.

У нашым паэтычным здабыт-

ку няма паэм, напісаных апошнім часам і старэйшымі, і маладзейшымі паэтамі. Толькі летась і на пачатку гэтага года з'явіліся, напрыклад, у друку паэмы Уладзіміра Някляева «Гарбун» і «Наскрозь», Аляксея Зарыцкага «Арабінавая гронка», Уладзіміра Скарыніна «Узнясенне», Яўгенія Янішчыц «Зорная паэма». Раней былі надрукаваны паэмы Аляксея Русецкага, Кастыя Кірзенкі, Таісы Бондар, Валянціны Коўтун, Васіля Зуёнка і іншых аўтараў (хай мне прабачце, калі каго не прыпомніў). Нарэшце з'явіўся раман у вершах Ніла Гілевіча «Родныя дзеці», які выйшаў у мінулым годзе ў выдавецтве «Мастацкая літаратура». І што ж? Пра іх пакуль нідзе ні слова. Як быццам наша літаратурная крытыка іх зусім не заўважае.

А якія неаблігі паэмы былі ў свой час напісаны Антонам Бялевічам («Васіль Вашчыла», «Ідзі, мой сын!»), не гаворачы ўжо аб паэмах на ваенную тэму). І ніводная з гэтых паэм не знайшла належнай ацэнкі ў працах нашых крытыкаў. Якой павінна быць паэма сёння — публіцыстычнай ці лірычнай, сюжэтнай альбо памфлетнай, як мы павінны ўзбагачаць эпічны жанр на прыкладзе класічнай спадчыны? Пра гэта ў нас няма гаворкі. А хто ж, як ні літаратурна-мастацкая крытыка, павінен задаваць тон, умешвацца ў літаратурны працэс і накіроўваць яго развіццё?

Адно бяспрэчна: усё мы — і старэйшыя, і маладзейшыя — павінны пісаць сёння аб тым, што хвалюе ўсё наш народ, усіх людзей на зямлі. Сучасны чалавек, яго багаты ўнутраны свет, — вось той літаратурны і жыццёвы балышак, па якім мы павінны ісці.

Пятро ПРЫХОДЗЬКА.

Дасягненні пісьменнікаў Гродзеншчыны — агульнавядомыя. Пра іх пісалі неаднойчы «ЛіМ» і іншыя газеты. Іхнюю творчасць прапагандавала радыё і тэлебачанне. З нагоды перад'ездаўскай гаворкі хочацца паравацца вось аб чым.

кнігу (гродзенскае — чэсць яму і слава — адкрывае нават пералётную майстэрню!), нібы Бюро прапаганды мастацкай літаратуры, нясе ў масы мастацкае слова, маючы для гэтага салідную матэрыяльную базу, легкавы і грузавы транспарт. Адным словам, мае такія

АБ'ЯДНАЦЬ НАМАГАННІ

У нашым аддзяленні — адзінаццаць членаў СП СССР. Пяць чалавек з іх жыве ў далёкіх ад Гродна раённых цэнтрах і вёсках. Каб у аддзяленні ішла нармальна дзелавітая работа, каб у ім існавала пачуццё «локця», панаваў адпаведны творчы настрой, усім яго членам неабходна хоць бы адзін раз у месяц збірацца для абмеркавання бягучых пытанняў. Для гэтага пяцічленам нашым таварышам трэба быць у Гродне. Але, каб аплачваць ім камандзіровачныя, у аддзяленні няма грошай.

А пасяджэнне чатырох з адзінаццаці — гэта не сур'ёзна.

У нашай вобласці 16 раённых газет і пры кожнай існуе сваё літаб'яднанне, якое налічвае ад 10 да 20 членаў. Адтуль ідзе да нас папаўненне. Менавіта з глыбінкі з'яўляюцца потым перспектыўныя аўтары. Святы абавязак аддзялення — наведваць іх, даваць кансультацыю, як рабілі некалі старэйшыя таварышы з намі. У аддзяленні для гэтага ёсць кваліфікаваныя людзі, але псалі сакратар нікога не можа — няма ні транспарту, ні камандзіровачных.

І так ва ўсіх абласцях. Пры такім становішчы мясцовых пісьменніцкіх арганізацый існуе амаль аднародная па значэнні арганізацыя — таварыства кнігалюбаў. Яно таксама прызвана прапагандаваць

фінасанавыя і транспартныя магчымасці, што ў любы час і ў патрэбнай колькасці можа паслаць, а то і з камфортам даставіць пісьменніка, лектара для прапаганды кнігі ў самы далёкі куточак Гродзеншчыны.

Хочацца нам таго ці не, але быццё вызначае свядомасць. Дзякуючы гэтаму закону некаторыя функцыі аддзяленняў СП паступова перахапіла таварыства кнігалюбаў. Традыцыйна нашы «кліенты» для абслугоўвання сваіх мерапрыемстваў паступова перасталі звяртацца ў аддзяленні СП СССР і Бюро прапаганды мастацкай літаратуры. «Кліентаў» гэтых можна зразумець. Ну, звярнуўся б хто-небудзь з іх да нас, а як мне, сакратару аддзялення, адправіць, напрыклад, у Дзятлава (160 км!) групу, на чым і за якія сродкі? Практычны «кліент» звяртаецца туды, у каго ёсць транспарт і камандзіровачныя.

У кіраўнікоў таварыства кнігалюбаў з'явілася ўжо зухаватая самаўпэўненасць. Напрыклад, яны ўжо не звяртаюцца да нас, літаратараў, выступіць у Дні дзіцячай літаратуры, не бяруць зараз па нашых рэкамендацыях пісьменнікаў, якія б неслі малым у даходлівай форме на іх роднай мове мастацкае слова.

Па першых дадзеных, у мінулым годзе таварыства кнігалюбаў па нашай вобласці працягло каля 300 літаратурных су-

стрэч, але выступленняў членаў СП СССР было — лічаны адзінкі. А яшчэ пяць год назад па лініі таварыства выступалі толькі пісьменнікі.

Небяспечныя тэндэнцыі ў таварыстве кнігалюбаў мацнеюць.

Мне самому давялося прысутнічаць на літаратурным вечары, калі прадстаўнік таварыства ўзяў пасля нас слова і тонам, які не дапускаў ніякіх прэрэчаньняў, пачаў... папраўляць і вучыць вядомых пісьменнікаў.

А як прадстаўнікі рэспубліканскага таварыства гутарыць нават з кіраўнікамі СП БССР! Вось сценка, якой я быў выпадковым сведкам.

У кабінце сакратара СП БССР па аргументах прагучаў тэлефонны званок і начальніцкі барытон у трубку загрукатаў:

— Мне сакратара праўлення СП БССР!

— Ен самы пры тэлефоне, — насцярожыўся наш таварыш. Далей перадаю дыялог.

— Я з таварыства кнігалюбаў!

— Вельмі прыемна...

— Найдзіце нашаму таварыству аўтарытэтычнага пісьменніка, які б мог звярнуцца з заклікам да насельніцтва, каб людзі здавалі нам кніжкі для падшэфнага заводу!

— Вы ведаеце... Але ж...

— Пашукайце, пашукайце, заўтра я вам пазваню! І нам патрэбны паэт для пасылкі ў калгас на выступленні! З групай ветэранаў і ўдзельнікаў будаўніцтва БАМа яго адправім!

— Вось вам хатні тэлефон і дамаўляйцеся з чалавекам.

— Вы ж — Саюз пісьменнікаў, вы ж можаце яму загадаць!

— Не, не можам.

— Я-ак? Для чаго ж вы тады існуеце?

Усё гэта, на жаль, не анекдот, такога, мабыць і не прыдумаеш. Вядома, прывёў я крайнія выпадкі, але ўпэўнены ў адным: даўно, мабыць, настаў час па-сапраўднаму з'яднаць нашы намаганні дзеля служэння вялікай справе — прапагандзе літаратуры.

Аляксей КАРПЮК,
сакратар Гродзенскага
аддзялення СП БССР.

ня новага савецкага чалавека. І тады шэраг таленавіта напісаных твораў аказаўся не па-за іх уплывам, не па-за схемамі і канцэпцыямі, што вульгарны сацыялагізм навязваў літаратуры. Нават найвялікшыя таленты 30-х гадоў не маглі сваімі талентамі перамагчы шэрагу звужана-вульгарных уяў, і то часта аб самым цэнтральным тады вобразе ў нашай літаратуры, беларускім селяніне — дарэвалюцыйным і тым, што становіўся калгаснікам. Иван Мележ, пішучы раман «Людзі на балоце», у паказе Васіля Дзятліка арыентаваўся якраз на канцэптуальнасць вобраза Міхала з «Новай зямлі». Наша літаратура вобразамі сялян з палескай хронікі І. Мележа як бы выкупляла і выкупіла тую сваю віну перад гістарычным беларускім селянінам.

Як Кузьма Чорны любіў зямлю і працаўніка на ёй — селяніна-беларуса, гэта ён засведчыў мноствам сваіх апавяданняў і найперш раманам «Зямля». Дык сапраўды, ці ж не даўно пара нам пераарыентаваць нашы школьныя хрэстаматы на чыстыя струмені пазыцыйнай нашай літаратуры чалавека працы на зямлі, выходзячы ў нашай моладзі на нашай класічнай спадчыне любіць і павагу да зямлі-карміцелькі, якая, вядома, была селяніну і злой мачахай, бо ва ўмовах капіталізму параджала славы ідыятызм вясковага жыцця, перараджала чалавека-працаўніка, будзіла ў ім дзікунскія інстынкты, але поўная праўда аб якой не пры Міхале Тваршчкім, а пры Міхале з «Новай зямлі» Якуба Коласа, у «Палескай хроніцы» І. Мележа.

Мы ўвогуле часам дарма самаўпэўнена сцвярджаем, што

вульгарны сацыялагізм намі да канца зжыты, што ён нам не пагражае, нідзе не вытыркаецца сваімі абломкамі. І ў гэтай сувязі мне хочацца засяродзіць увагу яшчэ на тым, як мы падчас, штампавана гаворачы пра патрэбу ўзмацнення грамадзянскага пафасу і паглыблення сацыяльнасці ў нашай літаратуры, неўпрыкмет самім сабе аказваемся трыманымі за палу сваю тым жа самым вульгарным сацыялагізмам. Бо вось што, напрыклад, атрымліваецца, калі мы бойка выкарыстоўваем метафару аб выплэскванні з вадю і дзіцяці, маючы на ўвазе што пры выплэскванні «сацыялагічнай» вадзі мы нібы выплеснулі і само «дзіця», пазбавіўшы літаратуру сацыяльнасці, палітычнай заангажаванасці. Атрымліваецца, што ў купелі сацыялагізму было нібыта цалкам «здоравае» дзіця, што гэтае «дзіця» нам і туліць і песьціць трэба. І не бачыць блізарукі такога тыпу тэарэтык, што ў купелі вульгарнага сацыялагізму — не навуковы сацыялагізм, а яго вульгарызаванасць, і сацыяльнасць вульгарызаваных твораў — не тая сацыяльнасць, раўняцца на якую трэба заклікаць. У дадзеным выпадку ёсць несумненна механічная падмена паняццяў: сацыяльнасць літаратуры аб'яўляецца прыватным ад вульгарнага сацыялагізму і ідзе са знакам «плюс», у той час, калі вульгарны сацыялагізм ёсць вытворнае ад сацыяльнасці, ёсць яе вульгарызаванасць. І там, дзе вульгарызаванасць, там толькі вульгарная сацыяльнасць, як прыватнае ад сацыяльнасці. Такім чынам, сацыяльнасць вульгарнага сацыялагізму можа ісці толькі пад знакам «мінус», і гэта толькі вельмі добра, што мы, выплэскаючы вульгарны са-

1981

З ФОТАЛЕТАПІСУ

1986

Дні балгарскай літаратуры ў Беларусі. Беларускія і балгарскія пісьменнікі на Беларускім тэлебачанні. 1984 г.

ялагізм, выплеснулі і «ваду» і «дзіця». І ў тым гэта якраз і была і ёсць вялікая перамога сацыялістычнага рэалізму як метаду, які, патрабуючы ад літаратуры сацыяльнасці, патрабуе ад літаратараў навуковага, а не вульгарнага сацыялагізму.

На жаль, не заўсёды толькі на «вадзе» і «дзіцяці» канчаюцца парадоксы філалагічнай непісьменнасці, бо нярэдка яшчэ бывае, што паняцце сацыяльнасці сумяшчаецца з аднымі толькі паняццямі грамадзянскасці, публіцыстычнасці і ў выніку сацыяльна значнай аб'яўляецца, напрыклад, у паэзіі пазіцыя толькі тых, хто ў ёй публіцыстычны. Патрабаванне сацыяльнай заангажаванасці роўна аба-

вязвае праявіць, драматурга, паэта. Аднак ад праявіць ніхто не стане патрабаваць толькі публіцыстычнасці, хоць ёсць і асобны жанр палітычнага раману. Вульгарны сацыялагізм ніяк не мог прыняць М. Прышвіна, а якраз прышвінскае паэтызацыя прыроды была выявай выключна мужнай грамадзянскай пазіцыі, з'явай сацыяльна глыбокай. Іншымі словамі, грамадзянскасць у паэзіі не залежыць ад тэмы, стылю, жанру, вобразна-выяўленчых сродкаў, і ставіць яе ў залежнасць ад тэмы, ад аднаго са сродкаў выявы, сацыяльнасці — адкрытай публіцыстычнай лірыкі — гэта ёсць спрашчэнне, схематызацыя, забыццё на спецыфіку мастацтва нядабрай памяці вульгарнага

сацыялагістараства.

Вядома, іншая справа, што ў напавуненні паэзіі непасрэдным пафасам сацыяльнасці ў лірыкі публіцыстычнага складу і больш і спосабу і мажлівасцей, і ў гэтай сувязі яна сапраўды ў нас ідзе, напрыклад, творчасцю А. Вярцінскага, Г. Бураўкіна, У. Някляева, перадае творчасці медытацыйнай, філасофска-рэфлексійнай, пейзажнай, інтымнай, песняна-народнага складу. Але бачыць толькі ў лірыцы публіцыстычнага складу адзіную панаяву ад інфантыльнасці — гэта найперш ігнараваць і не бачыць мажлівасцей іншых форм і сродкаў, прыніжаць іх, недаацэньваць. Тым больш, што як (Заканчэнне на стар. 10).

**М. МАТУКОЎСКИ,
старшыня секцыі
драматургіі СП БССР:**

— Прышоў час, калі беларускую драматургію нельга папракнуць у заняпадзе, абвінавачваць у адставанні ад іншых жанраў. Наша драматургія выйшла на ўсесаюзную сцэну і, як некалі, ставіцца ў лепшых тэатрах краіны. Але гэта не дае нам падставы супакойвацца.

Праблем у нас многа, яны розныя па маштабах. Адна з іх — жыццё драматургічных твораў на сцэне, увасабленне нашай драматургіі ў беларускіх тэатрах. Але я хацеў бы пачаць сённяшняю гаворку не з гэтага, і вас усіх заклікаю, — пачаць з саміх сябе. Так бу-

каўлены ў пастаноўцы новай беларускай, часам недасканалай п'есы, над якой яшчэ трэба працаваць? Яму лепш узяць гатовую п'есу, чыя б яна ні была, і ставіць без дадатковай работы. У гэтай практыцы трэба штосьці мяняць карэнным чынам. Неўзабаве, як вядома, тэатрам дадуць большую самастойнасць у фарміраванні рэпертуару. Узрасце — і намнога — канкурэнцыя, творчае спаборніцтва: хто напиша лепшую п'есу, лепшую ў сэнсе праблематыкі і прафесійнага майстэрства, таго і паставяць. А ёсць жа і вяршыні класічнай сусветнай драматургіі! Значыць, мы павінны, абавязаны ўсур'ез заняцца вывучэннем, асваеннем сваёй прафесіі. Таму я і

лоры, у яго нацыянальным характары. Прыклад таму — гістарычная беларуская п'еса, якая і тэатрам нашым і ягонаму рэжысураў не ўспрымаюцца. Нібы не мае наш народ ні гісторыі, ні свайго трагічнага і гераічнага мінулага, ні сваіх герояў.

Міжволі напрошваецца вывад — мала скончыць рэжысёрскі факультэт тэатральнага інстытута. Трэба яшчэ быць патрыстам той зямлі, на якой нарадзіўся ці на якую прыехаў працаваць, ведаць той народ, якому служыш, шанаваш і ўслаўляеш яго былых і сённяшніх герояў. А для гэтага трэба мець шырокі светлагляд, глыбокую адукаванасць, чулую душу, гарачае сэрца патрыэта. І сумленнасць —

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).
публіцыстычнаму вершу, так і вершу любога іншага складу-гатунку роўным чынам пагражае адарванасць ад рэальнага жыцця, ад яго канфіліктаў, ад сапраўднай сацыяльнасці. Імітацыя грамадзянскасці, пустазвонная рыторыка, а іх у нас хапае, нічым не лепшыя і не горшыя ад нібыта глабальнага філасофствання на водмелі мяшчанскіх плёсаў ці нібыта астральнага ўздыхання ля плечука бездухоўнай максі — ці

можныя, забяспечаныя бацькі — матэрыяльна незабяспечаныя дзеці, утрыманцы; гераічныя вайной дзяды, бацькі — прыглушаныя дыскатэкамі і ВІА падлеткі. Старэйшыя здзіўляюцца, што ў іх за джынсавага нашчадка; дзеці вельмі хутка спасцігаюць у шэрагу выпадкаў бюракратычную рэгламентаванасць прыёмаў іх выхавання ў школе і камсамоле і... ўцякаюць у музыку — на свосааблівую «волю», ці што. Бегства ў музыку — ледзь не

ІМЕМ ПРАЎДЫ І КРАСЫ

мінілірычнай гераіні.
Клопат аб развіцці сучаснай нашай паэзіі хай звязваецца з роўнай увагай да ўсіх мажлівых форм і сродкаў выяўлення іменна дзея паглыблення сацыяльнасці нашай паэзіі і літаратуры ў цэлым. Калі кожная з жанрава-структурных форм сучаснай паэзіі стане заглыблена сацыяльнай, то, вядома ж, ад гэтага будзе агульны выйгрыш. Не губляць жа з поля зроку кожную з іх, — гэта значыць яшчэ ў нас і тое ж, што мець у полі зроку кожнага з вялікай грамады нашых паэтаў-творцаў, а не толькі паэтаў з дарам пераважна публіцыстычнага выяўлення. Іншымі словамі, нашы адносіны да жанраў і стыляў шмат у чым і сведчанні пра нашы адносіны да сябраў па пяру, як і асялок, на якім правяраецца справядлівасць нашых ацэнак. Але небяспека няроўных адносін да розных родаў, жанраў і стыляў, можа, якраз найбольшая ў тым, што яна ў цэлым пагражае красе, поўні красы нашай літаратуры, якая толькі яшчэ багацейшай можа стаць ад сваёй шматтаблічнасці. Шматтаблічнасць красы як такая і праўду жыцця шырай раскрывае, і шырайшы гурт паклоннікаў вакол сябе зьбірае, і шырай у свет пойдзе!.

У цэлым імем праўды спрабуючы павяржаць сённяшні стан нашай літаратуры, не магу не спыніцца яшчэ на адным. Дэкларатыўна, ды і не толькі дэкларатыўна, але шмат дзе і справай у нас даўно асуджана так званая тэорыя бесканфіліктнасці. Але ў чымсяці да канца рэальнага выкаранення яе з нашых уяў і практыкі ўсё-такі, як мне бачыцца, яшчэ не адбылося. І, думаю, гэта шмат у чым прадаўжае тармазіць актыўнасць пазнання нашага грамадства ў яго рэальным сённяшнім духоўна-маральным стане. Як быццам канфілікты ў нас — не канфілікты: не вядуць да драм і трагедый (адкуль жа інфаркты?). Вядома, у нашым бяскласавым грамадстве канфілікты — не антаганістычныя, яны не спараджаюць ідэй класавых-паліярных, яны — на базе светапоглядавай, філасофскай адзінай. Але пры маральна-палітычным адзінстве нашага грамадства ў ім, у грамадстве, ёсць і рух ідэй-канцэпцый, і барацьба гэтых ідэй — на ўсіх узроўнях, ва ўсіх сферах, і ўсе ўзроўні яна ўцягвае ў свае віры. Мы ж як бы баімося сказаць, што мы — канфіліктныя. Мы падкрэсліваем гарманічнасць, аднасць, як быццам мы не ў руху, якога няма без канфіліктаў, без пераадолення старога.

Так, напрыклад, аднойчы сказаўшы, што ў нас зусім няма праблемы бацькоў і дзяцей, мы прадаўжаем быць пры гэтай трафарэтнай формуле, у той час, калі рэальна ў нашым грамадстве гэтая праблема раз за раз паўстала вунь як выразна — менавіта як праблема, спароджаная развіццём нашага грамадства, нашага часу развіцця сацыялізму, і набыла сваю выразнасць, можа, у найбольшай ступені недзе якраз у 80-я гады. Праблема гэтая шматаспектная: дзейсныя, грамадскі функцыянальныя бацькі-інфантальныя дзеці; за-

павальнае. Але што гэта за музыка? «Балдзённе», — як сама моладзь гаворыць. Прага вось гэтага «балдзённа», яна ж — ад канфілікту бацькоў і дзяцей, канфілікту моладзі з рэальнымі абставінамі.

Праблема сучаснай моладзі — няпростая праблема. Моладзь не хоча вучыцца (не бачыць заахвочвальнай перспектывы). Праца моладзі добра не аплачваецца, акрамя як у будатрадах і то не ўсіх. Ёсць пагэтам бударцелі, у якія пасля заканчэння ВНУ збіраюцца маладыя спецыялісты, каб зарабіць (у бударцелі ахвотна ідзе і студэнцкая моладзь). Така сёння з нечым рублёў, якія атрымае інжынер, урач ды яшчэ малады настаўнік, матэрыяльнай самастойнасці ім не дае, і яны, маладыя спецыялісты, як правіла, застаюцца залежнымі ад «абжытых» бацькоў. Калі бацькі пабудавалі маладому спецыялісту — сваім дзецям — кааператыў і купілі ім «Жыгулі», то — на паверхні — нібыта лад і ўсё норма. Выпадкі тыповыя, іх шмат, але... як гэта ўплывае на моладзь? Гэта робіць яе здаволенаю, спажывецкай, асуджаючы на духоўную ляноту. Іншы выпадак — іх таксама шмат, — калі бацькі не могуць купіць дзецям кааператыўнай кватэры. Гэта выпадак, калі моладзь не можа атрымаць жыллё (праклятыя для яе «метры на душу», якіх заўсёды звычайна хапае ў кватэрах яе ўладкаваных бацькоў, і перспектывы атрымаць кватэры ў моладзі няма: чакай смерці бацькоў!). А мы кажам: ніякіх канфіліктаў! А малады чалавек з таго — не герой нашага грамадства. Ён не становіцца і героем нашай літаратуры — становіцца, магутным. Бацькі — ужо не героі, дзеці — яшчэ не героі. Дзе ты, станоўчы герой часу?..

Увогуле ж унутраны свет нашага сучасніка — савецкага чалавека — надзвычай змяніўся, ускладніўся, я б сказаў, адышоў ад стэрэатыпу нашых уяў пра ідэальнага чалавека нашага савецкага грамадства. У наяўнасці ўвогуле як «пастарэнне» нашага ідэалу — станоўчага героя, яго з'архаізацыя, знесучасненне, так і брак ідэалу сучаснага, адпаведнага нашаму часу — невыпрацаванасць яго, адсутнасць рэальных уяў аб ім, бо яго сучасная літаратура пастаіць не спазнала, праўды і красы яго не адкрыла. Для змененага нашым часам сучасніка павінен з'явіцца новы рэальны ідэал, які б вёў яго, быў прыкладам.

Літаратура, аднак, выходзячы прыпраўдай, выходвае не толькі героем, але і проста сур'езнасцю, рэальнасцю сацыяльнага аналізу жыцця грамадства, усіх яго слаў, сацыяльнай псіхалогіі прадстаўнікоў кожнага са слаў, усіх рэальна-наяўных канфіліктаў. У гэтай сваёй функцыі яна заўсёды дапамагае фарміраванню новых якасцей у нашым чалавеку. Спаўняючы гэтым свае функцыі маральна-этычнага забеспячэння руху нашага грамадства наперад, наша літаратура ў сваіх спробах адкрыцця героя несумненна і нараджае новага героя. Пад імем праўды і красы шлях да яго найбліжэйшы.

Алег ЛОЙКА.

На чарговае пасяджэнне драматургічнай секцыі СП БССР былі запрошаны тэатральныя дзеячы, прадстаўнікі крытычнага «цэха». Адбылася надзённая, прычыповае і, думаецца, плённае гаворка пра шляхі развіцця беларускай

драматургіі, неабходнасць больш цесных кантактаў літаратуры і тэатра.

Прапануем увазе чытачоў запіс гаворкі ў скарачаным выглядзе.

ЛІТАРАТУРА І ТЭАТР

3 пашыранага пасяджэння секцыі драматургіі СП БССР

дзе больш правільна, больш прыныпова, хоць, у такім выпадку, нам трэба шчыра прызнацца, што агульны ўзровень беларускай драматургіі нас не можа задаволіць. Ён крыху вышэй за сярэдні. Нашым п'есам яшчэ не стае майстэрства і маштабнасці думак.

Я не магу сказаць, гэта было б няпраўдай, што наша драматургія ідзе па «тэматых загуменнях». У нас былі і ёсць п'есы, якія ўздымалі і ўздзімаюць маштабныя, балючыя праблемы. Маю на ўвазе «Соль» і «Трывогу» А. Петраш-кевіча, «Парог» А. Дударава, шэраг іншых твораў. Востра прагучалі ў свой час п'есы А. Макаёнка. Ну, а далей? А далей... мы бярэм праблемы і не вельмі сучасныя, не надта надзённыя, і не вельмі вострыя, увогуле не такія, пра якія і сам, і тэатры, і глядачы казалі б: вось гэта адкрыццё, вось гэта споведзь! А тэатр павінен быць менавіта спавядальнай — і для драматургаў, і для рэжысёраў, і для актёраў, і для глядача. Давайце шчыра спытаем сябе — ці многія нашы п'есы «цягнуць» на споведзь?

Я не кажу, што п'есы пісаць лёгка. Цяжка! Але пра гісторыю, пра мінулае пісаць усё-ткі лягчэй, чым пра сучаснасць. Там ужо ўсё ацэнена часам, а ў нашым жыцці яшчэ далёка не ўсё высветлена, далёка не ўсё ясна і зразумела. Глядзіце, колькі праблем паставіў XXVII з'езд КПСС. І галоўнае з іх — перабудова, перабудова не толькі ў прамысловасці, сельскай гаспадарцы, але і ва ўсім жыцці, галоўным чынам, — у псіхалогіі. Вось тэмы, вартыя ўвагі, вартыя увасаблення ў драмах, трагедыях, камедыях...

Ведаю, што сёння многія з прысутных будуць гаварыць пра ўзаемаадносіны драматургіі і тэатра. У гэтай сувязі мне хочацца закрануць пытанне, пра якое мы рэдка гаворым. Я ўпэўнены, і драматургі мяне, мабыць, падтрымаюць, што павінен існаваць нейкая важкая ўзнагарода ці салідная прэмія за пастаноўку беларускай п'есы. Пакуль што мы жывём не на роўных: драматургі атрымліваюць ганарар за п'есу і, калі яна добра пастаўлена, — нядрэнныя адлічэнні. Рэжысёр жа не атрымлівае нічога. Чаму ён павінен быць заці-

запрашае вас усіх да вельмі прафесійнай гаворкі, перш за ўсё — пра майстэрства. Як зрабіць так, каб нашы п'есы ставіліся ва ўсіх тэатрах, ставіліся добра, каб ішлі яны з аншлагамі? Адкінем старыя крыўды, дробныя ўзаемныя папрокі і пагаворым пра тое, як нам цяпер усім разам жыць і што рабіць? Жыццё ставіць перад намі новыя праблемы, і ўсе мы сумесна павінны шукаць лепшыя і выгадныя шляхі іх вырашэння. Выгадныя для ўсіх нас — драматургаў, рэжысёраў, актёраў, для ўсяго тэатральнага мастацтва.

**С. ЛАЎШУК,
крытык:**

— Шлях п'есы ад стала драматурга да сцэны надзвычай хітра складаны. Яго можна параўнаць хіба што з пуцявінай на мадэрнай вулічнай развязцы, дзе мудрагеліста знітаваны эстакады пуцэпровадаў. Але ж ніводная такая пуцявіна не заканчваецца тупіком... А вось многім п'есам так і не ўдаецца ўбачыць святло рампы. Мяне, прызнацца, таксама здзіўляюць узаемаадносіны паміж драматургамі і рэжысёрамі. Быў жа час, калі яны жылі не проста ў згодзе, а адным жыццём — на карысць беларускаму тэатральнаму мастацтву. Нельга не ўспомніць добрым словам Е. Міровіча, які літаральна выпставаў для беларускай драматургіі Я. Рамановіча, Р. Кобца, Д. Курдзіна і іншых пісьменнікаў. Шмат зроблена М. Міцкевічам і М. Зоравым. А быў жа яшчэ К. Саннікаў, які «ставіў» драматургічныя галасы Э. Самуйлёнку і А. Маўзону, працягнуў руку дапамогі маладому А. Макаёнку. Наш літаратурны патрыярх К. Крапіва згадвае, што раней тэатры не чакалі актёраў, а самі шукалі іх, не выпускалі з-пад увагі ніводнай цікавай п'есы. То, можа, і варта ўспомніць добрыя старыя часы?..

**А. ПЕТРАШКЕВІЧ,
драматург:**

— Бяда нашага тэатра не толькі ў тым, што рэжысура ў нэўнай сваёй частцы «засналася», што яна лянывая, але і ў тым, што яна мала дасведчана ў гісторыі нашага народа, яго літаратуры, мастацтва, фальк-

мастакоўскую і грамадзянскую сумленнасць!..

**Г. КОЛАС,
крытык:**

— Мы часта згадваем А. Макаёнка. Што ж, і ў нашага знакамітага драматурга не заўсёды лёгка складваліся адносіны з тэатрам. Калі ён напісаў свой «Трыбунал», то ў тэатры імя Янкі Купалы не адрозу зразумелі, што за твор прапанаваў ім аўтар. Прызнаюся, я таксама не адрозу прыняў п'есу. Мяне спалохаў фінал, смерць Валодзькі. Падумалася, ці не парушае А. Макаёнак законы камедыінасці? Пераканаў ён мяне ўжо на рэпетыцыях, якія вёў, бадай, нароўні з рэжысёрам В. Раеўскім. А да гэтага яму спатрэбілася нямаля сіл і часу пераканаць яго ў неабходнасці самай пастаноўкі. І, паверце, А. Макаёнак «па інстанцыях» не бегаў, хоць мог бы скарыстаць свой вялікі аўтарытэт і «націснуць» на тэатр.

Падтрымліваю думку М. Матукоўскага аб «прэміраванні» рэжысёраў, якія ставяць п'есы нацыянальнай драматургіі, хоць не толькі гэтым можа вырашыцца праблема. Трэба, каб і драматург зразумеў больш рэжысёра, убачыў у ім раўнапраўнага партнёра-мастака. Тады і сваркі не будзе.

**У. КАРАТКЕВІЧ,
галоўны рэжысёр
Рэспубліканскага тэатра
юнага глядача імя
50-годдзя Ленінскага
камсамола Беларусі:**

— Я хацеў бы падзяліцца сваёю трывогаю. Пасля драматургам сігнал бедства. SOS! Няма п'есы для падлеткаў. Наўрад ці я сам уяўляю выключна ўсе праблемы юных, але ж у п'есах наогул няма за што зачапіцца. Заклікаю драматургаў пісаць на тым узроўні праўды, якая ёсць у лепшых публікацыях нашай перыёдыкі. Драматургі не ведаюць і не вучаюць жыццёвага побыту сучасных падлеткаў. Дзіцячым драматургам трэба глыбей выраць у жыццё, каб дасягнуць сапраўднага поспеху, зацікавіць нашага юнага глядача.

У. НЯФЁД,
член-карэспандэнт
АН БССР:

— Сёння мы сабраліся для вельмі важнай гаворкі, хоць, зразумела, сама па сабе размова не народзіць ні п'ес, ні спектакляў. Канечне, усё залежыць ад драматургаў. Напісаць добрую п'есу — справа нялёгка. Ды, на жаль, наша рэжысура далёка не заўсёды аказвае драматургам патрэбную дапамогу. Іншы раз рэжысёры перайначваюць драматургічныя творы на свой капыл, альбо становяцца сааўтарамі п'ес. Чаму? Е. Міровіч і К. Саннікаў не дазвалялі сабе гэтага, хоць дапамогу маладым драматургам аказвалі вельмі сур'ёзна. Хачу падтрымаць бабруйскі тэатр, які апошнім часам паставіў шмат беларускіх п'ес. Не ўсе нашы тэатры праяўляюць такую зацікаўленасць нацыянальнай драматургіяй. Ніяк нельга мірыцца з такім становішчам, калі добрыя п'есы беларускіх пісьменнікаў ідуць па-за межамі рэспублікі, а ў нас амаль не ставяцца. Я маю на ўвазе творы А. Петрашкевіча, А. Дзялэндзіка, А. Кудраўцава і іншых аўтараў.

Лічу, што малыя сцэны нашых тэатраў павінны цалкам арыентавацца на арыгінальную беларускую драматургію. Сур'ёзнай увагі заслугоўвае і дзейнасць літчастак тэатра. Зараз яны не выконваюць свайго прызначэння. Асабліва — па развіцці беларускай драматургіі.

А. ГАНЧАРОУ,
загадчык аддзела тэатра
штотыднёвіка «Літаратура
і мастацтва»:

— У агульнай рэпертуарнай афішы колькасць твораў беларускай драматургіі асаблівай заклапочанасці не выклікае. Большасць з таго, што можа называцца п'есамі, — ставіцца тэатрам рэспублікі. Інцэніруюцца і праяўляюцца творы...

Але чым вымяраецца рух тэатральнага працэсу наперад? Безумоўна, спектаклямі-з'явамі. Як яны нараджаюцца? Не ведаю, як не ведае ніхто з прысутных: ні драматургі, ні рэжысёры, ні крытыкі. Тэатрычна вядома толькі, што дзеля гэтага патрабуецца плённае адзінства — тэатра і літаратуры, рэжысуры і драматургіі. А як гэта адзінства ўзнікае — таямніца, якую нам не раскрыць. Нават не трэба спрабаваць.

А вось змяніць асноўны тэзіс сённяшняй гаворкі, думаецца, трэба абавязкова. Мы звычайна патрабуем: «Беларускі тэатр павінен развіваць беларускую драматургію...» Я ўпэўнены, што праблему варта ставіць інакш: «Беларуская драматургія павінна развіваць, жыць беларускі тэатр».

В. МАСЛЮК,
галоўны рэжысёр
Дзяржаўнага рускага
тэатра БССР
імя М. Горкага:

— Сапраўды, ці трэба працягваць пералік узаемных крыўд драматургаў і рэжысёраў? Сутнасць сённяшняй сустрэчы я бачу ў вызначэнні ўзроўню нашай работы: на колькі тое, што робіце вы, драматургі, і мы, рэжысёры, адпавядае крытэрыю мастацкасці?

Ставіць спектаклі, загадваюць асуджаны на правах, — задавальненне маленькае для тых, хто гэта робіць. Яшчэ менш будучы задаволены тыя, хто іх убачыць. Вось чаму я ніяк не разумею творчых імпульсаў, якія прымушаюць пастаноўшчыкаў працаваць над вельмі слабымі п'есамі толькі на той падставе, што напісаны яны на тэрыторыі нашай рэспублікі. Кепскі спектакль па беларускай п'есе — гэта не про-

ста кепскі спектакль. Гэта зніжэнне аўтарытэту беларускага тэатральнага мастацтва. Напісаць п'есу па-беларуску — яшчэ не значыць стварыць беларускую п'есу. Беларуская п'еса павінна, на маю думку, уздымаць пэўную агульначалавечую праблему, але раскрываць яе праз нацыянальны асаблівасці асэнсавання свету. Менавіта так, а не праз знешнія, да сумнага прымітыўныя прыкметы «беларускасці» — лапці, дамаганую світку, сялянскую хату. Як надасць агульнасправажытую сюжэтаў і думак! Вядома, усё геніяльнае — простае, але ж як складана спасцігнуць гэту прастату!

Старая, агульнавядомая выснова: драматургія і тэатр павінны крышачку апырэджаваць час. На аснове падзей дня сённяшняга гаварыць аб праблемах дня заўтрашняга. Гэта зарука неўміручасці тэатра. Трэба ўскрываць недахопы, казаць людзям праўду. І не адно толькі праўду негатывных з'яў, але і тое, што з'яўляецца сутнасцю і сэнсам жыцця. Асабіста я баюся патоку п'ес выкрыцця, а не роздуму аб шляхах перамогі над злом. Я за тое, каб п'есы беларускіх драматургаў ставіліся. Але толькі добрыя. Уношу прапанову: арганізаваць пры Саюзе пісьменнікаў БССР тэатр драматургічных дэбютаў.

А. ДУДАРАУ,
драматург:

— Праблема, якую мы абмяркоўваем, складаная і даўняя. На кожным нашым сходзе мы выказваем прэтэнзіі рэжысёрам, рэжысёры — драматургам, і ўсе разам — Міністэрству культуры рэспублікі. Ёсць розныя шляхі да прызнання. Чакаць, калі да цябе прыйдзе тэатр, самому ісці ў тэатр ці ў міністэрства альбо крыўдаваць на ўсіх і пісаць ва ўсе інстанцыі, што ты добры драматург, а цябе не ставіць. Спасылаліся на свой уласны вопыт, скажу: я імкнуўся, каб мяне тэатр палюбіў, палюбіў маю творчасць. Прычым, без пасрэднага... Здаецца, я гэтага дамогся, хоць не ўсё было гладка.

Я з вялікай павагай стаўлюся да рэжысёра В. Маслюка. Але ж ён не прыняў мой «Парог»... І не паставіў. Таварышы, а чаму ён павінен быў яго ставіць? Калі матэрыял не кладзецца на яго душу, на яго творчасць? Толькі таму, што шмат тэатраў паставілі? Ці патрэбна? І ўсё ж, я мару працаваць з гэтым рэжысёрам.

Г. МАРЧУК,
драматург:

— Кожны з нас выкрывае зло і свярджае дабро пасвойму. Цяпер чамусьці часта можна пачуць ад рэжысёраў: «А дзе твой боль?» А калі я хачу свярджаць дабро не праз боль, а праз радасць, антымизм, упэўненасць чалавека ва ўласных сілах? І яшчэ. Неяк так выхаваны рэжысёры, што ў іх няма належнай любові да сваіх, нацыянальных аўтараў. Так, нельга забываць, што самыя значныя, цікавыя, таленавітыя пастаноўкі ў нашых тэатрах створаны якраз на нацыянальнай аснове: «Сымон-музыка», «Званы Віцебска» В. Мазыніска, «Трыбунал» і «Радавыя» В. Раеўскім, «Раскіданае гняздо» Б. Луцэнкам. Але вельмі хочацца сёння пачуць, чаму засталіся непастаўленымі некаторыя п'есы А. Петрашкевіча, А. Дзялэндзіка, Л. Караічава, А. Папавой, А. Астапонка, В. Лукшы, Э. Скобелева і іншых драматургаў. Напісалі, я ведаю, п'есы А. Кажадуб, У. Рубанаў, В. Коўтун, А. Чарноў... Няўжо ўсім гэтым пісьменнікам няма чаго сказаць людзям са сцэны? Есць! Аднак мінскім рэжысёрам яны чамусьці не падыходзяць.

Б. ЛУЦЭНКА,
галоўны рэжысёр
Тэатра-студыі кінаакцёра:

— Прынцыпова не згодзен з папрокам, што сённяшняе пакаленне рэжысёраў не працуе з нацыянальнымі драматургамі. У кожнага з нас — Раеўскага, Маслюка, Кавальчыка, Мазыніскага і іншых — у актыве не меншая колькасць спектакляў па п'есах беларускіх драматургаў, чым, напрыклад, у таго ж К. Саннікава. Але метадалогія працы з аўтарамі ў рэжысёраў сёння павінна быць зусім іншая. У даваенны час нацыянальная драматургія рабіла толькі першыя крокі, яе мастацкі ўзровень у пачатковых варыянтах быў далёкі ад дасканаласці, і таму рэжысёр актыўна ўмешваўся. Цяпер не той час, не той агульны ўзровень літаратуры, каб працаваць па-старому.

У выбары п'ес маглі б дапамагаць крытыка. На жаль, у нашай тэатральнай крытыцы апошнім часам пануе рэгламентарны, безапеляцыйны, прадузятый тон. Адсюль — аднабоковыя ацэнкі, нівеліроўка эстэтычных крытэрыяў...

Крытыка, на жаль, разбірае толькі спектакль — такую ўкаранілася практыка. А чаму спачатку не разабраць першакрыніцу — п'есу? Такі разбор быў бы цікавы і нам, рэжысёрам, і кожнаму драматургу. Падтрымліваю прапанову В. Маслюка: новыя п'есы можна разыгрываць з акцёрамі, напрыклад, тут, у ДOME літаратара.

У. РЫЛАТКА,
начальнік упраўлення
тэатраў і музычных
установаў Міністэрства
культуры БССР:

— Развіццё нацыянальнага тэатра арганічна звязана з развіццём нацыянальнай драматургіі. Практыка работы тэатральных калектываў пераkanaўча гэта даказвае. Усе нашы творчыя поспехі апошніх гадоў звязаны са сцэнічным увасабленнем твораў нацыянальнай драматургіі. Зацікаўленасць, талент, прафесійнае майстэрства драматургаў і рэжысёраў, з'яднаных творчай ідэяй, з'яўляецца зарукай узнікнення мастацкіх з'яў, якія, у канчатковым выніку, і вызначаюць узровень нацыянальнага тэатра.

Сёння зацікаўлена і востра абмяркоўваюцца праблемы тэатральнага працэсу. Я думаю, гэта дазволіць удзельнікам дыскусіі лепш зразумець патрабаванні і да рэжысёраў, і да драматургаў, а, галоўнае, усвядоміць неабходнасць умацавання кантактаў. Своечасовасць такой гутаркі і ў тым, што ўжо ў гэтым годзе нашы тэатральныя калектывы будуць працаваць ва ўмовах эксперыменту.

Новыя ўмовы ў пэўнай ступені пашыраць права мастацкіх саветаў тэатраў, уздымаюць іх адказнасць за рэпертуарную палітыку, мастацкую якасць выпускаемых спектакляў. Прадугледжаны і меры па ўмацаванні кантактаў тэатраў з драматургамі. Напрыклад, тэатр змога залічыць драматурга ў штат на час рэпетыцый ягонаў п'есы. А мы ведаем, як важна менавіта ў гэты перыяд працаваць сумесна драматургу і пастаноўшчыку. Вядома, узрасце — і гэта правільна — адказнасць драматурга за п'есу, яе мастацкі ўзровень.

Але ўзрасце і адказнасць тэатра. Не толькі за ўзровень увасаблення п'ес, але і за работу з маладымі драматургамі, патрабавальныя і ўдумлівыя адносіны да аўтараў. Мне ўяўляецца, што крытычныя заўвагі ў адрас міністэрства правільныя. Наўрад ці мы сёння можам сказаць, што створаны аптымальныя арганізацыйныя ўмовы садружнасці тэатраў з драматургамі. Не за-

даволены мы і работай лабараторыі беларускай драматургіі ў купалаўскім тэатры, дзе далей ідэі і размоў справа не пайшла.

Але, відаць, памыляюцца і тыя, хто хацеў бы вызначыць нашу ролю як прапагандыстаў шэрых і невыразных твораў. Хоць, вядома, у тэатр прыходзяць маладыя драматургі, чые п'есы, як правіла, патрабуюць дапрацоўкі. Але я лічу, што гэта з'ява нармальна. Прыемна, што ў фестывалі беларускай драматургіі, які пройдзе ў маі ў Віцебску, будуць удзельнічаць маладыя аўтары. Упэўнены, што нараджэнне традыцый праяўлення такіх фестываляў дазволіць сістэматычна падвядзіць вынікі працы, актывізуе прапаганду беларускага мастацтва.

В. РАЕЎСКИ,
галоўны рэжысёр
Беларускага дзяржаўнага
академічнага тэатра
імя Янкі Купалы:

— Сёння ў падтэксце выступленняў амаль усіх драматургаў прагучала крыўда, што тэатры абьякава ставяцца да нацыянальных твораў, аддаюць перавагу п'есам ужо вядомым і апрабаваным у іншых тэатрах краіны. Існуюць аб'ектыўныя прычыны гэтай «абьякавасці». Па маім падліках, штогод у рэспубліцы з'яўляецца каля 40 новых п'ес. Сёння ў рэпертуарным «партфелі» тэатра імя Янкі Купалы ёсць дваццаць тры п'есы маладых і пачынаючых аўтараў. І толькі тры з іх — «Вяртанне» М. Трапіева, «Апошні салдат» Я. Таганавы і казка У. Ягоўдзіка «Янка і Ружа» — пры адпаведнай дапрацоўцы могуць разлічвацца на пастаноўку. Працаваць з асатнімі — усё роўна, што ўкладзі аловак у руку немаўля і вадзіць гэтай рукою па паперы... Маладыя аўтары ў большасці сваёй не ўлічваюць фактар часу, інтэлектуальны ўзровень сучаснага глядача. Чытаючы іх п'есы, складваецца ўражанне, што яны першачынальнікі гэтага жанру, быццам ніколі не чыталі ні класічных, ні сучасных п'ес, адгарадзіліся ад жыцця і яго праблем высокай сцяной. Загадаецца даводзіць гэтыя п'есы да пэўнай мастацкай кандыцыі? А як тады быць з планам? Вось тэатры і вымушаны звяртацца да апрабаваных п'ес.

Хацелася б заклікаць аўтараў больш патрабавальна ставіцца да сваёй творчасці, напамініць ім, што тэатр існуе для глядача, з якім трэба лічыцца. Тэатр імя Я. Купалы на працягу ўсёй сваёй гісторыі займаў лідзіруючае становішча ў рэспубліцы. Кожны яго новы спектакль ацэньваецца грамадскасцю па вельмі высокім рахунку. Купалаўцы не маюць права на памылкі і пралікі. Вось чаму мастацкі савет тэатра так прыдзірліва сустракае кожную новую п'есу.

В. ВАЛАДЗЬКО,
галоўны рэдактар
рэпертуарна-
рэдакцыйнай калегіі
упраўлення тэатраў
і музычных устаноў
Міністэрства
культуры БССР:

— Драматургі, рэжысёры, тэатральныя крытыкі — тры асноўныя сілы, якія непасрэдна ўплываюць на ход тэатральнага працэсу ў рэспубліцы. Усё гэта дае магчымасць сёння абмеркаваць праблему ў галоўных яе ўзаемазвязках. Менавіта такога падыходу не хопала многім нашым ранейшым сустрэчам.

У рэспубліцы завяршаецца конкурс спектакляў па п'есах беларускіх аўтараў пад дэвізам «Наш сучаснік». Шкада,

што актыўнасць драматургічнага цэха і якасць прывезеных нам п'ес даюць мала падстаў для радасці. Большасць конкурсных п'ес абыходзяць галоўнае пытанне: які ж ён, наш сучаснік у лепшых сваіх рысах і правах? Драматургі звычайна збочваюць на камерныя матывы.

Не знаходзяць водгуку і іншыя заклікі міністэрства. Да статкова ўспомніць сумеснае пасяджэнне нашай калегіі і секцыі драматургіі, якое праходзіла ў ТЮГу вясной 1983 года. Драматургі паабяцалі пісаць п'есы для дзяцей і юнацтва. П'есай «У спадчыну — жыццё» спраўдзіў абяцанне адзін А. Петрашкевіч.

Неахвотна ідуць драматургі і на стварэнне п'ес кантрапрапагандыскага плана. І толькі дзве п'есы прывесчаны антыалкагольнай прапагандзе. З чаго ж выбіраць?

Не дала пакуль плёну і практыка дзяржаўнага заказа. Мы прапаноўвалі, напрыклад, М. Матукоўскаму і А. Дудараву пэўныя тэмы і атрымалі адказ: «Вось напішу п'есу, тады і дагавор заключым». Як жа, з кім, у такім выпадку, ажыццяўляць сацыяльны заказ часу?

Мяркую, што бюро секцыі драматургіі недастаткова прынцыпова падыходзіць да ацэнкі набыткаў драматургічнага цэха. Я неаднойчы быў на пасяджэннях секцыі і пераканаўся, што тут пануе прынцып: усё, што напісана, павінна быць пастаўлена. У выніку ў нас сфарміравалася група аўтараў, якія, напісавшы гадоў пяць ці дзесяць назад на адной-дзве п'есы, гадамі дамагаюцца ад міністэрства дырэктываўнага ўказання аб пастаноўцы свайго твора.

Удзельная вага ў п'есах беларускіх аўтараў у рэпертуарнай афішы тэатраў у параўнанні з 1982 годам узрасла з 19 да 25 працэнтаў. Не барыся свярджаць, ці дастатковае прадстаўніцтва нацыянальнай драматургіі ў нашых тэатрах, але ўсё лепшае, што створана ў беларускай драматургіі за апошні час, знайшло сваё месца ў рэпертуары тэатраў. Адносна ж таго, што беларускіх драматургаў зноў спачатку адкрываюць у Маскве, значна: не трэба хвалявацца, у нас хапае іншых, больш сур'ёзных праблем. Галоўнае з іх у тым, што ў рэпертуарную калегію і тэатры паступае шмат п'ес недастатковай якасці. Можна зразумець негатывную рэакцыю рэжысёраў. І ўсё ж тэатры абавязаны ісці на дапрацоўку, калі п'еса і яе аўтар маюць творчую перспектыву. Работу па развіцці нацыянальнай драматургіі павінны весці ўсе нашы тэатры, незалежна ад таго, на якой мове яны працуюць.

Вядома, можна і патрэбна, вырашаючы праблему стварэння спектакляў на магістральных тэмах, шукаць п'есы і ў суседзяў. Але нам важней найперш паказаць у тэатрах, як адклікаецца на грамадска значныя тэмы менавіта беларускае мастацтва.

Закранаючы дзейнасць малых сцен тэатраў, хачу падкрэсліць, што яны павінны стаць эксперыментальнай пляцоўкай для п'ес сучаснай беларускай драматургіі, для п'ес пачынаючых аўтараў. Гэтую задачу Міністэрства культуры рэспублікі ставіць перад сабой і будзе прымаць рашучыя захады па яе вырашэнні. А дзеля гэтага, як і дзеля ўсяго комплексу праблем, узятых сёння, патрэбны больш цесны кантакт паміж прадстаўнікамі тэатра, драматургіі і крытыкі.

На пасяджэнні таксама выступілі А. ДЗЯЛЕНДЗІК, В. ПАТАВА, Л. КАРАІЧАУ, Г. КАРНАНЕУСКАЯ, А. КУЧАР, В. ЛУЦША, галоўныя рэжысёры — Беларускага дзяржаўнага академічнага тэатра імя Януба Коласа В. МАЗЫНІСКИ і Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра А. ДОЛЬНІКАУ, А. ПАПОВА.

Вынікі гаворкі падсумаваў сакратар праўлення СП БССР І. ЧЫГРЫНАУ.
Матэрыял да друку падрыхтаваў С. ЛАШУК і А. ГАНЧАРОУ.

Найрэдадні пісьменніцкага з'езда рэдакцыя штотыднёвіка распачала важную размову — гэта добра. Пісьменнікам, відаць, ёсць што сказаць, асабліва пасля партыйнага з'езда, які выказаў усё тое, пра што стагнала жывое сумленне.

Так, у сённяшняй, дзелавой, упартай, без кампаній і аўралаў перабудове ўсёй нашай работы — сутнасць цяперашняга моманту. Цяпер вырашаецца лёс нашай краіны і ўсяго чалавечтва, таму што рэальны сацыялізм — галоўная гістарычная сіла, якая перагароджвае рух назад і да татальнай вайны...

Тое, што мы мелі ўчора, не давала адказу на пытанні, якія ставіць сённяшні дзень. Генеральны сакратар ЦК КПСС

меннікі, вядома, хлусім, калі гаворым, што добра жыве чалавек, калі ён жыве дрэнна. Хлусім і тады, калі сцвярджаем, што кепска жыве чалавек, калі ён жыве добра.

Праўда — гэта такі злепак грамадскіх сувязей, гэта такая іх сутнасць, якая абуджае, згуртоўвае, стварае грамадскую думку на карысць больш поўнага ажыццяўлення ідэалаў, стратэгічнай лініі партыі. І тут мы павінны павініцца, самакрытычна прызнаць: мы не выконвалі сваё прызначэнне з той паслядоўнасцю і з той мужнасцю, якой патрабуе ад нас само пісьменніцкае званне. Мы мала садзейнічалі выпрацоўцы такой грамадскай думкі, якая б стварала сапраўды

становішча, калі мы, пісьменнікі, не спрабуем нават прадбачыць той будучыні, дзеля якой жывём і пішам. Разам з адказнасцю знізілася значэнне рэвалюцыйнай мары, пра якую страсна гаварыў У. І. Ленін як пра найвялікую мабілізуючую і пераўтваральную сілу.

Аднаўленне ўсіх норм нашага грамадскага жыцця, з якога так ярка і цвёрда выступіў XXVII з'езд КПСС, адкрывае і тут перад намі нудоўныя далагляды барацьбы за накірунак розуму і сэрцаў, помнячы, вядома, пра тое, наколькі адказнае слова аб камунізме нават у вуснах мастака-фантаста. Для некаторых маіх калег не з'яўляецца сакрэтам, што я, напрыклад, пішу кнігу пра

пакуль яшчэ раскрыты намі далёка не цалкам.

Не трэба малітваў там, дзе патрэбны хлеб і святло. Не трэба містыкі там, дзе ўсё тлумачыць сацыялогія. Народ, асабліва наш народ, — складаная, пабудова, і агледзець яе цалкам, выгледваючы з аднаго нейкага аkenца, — нават для генія непасильная задача.

Але было б неданушчальнай грамадзянскай бязліваасцю адступіць і адмовіцца ад асабістых пошукаў. Я думаю, што многія з нас будуць паранейшаму «штурмаваць неба», нават і без асаблівых шанцаў на поспех. Гэта наш абавязак перад чытачамі, перад партыяй. Якасць нашай работы, узровень яе майстэрства і тут маюць вырашальнае значэнне. Мы не павінны забываць, што менавіта наша пакаленне павінна ўнесці вельмі істотны ўклад у памнажэнне культурных каштоўнасцей, на якія павінна абапярціцца новая, наступная цывілізацыя. Не трэба забываць і пра тое, што мы павінны падаць руку ўсім прыгнечаным па той бок мяжы...

Уціску бюракратыі, вакханаліі безадказнасці і ляноце, як стойкай звычцы да распушчэнасці, знойдзена і паспяхова выкарыстоўваецца філасофскае тлумачэнне: «барацьба новага са старым». І нас гэта закахвае, мы прывыкаем менавіта да такой бюракратычнай пастаноўкі пытання, забываючыся, што ў развітым сацыялістычным грамадстве супярэчнасці павінны «здымацца» разумным рэгуляваннем усяго сацыяльнага апарату, і гэта, дарэчы, важнейшы паказчык развіцця грамадства. Маральна ўзаконіўшы паўсюдна барацьбу аджыўшага з перспектывым, мы наагосім урон фундаментальным прынцыпам сацыялізму. Пакрыўджаны не павінен па 5 гадоў абіваць парогі канцелярыі, вынаходнік не павінен па 8—10 гадоў «прабіваць» сваё дзецішча, выданне таленавітага рукапісу не павінна залежаць ад настрою і асабістых сімпатый выдаўца. Пакуль не забяспечана ўсеагульная роўнасць, якая б стымулявала максімальнае індывідуальнае развіццё, мы павінны ўмець аддаваць перавагу больш здольнаму, больш выніковаму, больш якаснаму. Але ці ўмеем?

Задачы, якія стаяць перад пісьменнікамі, аналагічныя задачам, якія стаяць перад крытыкай. Усе мы прывыклі да кампліментарнасці, іерархіі аўтарытэтаў, паўпраўды. З гэтым павінна быць лакачана. Задача крытыкі — не раздача вяскоў першага і другога разбору, не прамаўленне прысудаў, не сачыненне ад, — а выяўленне і абарона мастацкай праўды ў яе праекцыі на рэчаіснасць. Крытыка павінна стаць дзейнай зброй пазнання рэальнай рэчаіснасці праз літаратуру. Крытыкі адвучыліся бачыць і называць тую праўду, якой абстрактна патрабуюць ад пісьменнікаў. Не, не ў супрацьпастаўленні метадаў крытыкі і паэта, а ў дыялектычным зліцці іх я бачу сілу і моц нашай літаратуры. Толькі тады мы навучымся ствараць і трывала ўтрымліваць грамадскую думку, якая штурхае да перамен і перабудовы ў напрамку камунізму.

Да гэтай агульнай работы павінны арганічна падключыцца рэдактары і выдаўцы. Трэба больш рашуча вызваляцца ад рэдактару-бюракратаў, якія «ўмеюць кіраваць», але не здольны самастойна скласці і некалькі радкоў. Усе яны больш нагадваюць мне адміністратараў, якія «ўмеюць кіраваць», але не здольныя працаваць.

Гэтак жа і выдаўцы не выканаюць сваёй задачы, калі будуць ісці традыцыйнымі шляхамі — «абы ціха», калі не возьмуць на свае плечы пэўную долю адказнасці за фарміраванне новай культуры.

Эдуард СКОБЕЛЕУ.

ТВОРЧЫЯ ПЛАНЫ, ТВОРЧЫЯ ЗДЗЯЙСНЕННІ

Наша аддзяленне — старэйшае з абласных у рэспубліцы: створана яно ў красавіку 1960 года. Сёння яно аб'ядноўвае дзесяць членаў СП, вакол якіх гуртуецца больш за два дзесяцікі літаб'яднанняў: пры мясцовых абласной, гарадской, раённых і шматтыражных газетах, а таксама шэраг літаратурных гурткоў.

Думаецца, азінку дзейнасці любой пісьменніцкай арганізацыі варта рабіць перш за ўсё па творах, якія напісалі яго члены. Тут у нас ёсць пэўныя здабыткі.

Чытачы пазнаёміліся з кнігай «Вяла нас партыя», выпушчанай у мінулым годзе выдавецтвам «Беларусь». Гэта ўспаміны партызан і падпольшчыкаў Марцілеўшчыны ў літаратурнай апрацоўцы Аркадзя Кандрусевіча. Зараз пісьменнік працуе над кнігай аб дзеях, якія прымалі ўдзел у вайне.

МАЛЕНЬКІ чалавек спацігае жыццё і навакольны свет з той самай хвіліны, калі яго пачынаюць выходзіць, — праз крыўды і расчараванні. Асабліва балюча гэты працэс праходзіць у дзяцей з павышанай адчувальнасцю, абвостраным пачуццём добра і зла, праўды і несправядлівасці. І, мабыць, самае галоўнае ў гэтым працэсе — інтуітыўнае з'яўленне ўнутранага пратэсту супраць мані, ашуканства, фальшывы і нічога так не абурвае ўражлівую натуру, як абыхваць людзей да несправядлівасці, якую яны прымаюць як непазбежнасць, не выказваючы жадання змагацца з ёю.

І жаданне раскажаць усім пра гэта — у вершы, песні, малюнку — з'яўляецца той крыніцай, з якой пачынаецца талент — паэта, кампазітара, мастака.

Таму цяга да мастацтва ў дзяцей выяўляецца рана. Яно — побач, у штодзённым побыце, працы, святах, якія не абходзіцца без песень, танцаў, вяселага дасціпнага слова. Сезонная праца на лузе і ў полі — гэта не сяўба, касавіца ці ўборка ўраджая, гэта — працоўнае народнае свята, абрад, з песнямі, музыкай, прыгаворкамі. Пра гэта згадвае ў сваёй «анкеце» Ігнат Дуброўскі. Пра гэта сведчыць і выданне шматтомнага збору беларускай народнай творчасці, якое ажыццяўляе выдавецтва «Навука і тэхніка».

Менавіта яна была і сапраўдным мастацтвам, і вялікай літаратурай, на якіх выходзілі нашы продкі. А зараз, у эпоху НТР, выхаваннем займаюцца тэлевізар, транзістар і кіно. Паэзія і тая выйшла на эстраду. Дык чаго чакаць? Каб нашы дзяўчаткі і хлопчыкі, бавячы час у рэстаранах, танцавалі кадрылі і спявалі беларускія народныя песні? Яны танцуюць і спяваюць тое, чаму іх навучылі кіно і тэлебачанне — апосталы масавай культуры перахопленыя у буржуазным свеце...

Што запомнілася з прачытанага? Сёе-тое запомнілася, але я хацеў бы назваць тое, чаго няма ў памяці, што стала — вялікай ці малой — з'явай нашага літаратурнага жыцця: першы беларускі роман вершам «Родныя дзеці» Ніла Гілевіча, першы зборнік лірыкі каханья «Пяшчота» Генадзя Бураўкіна

НЕ БАЯЦЦА АДКАЗНАСЦІ!

М. С. Гарбачоў першым урокам падзей назваў «урок праўды». Я думаю, што і для пісьменнікаў гэта галоўны ўрок. Мы не зможам вырашыць сваіх задач, калі не засвоім гэтага ўрока. Без бачання рэальнага становішча рэчаў, вядома ж, не можа быць ні выпрацавана, ні ажыццёўлена палітыка рэальнага паскарэння эканамічнага, сацыяльнага і культурнага развіцця грамадства.

Мастацкае спазнанне свету я разумею як яго адлюстраванне спецыфічнымі, якія ўздзейнічаюць на масавую свядомасць, сродкамі з мэтай змянення свету. Гэта прадызначвае, па меншай меры, дзве ўмовы, якія разам з тым і вызначаюць сутнасць пісьменніцкага майстэрства: здольнасць выяўляць праўду паўсядзённага жыцця, а таксама вызначаць яго перспектыву. Ніякі талент не можа адбыцца без гэтых умоў, тым больш у наш час, калі народы стабільна ад абстрактнага гуманізму, — пад прыкрыццём гаварыліны па ўсім свеце падвяргаюцца абразам, прыніжэнням і гінучы штотды многія тысячы людзей. Пад прыкрыццём гаварыліны мільёны людзей пазбаўляюцца ранейшых, кучы завябў куцай дэмакратыі, узмацняюцца дыктатарскія і паліцэйскія рэжымы, рэвалюцыйная, сапраўды дэмакратычная думка падвяргаецца нечуванаму кантролю і тэрору. Пад прыкрыццём гаварыліны рыхтуецца вайна, і яна, безумоўна, будзе развязана, калі імперыялізм здолее атрымаць шансы на выжыванне ў ёй.

Як бачым, перад кожным пісьменнікам стаяць велізарныя задачы. Ён павінен працаваць над тым, каб гэтыя задачы сталі асабістай справай мільяёнаў.

Памыліцца той, хто палічыць, што авалоданне праўдай — простае пералажэнне рашэнняў з'езда на партытуру фабул, вобразы і стыляў. Такое адналінейнае, павярхоўнае ўспрыманне сваёй адказнасці здольна толькі памножыць колькасць безадказных перакананняў і непадмацаваных абяцанняў, стаць, як гэта было, яшчэ адной разнавіднасцю бюракратычных адносін да слова.

Што такое праўда? Мне здаецца, праўда — гэта асэнсаванне ісціны чалавечых адносін, якія вызначаюць сацыяльную перспектыву. Праўда — гэта не толькі тое, калі вынаходзіць новую машыну, б'юць рэкорд праходкі пласта ў забой або спяваюць оперныя арый, але і тое, калі падаюць ад нажа бандыта, здаюць шклатару і чакаюць чаргі на жыллі. Праўда — гэта і спадзяванні, якія збыліся і не збыліся. І мы, пісь-

спрыяльныя ўмовы для руху да ідэалу. У нас складвалася часам такое становішча, калі абарона прынцыпаў сацыяльнай справядлівасці, пра якую цяпер гавораць партыйныя дакументы, заставалася выключна справай паціярэшных. Чынуша, які зарваўся, галавацяп, які адчуў сябе пашой на высокім крэсле, нярэдка парушалі элементарныя правы грамадзян і цэлых калектываў — пры вельмі слабой аднаўляльнай сіле грамадскай думкі калектываў. Мы гаварылі не так пра тое сапраўды абуральнае становішча, калі самыя сумленныя, самыя таленавітыя, самыя дынамічныя, самыя партыйныя людзі траплялі ў самыя неспрыяльныя ўмовы жыцця-дзейнасці. Мы прызнавалі гэта нормай, забывалі, што гэта абуральнае парушэнне прынцыпаў нашай дэмакратыі, нашага правапарадку, асноў нашай грамадскай сістэмы, парушачы якія не дадзена нікому.

Ачышчаючы сваё сумленне, мы павінны бічаваць сябе за нясмеласць, за няўменне прынцыпова і адказна будаваць адносін з рэдактарамі і выдаўцамі, — мы абыходзіліся паўпраўдай, і таму, натуральна, не атрымлівалі чытацкага прызнання і не апраўдвалі тую ролю, якая нам адводзілася і адводзіцца партыяй. Некаторыя з нас абраслі тымі ж недахопамі і ўсё яшчэ не могуць без куміра раённых, гарадскіх або абласных маштабаў. Лягчай дзяўбці талакняным лбом аб парог дома, які пахне блінамі, чым шукаць, думаць, змагацца разам з народам і партыйным ідэалам. На жаль, не ўсе выстаялі перад кампанейшчынай і лозунгавасцю, не ўсе зразумелі, што памылкі, якія робяцца калектывна, — такія ж памылкі, што і тыя, якія дапускаюцца асобнымі людзьмі, толькі значна больш небяспечныя па сваіх выніках.

У паняцце праўды, якая адлюстроўваецца мастацкімі сродкамі, безумоўна, уваходзіць і ідэал. І тут, мне здаецца, некаторыя падпарадкаваліся прагматызму і замянілі камуністычны падыход гэтакім распылістым і аморфным наборам бязмежна-дэмакратычных устаноўкаў, якія па сутнасці былі, ёсць і будуць буржуазнымі ўстаноўкамі, — яны ставяць на адну дошку злачынцу і ахвяру, эксплуататара і эксплуатаемага, і ніколькі не садзейнічаюць практычнай дэмакратызацыі свету і ўмоў жыцця.

Партыя і народ прынялі камуністычны ідэал як вышэйшую мэту сваёй працы, як вышэйшы сэнс свайго жыцця. Мне ўяўляецца непрадуктыўным

камунізм вось ужо каля 15 гадоў. І я ведаю, што мой раман, якім бы цікавым ні быў, не вычэрпае і адной тысячнай тых праблем будучыні, якія асветляюць ярчэй наша сённяшняе. Пра камунізм будуць напісаны сотні мастацкіх раманаў, таму што людзі не могуць забараніць сабе думаць пра тое, што ж яны будуць, як будзе выглядаць тое жыццё, дзеля сцвярджэння якога прынесены каласальныя ахвяры. Сон Веры Паўлаўны не абарваўся, не мог абарвацца ў мінулым стагоддзі, таму што мільёны людзей па-ранейшаму хочуць бачыць перспектыву — грамадства, вольнае ад тых супярэчнасцей, якія даводзілася і даводзіцца вырашаць цяперашнім пакаленнем зямлян.

Тэарэтыку — строгую навуковую тэорыю. Чытану — яркія вобразы, якія не адрываюцца ад назіпаванняў тэарэтычнай думкі, але натхняюць яго на працу і на подзвігі!

З пункту гледжання мастацкай праўды і перспектывы яе рэалізацыі ўяўляюць цікавасць дзве кнігі, якія я прачытаў у самы апошні час і пра якія хацеў бы сказаць некалькі слоў. Перш за ўсё гэта раман Анатоля Кудраўца «Пасеяць жыта...» («Новый мир», № 12, 1985, беларуская назва — «Сачыненне на вольную тэму»). Гэта складаная паэтычная пабудова высвечвае якраз тую прынцыповую праблему грамадскіх і асабістых адносін, якія пабуджоюць гаварыць аб гэтым творы як аб глыбока праўдзівым і таму па-мастацку дасканалым. Галоўны герой рамана Ігнат Сцяпанавіч глядзіць на жыццё і яго перспектыву з вышын глыбіннага народнага вопыту і гэты вопыт цалкам супадае з маральным ідэалам камунізму.

Другая кніга, якая ўсхвалявала мяне, — гэта раман Віктара Астаф'ева «Тужлівы дзяткіў» («Октябрь», № 1, 1986).

Віктар Астаф'еў — гэта, вядома, адзін з буйнейшых і арыгінальных нашых пісьменнікаў, але я не думаю, што ў гэтым сваім творы ён выказаў усю праўду і асабліва перспектыву жыцця. Разумеючы публіцыстычнасць рамана, прымаючы праблему, пастаўленыя чуйным і мудрым сэрцам аўтара, я думаю, што ён крыху спрасціў свае мастацкія задачы, паўтараючы штампны бессэнсоўнай, слязліва асветляючай нашы недахопы прыдумкі аб андрамедных туманнасцях «рускай душы». Праўда — яна не ў неразгаданых звільнах душы, а ў асаблівасцях гістарычнага шляху народа, якія

Барашбе магіляўчан з гітлераўцамі прысвечана і аповесць Міхаіла Шумава «Хроніка вуліцы Грушавай» (выдавецтва «Мастацкая літаратура», 1982 г.). Анатоль Іваноў пачынаў свой баявы шлях ваенным урачом каля возера Хасан, калі ў 1938 годзе нашу зямлю спрабавалі захапіць японскія самураі, а ў 1945 годзе ўдзельнічаў у разгроме мілітарызма Квантунскай арміі. Гэтаму прысвечаны яго раманы «На Далёкім Усходзе», які вытрымаў ужо не адно выданне, убацьку свет і на славацкай мове. Нядаўна пісьменнік парадаваў чытачоў добрымі апавяданнямі, якія змяшчаліся ў перыядычным друку, перадаваліся па радыё. Добра сустрача чытачом і новая кніга Апанаса Палітыкі «Свой хлопеш» («Мастацкая літаратура», 1985), у якую ўвайшлі сатырычныя і гумарыстычныя аповесці і апавяданні. Вершаваны зборнік «Кветкі палаявыя» выпусцілі Святлана Басуматрава. Пра жыццё і творчасць народнага пісьменніка Беларусі, выдатнага драматурга Андрэя Макаёнка расказвае кніга Якуба Усікава, што выйшла ў 1984 годзе ў выдавецтве «Народная асвета».

Творчасць і прапаганда літаратуры, мацаванне сувязі з жыццём заўсёды ў цэнтры ўвагі пісьменніцкага аддзялення. З удзелам нашых пісьменнікаў

цікава прайшлі вечары, прысвечаныя 100-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа, у калгасе імя Янкі Купалы Клімавіцкага раёна, у саўгасе «Саматэвічы» Касцюковіцкага, калгасе «Камінтэрн» Бялыніцкага раёна, у Чавускім раённым ДOME культуры, у Брылёўскай васьмігадовай школе Магілёўскага раёна, у Магілёўскім гарадскім ДOME культуры. У абласной дзіцячай бібліятэцы праведзены вечары памяці цудоўнага беларускага пісьменніка Янкі Маўра, у Мсціслаўскім РДК—вечар, прысвечаны 90-годдзю з дня нараджэння пісьменніка-земляка Максіма Гарэцкага. У вобласці шырока адзначана 70-годдзе з дня нараджэння земляка, народнага паэта Беларусі Аркадзі Куляшова. Пры адкрыцці музея Аркадзі Куляшова ў яго роднай вёсцы Саматэвічы быў праведзены літаратурны вечар з удзелам пісьменнікаў з Мінска і Магілёва. Вечары памяці паэта праведзены таксама ў Магілёўскім педінстытуце, які носіць яго імя, у многіх школах і бібліятэках вобласці. У Асінаўскай СШ Чавускага раёна праведзены вечары памяці паэта-земляка Андрэя Ушакова, а ў клубе СПТВ № 1 у Буйнічах Магілёўскага раёна — Васіля Матэвушава. У Палужскім сельскім ДOME культуры Краснапольскага раёна

адбыўся літаратурна-мастацкі вечар з нагоды прысваення мясцовай школе імя Аляксея Пысіна.

У вобласці адбылося шмат літаратурных вечароў, сустрач, прысвечаных 40-годдзю Перамогі.

Вось ужо шмат год пісьменнікі Магілёўшчыны падтрымліваюць сувязь з літаратарамі Габраўскай акругі Народнай Рэспублікі Балгарыі. У Габрава выязджалі магілёўскія пісьменнікі, выступалі ў рабочых калектывах і школах, у акруговай газеце «Балканско знаме». Коля Атанасаў, Петка Праданаў, Эміль Розен і іншыя габраўскія пісьменнікі прыязджалі ў Магілёў, творы балгарскіх пісьменнікаў змяшчаюцца ў «Магілёўскай праўдзе». Агульным намаганнем пісьменнікаў і журналістаў Магілёва і Габрава падрыхтавана кніга «Ад сэрца к сэрцу» (выдавецтва «Беларусь», 1985 г.), у якой расказваецца аб працоўных справах магіляўчан і габраўцаў. Магілёўскія літаратары прымалі ўдзел і ў аб'яднаным габраўцамі конкурсе «Як сонца, як паветра...». У Магілёве стала добрай традыцыяй у вяртанні праводзіць дэкады белгарскай кнігі з удзелам габраўскіх і мясцовых пісьменнікаў. Па кнізе Камена Калчава «Сын рабочага класа» пра выдатнага дзеяча балгарскага народа Георгія Дзімітрава ў нашай

абласной бібліятэцы праведзена канферэнцыя чытачоў, у якой прынялі ўдзел і габраўцы.

Магіляўчане сябруюць з працоўнымі Ровенскай вобласці Украінскай ССР і г. Клайпеды Літоўскай ССР. Сябруюць і літаратары. У ровенскіх і клайпедскіх газетах змяшчаюцца творы нашых літаратараў, а ў нашых — украінскіх і літоўскіх пісьменнікаў, наведваемся ў госці мы да іх, яны да нас. Там і тут разам выступаем у працоўных калектывах.

Але спынюся на тым, што найбольш нас хвалюе, трывожыць. Гэта ўзрост, пастарэнне пісьменніцкай арганізацыі. Я нядаўна прыкінуў, і выйшла, што сярэдні ўзрост нашага аддзялення — 57 год. Гэта ж амаль што пенсійны ўзрост! Для параўнання скажу: калі толькі аддзяленне было створана, сярэдні ўзрост яго членаў быў 44 гады. Як бачым, яно пастарэла на 13 год.

Як вядома, адна з важнейшых, самых надзённых задач пісьменніцкай арганізацыі — выхоўваць, расціць нашу творчую змену. І робицца нібыта ў гэтым напрамку нямае: абмяркоўваюцца творы пачаткоўцаў, аказваецца дапамога ў надрукаванні. Кожны год нашы маладыя пісьменнікі прымаюць удзел у семінарах, якія Саюз пісьменнікаў праводзіць сумесна з ЦК ЛКСМБ. Пры літаб'яднанні Бялыніцкай раённай

газеты праведзены куставы семінар, у якім прынялі ўдзел маладыя пісьменнікі з шасці раёнаў. Творам удзельнікаў семінара была прысвечана лістаронка «Прыдняпроўе» абласной газеты. Аднак трэба прызнаць, што асобныя з літаб'яднанняў пакуль не праяўляюць жаданай актыўнасці. Мусіць, ім трэба больш удзяляць увагі і аддзяленню СП, і камісіі па рабоце з маладымі Саюза пісьменнікаў БССР, рэдакцыямі газет.

Нельга закрываць вочы і на тое, што мала мы праяўляем клопату аб надрукаванні твораў маладых. Некалі ў абласных выходзілі альманахі, дзе маладыя літаратары маглі заявіць пра сябе. Цяпер такіх выданняў не існуе. Замяніць іх маглі б калектывныя зборнікі абласцей, што выдаюцца ў Мінску. Па ўзгаданні з выдавецтвам «Мастацкая літаратура» я яшчэ ў 1984 годзе здаў рукапіс такога зборніка, але ён пакуль што не трапіў у выдавецкі план. Наогул насасей час больш дэталёва, грунтоўна працаваць, што прадпрыняць, каб зрабіць больш плённай работу з маладымі. Думаецца, што гэта работа найперш заключаецца ў сур'ёзнай літаратурнай вучобе, штодзённымых выхаванні любові і павагі да роднай мовы, да творчай спадчыны нашых класікаў. Тут для кожнага з нас — вялікі прасцяг для дзейнасці.

Іван АНОШКІН,
сакратар Магілёўскага аддзялення СП БССР.

ПЫТАННЕ, ЯКОГА НЯМА У АНКЕЦЕ

(раней выходзіў толькі анталогічны зборнік гэтай паэзіі — «Зорка Венера»), новы пераклад «Пана Тадэвуша» Адама Міцкевіча, зроблены Язэпам Семіяном і цудоўна аформлены Васілём Шаранговічам.

А што датычыць задач крытыкі, дык яны даўно вядомыя. Калі нехта, скажам, напісаў не паэму, а канцэрт для паэта з аркестрам, крытыцы трэба прадбачыць, што неўзабаве замест трыццаці можа з'явіцца і сучасная серэнада для трох паэтэс з трамбонам, і ў момант адгукнуцца палкім рэчытаванням літаратуразнаўцы пад стук бильярдных шароў ці пішучай машынкі.

Паэзія накідае на сябе балахон клоўна... перад выходам на эстраду, каб далучыцца да масавай культуры? І выжыць? Ці гэта выпад паэта супраць канкурэнта, які толькі што ачысціў касу аднаго выдавецтва і падступае да другога?

Але гэта невясёлыя жарты. Ці праўда, што паэты ўсур'ёза трацяць сваіх чытачоў і чытачак? Я не магу сказаць, што ведаю хоць аднаго аматара беларускай паэзіі, які збіраў бы кнігі, а то і газетна-часопісныя публікацыі паэтаў, якіх ён любіць. Не знаходзіць яна належнага водгукі і тады, калі выходзіць у перакладзе на рускую мову. Цікаваць да паэзіі народаў СССР больш стрыманая, чым да рускай, і, відаць, не ў малой ступені з-за якасці перакладаў. Толькі Гамзатаў, Межэлайціс, Куліеў і некалькі іншых паэтаў вытрымліваюць канкурэнцыю з лепшымі бардамі Расіі.

Калі няма чытацкага водгукі на кнігі паэтаў, асноўны сябар па іх ацэнцы бярэ на сябе крытыка, прыводзячы паэту адпаведны разрад: здольны, таленавіты, геніяльны («геніяльны» — умоўна) ці проста вешаючы бірку. Калі паэт па-соўваецца па службовай лесві-

цы, ён непрыкметна атрымлівае і новы разрад: талент і пасада — велічыні прамапрапарцыянальныя.

Народная мудрасць сцвярджае: не месца (пасада) упрыгожвае чалавека, а чалавек — месца. Але на справе — усё наадварот. Быў чалавек нікім, а кудысьці прызначылі — і стаў асобай. Відавочна і тое, што пасада псуе чалавека: ён становіцца больш самаўпэўнены і фанабэрысты. Тым не менш, нішто так, як пасада, не спрыяе выяўленню арганізатарскай і творчай актыўнасці гэтай асобы.

Нашы госці, якія часта прыязджаюць на юбілей і пленумы з братніх рэспублік, расказвалі мне, як менавіта пасада памгла раскрыць таленту паэта з ліку «і іншыя», якога ніхто ўсур'ёз не прымаў. Ён за некалькі гадоў дасягнуў такіх поспехаў, што, калі яго жыццёвы і творчы шлях «да пасады» і «пасля пасады» называць перыядамі, будзе недакладна і слаба сказана. Гэта — не перыяды, а хутчэй — эры. Аўтар маленькіх вершаваных зборнікаў адразу стаў адным з буйнейшых шматстаночнікаў у літаратуры, якая займае не апошняе месца на ўсесаюзнай арэне. Выдавецтва «Советский писатель», «Детская литература» і іншыя (пакуль яшчэ невядома, якія) насцеж адкрылі перад ім свае дзверы.

А калі б яшчэ загаварыла крытыка — і свая, і сталічная! Але д'ябал з ёю, з крытыкай! Калі гаварыць праўду, дык яна і непатрэбная. Значна горш тое, што не выйшла з прэміяй (пакуль што сваёй, рэспубліканскай), на якую яго як дзіцячага пісьменніка вылучыла бібліятэка, дзе працуе пешча...

Чаго не бывае на белым свеце! З прэміяй, дарэчы, і ў нас тое ж самае: бяруць з бою! Без прэміі ты — ніхто, асабліва за межамі рэспублікі. Нікога не

цікавіць, які ты паэт: ніхто цябе не чытаў і чытаць не будзе. Як і за што атрымаў ты прэмію, таксама нікога не цікавіць. Якім чынам ты стаў славуціцаю, не мае ніякага значэння. Галоўнае, ты стаў!

А калі паэт пайшоў у гару, ён пачынае траціць кантроль над сваім словам (ад вышні кружыцца галава). Ён ужо не глядзіць, якія словы прыходзяць да яго: «агідныя, халодныя, ілжывыя, атрутныя» ці «трывалыя, працуючыя, разумныя, ласкавыя» (Дзюргай), — ставіць на іх знак якасці і з лямантам (знаёмых прапагандыстаў-распаўсюджвальнікаў) пускае ў свет.

А ў свеце кажуць: «Вершы нам не патрэбны! На складах утварыліся залежы рознай літаратуры, а вершаў... хоць дарогу імі высцілай!»

Калі кніга не ідзе — трэба шукаць прычыну.

У параўнанні з рускай літаратурай, поспех якой залежыць ад вядомасці аўтара і таленавітасці твора, у нас ёсць і яшчэ адна, дадатковая прычына (і прычына вельмі істотная) — славуты «моўны бар'ер»...

Шырокага чытацкага водгукі на беларускую паэзію як быццам няма, але затое ёсць водгук на творы вядомых нашых празаікаў — Быкава, Караткевіча, Шамякіна і іншых майстроў слова, кнігі якіх не залежваюцца і ў кнігарнях, і ў бібліятэках. Разыходзіцца і перакладная літаратура — кнігі замежных класікаў. А гэта сведчанне таго, што ў нас яшчэ не забылі родную мову, і тое, што па-сапраўднаму цікавіць чытача, ён можа прачытаць і па-беларуску...

Летам мінулага года мне давялося пазнаёміцца са станам прапаганды беларускай літаратуры ў Гомельскай вобласці. Перш чым ісці ў аблкінагадаль, я зазірнуў у кнігарні Гомеля. У цэлым, як сказала таваразнавец кніжнага магазіна «Дружба» Вольга Рудабелец, асаблівых праблем з продажам беларускіх кніг няма (там, дзе да беларускай кнігі ставяцца з павагай і прапагандуюць яе, — дадам я).

У Гомельскім аблкінагадлі, наракаючы на паэзію, якую «ніхто не чытае», асабліва зацята «выступалі» супраць «Першых кніг паэта» — кніг маладых і невядомых аўтараў. У бібліятэцы імя А. І. Гер-

1981 3 ФОТАЛЕТАПІСУ 1986

Дні літаратуры горада-героя Ленінграда ў Беларусі. 1985 г. Беларускія пісьменнікі і госці наведвалі Дом-музей І з'езда РСДРП.

Дні культуры Славені ў Беларусі. Сустрача ў СП БССР. 1985 г.

цэна, дзе (у вялікай цеснаце) працуе невялікі, але сімпатычны калектыв энтузіястаў бібліятэчнай справы, мне казалі, што ў бібліятэку мала даюць кніг маладых паэтаў, якія карыстаюцца поспехам у чытачоў, і ў першую чаргу — у моладзі, і прасілі мяне памагчы. Я не памог. І пішу пра гэта, спадзеючыся, што бібліятэцы памогучы тыя, хто можа і павінен памагчы, і перш за ўсё (без усякіх узгадненняў) — бібліятэчны калектар...

Па колькі экзэмпляраў пазыччаны зборнікі заказвае вобласць, як вы думаеце? Гомельская — ад ста да двухсот пяцідзесяці. Толькі адзін паэт заваяваў у Гомелі права на большы тыраж — Генадзь Бураўкін. І работнікі Віцебскага аблкінагадлі не павінны пакінуць

без адказу такую ўвагу гомельскіх калег да свайго земляка.

Чаго ж чакаюць ад выдавецтваў работнікі кнігагандлю? Па-першае, больш падрабязных аналізаў на кнігі ў тэматычных планах; па-другое, прапектаў асобных зборнікаў (дзе, побач з партрэтамі і біяграфічнымі даведкамі пра аўтараў, будуць змешчаны іх вершы ці выказванні пра іх творчасць вядомых пісьменнікаў; па-трэцяе, сустрач выдавецкіх работнікаў з работнікамі кнігагандлю і бібліялектара (найлепш — адразу пасля выхаду тэмпланаў).

Заказваць кнігі, карыстаючыся аналізаў, якія даюцца ў тэматычных выдавецкіх планах, гэта амаль тое ж, што купіць (Заканчэнне на стар. 14).

ПЫТАННЕ, ЯКОГА НЯМА ў АНКЕЦЕ

(Заканчэнне. Пачатак
на стар. 12—13).

ляць ката ў мяшку. Хто і ў
якой анатацыі напіша, што кні-
гу, якая павінна выйсці з дру-
ку, лепш было б не выдаваць,
але аўтар валодае такой пра-
біўной сілай ці мае такую пад-
трымку «ўверсе» ці «ўнізе»,
што выдавецтва не вытрывала і
«дало трэшчыну»?

Сумесная «адпрацоўка» вы-
давецкіх планаў работнікамі
кнігагандлю, бібліялектара і вы-
давецтва патрэбна ўсім (у тым
ліку і чытачам), і зрабіць яе
трэба абавязкова.

Чакаюць такіх сустрэч і ра-
ботнікі бібліятэк — з рэдак-
цыямі літаратурна-мастацкіх
часопісаў і штотыднёвіка «Лі-
таратура і мастацтва». Гэта са-
здзейнічала б распаўсюджанню
нашых перыядычных выданняў
і спрыяла б папулярнасці
лепшых твораў паэзіі, прозы і
публіцыстыкі, якія друкуюцца
на іх старонках.

Даўно чакае пісьменніцкай
увагі тэрмін «цікавая кніга»,
якім карыстаюцца чытачы і
ўсе, хто мае дачыненне да ра-
боты з кнігай. Ці заўсёды вялі-
кая літаратура — цікавая? А
калі яна нецікавая, ці можна
яе называць вялікай? Вось тэ-
ма для дыскусій, якіх, па-мой-
му, яшчэ не было...

У бібліятэкараў і чытачоў —
пажаданне адно: больш выда-
ваць таленавітых цікавых кніг.
І не толькі больш, але і лепш
(маецца на ўвазе афармленне,
папера, пераплёт і шрыфт).

Я заўважыў, што замежныя
выданні (кнігі, альбомы), выда-
дзеныя ў пераплёце, каштуюць
у некалькі разоў даражэй, чым
тыя ж кнігі і альбомы ў
мяккай вокладцы. Такія ж
суадносіны ў цэнах і на
чорным рынку, які да гэта-
га часу «функцыяніруе» ў
лясной зоне пад Мін-
скам, дзе мне пашчаслівілася
апошнім часам «дастаць» кнігу
мастацкай публіцыстыкі і даку-
ментальнай прозы Ф. С. Фі-
джэральда «Портрет в доку-
ментах», якую я вельмі хацеў
мець, бо пісьменнік у нас, ва
ўсякім разе ў Мінску, не мае
магчымасці купіць патрэбную
кнігу, калі яна, не дай бог,
з'яўляецца дэфіцытам, якога
на чорным рынку — хоць-зава-
ліся...

У нашай краіне (па дзяржаў-
ных цэнах) кніга ў пераплёце
каштуе на дзесяць-пятнаццаць
капеек даражэй, чым у мяккай
вокладцы. І калі новы збор-
нік паэта выходзіць у пераплё-
це, ды яшчэ палепшаным вы-
даннем, ён пачынае ганарыцца
гэтым, як пэўным дасягненнем.
А чым яшчэ ганарыцца паэту,
калі яго слова не знаходзіць
водгуку ў чытацкіх сэрцах і не-
вядома, ці знойдзе?

Хто ж такія чытачы паэзіі?
Гэта перш-наперш самі паэты і
іх крытыкі (да іх ліку можна
аднесці інтэлектуалаў іных
галін мастацтва, многія з якіх
на-спраўднума не любяць і не
адчуваюць паэзіі: адны «не
прызнаюць» Цютчова, другія —
Ясеніна, а трэція не разумею-
ць, навошта «падымаць»
Эрэнбурга ці Мандэльштама?).
Вось яны ў асноўным і фармі-
руюць грамадскую думку пра
паэта. Есць і яшчэ адна катэ-
горыя чытачоў паэзіі — гэта
«радавыя», прафесійныя ама-
тары вершаў, можа, самыя
апантанія і шчырыя прыхіль-
нікі паэтычнага слова...

Так, аматараў паэзіі мала, і
жывуць яны ўсе на «розных
мацерыках». Гэта відаць і па
тым, колькі паэтычных зборні-
каў заказваюць бібліялектары.
Прычына? Вершаў у бібліятэ-

ках амаль не бяруць. А «неру-
хомасць» бібліятэчных фондаў
павялічваецца і так. За гэта
б'юць... Перад маім прыездам у
бібліятэках Гомеля была пра-
верка з Масквы, якая выявіла,
што беларускую літаратуру
найменш чытаюць на... беларус-
кай мове. Запісана чорным па
беламу... Адсюль — лагічная
выснова: не набываць тое, чаго
не чытаюць.

Так і круціцца гэтае кола —
кола кніжнага гандлю: то па-
малей, то хутчэй.

Ці не варта было Дзяржкам-
выду БССР сумесна з адпа-
веднымі міністэрствамі, праф-
саюзама складаць паводле тэ-
матычных планаў бібліятэчныя
і школьныя серыі, у якія ўва-
ходзілі б анталогічныя, тэма-
тычныя зборнікі паэзіі («Заўсе-
ды з Леніным», «Партызаны,
партызаны»), патрэбныя шко-
лам, тэхнікумам, мастацкай са-
мадзейнасці.

Знайшоў я адказ і на пытан-
не: чаму беларускія кнігі, асаб-
ліва паэзія, нераўнамерна раз-
мяркоўваюцца па раёнах і
гандлёвых кропках? Высветля-
ецца, па вельмі прастай прычы-
не — з-за ўліку: на кожную кні-
гу, на кожны асобны зборнік
трэба заводзіць картачку. А гэта
ўжо не ў карысць работні-
каў кнігагандлю: прапаганда
літаратуры — іх першы абавя-
зак.

Хоць не ўсе купляюць і чы-
таюць кнігі, але слухаюць «ра-
ботнікаў» літаратуры з ціка-
васцю, і заявак на сустрэчы з
«беларускімі» пісьменнікамі
шмат. Значыць, і паэтычнае
слова даходзіць да сваіх чыта-
чоў і знаходзіць водгук...

Такія сустрэчы, які мы веда-
ем, наладжвае Бюро прапаган-
ды беларускай літаратуры пры
СП БССР. Якія тут праблемы?
Найбольш актыўна выступаюць
не тыя, каго просяць, з кім
хочуць сустрэцца чытачы, а
тыя, што просяцца самі, хто
хоча выступаць. А хочуць вы-
ступаць таму, што гэта — адзі-
ная магчымасць хутка зарабіць
грошы. А грошы, кажучы, часам
патрэбны. А тыя, каму яны не-
патрэбны, выступаць не хочучы.
А гэта якраз тыя пісьменнікі, з
якімі хацелі б сустрэцца чыта-
чы.

Выступаюць літаратары (тыя,
што хочуць выступаць) і па
лініі філармоніі. І ў тых рэгі-
нах, якія зачэпіць гэтая лінія,
потым некалькі гадоў не хочучы
слухаць ні пра якія брыгады, ні
пра якія выступленні... Такія
брыгады падобны на паходы
ханскай арды: там, дзе яны
пройдуць і збяруць сваю даніну,
надоўга замірае ўсякае
культурнае жыццё...

Есць сэнс у тым, каб права
на першачарговыя выступленні
«па бюро» даваць тым, у каго
толькі што выйшла новая кніга.
Гэта паможа арганізоўваць
кніжныя кіёскі не толькі ў аб-
ласных і раённых цэнтрах, але
і ў буйных калгасных пасёл-
ках, дзе ёсць кнігарні. Як па-
казвае вопыт, чытачы найбольш
ахвотна набываюць кнігі
пісьменнікаў, якія прыежджа-
юць на сустрэчу, і не толькі
з-за аўтографу: чытачам хо-
чацца «атрымаць» кнігу таго
аўтара, выступленне якога ім
спадбалася. Інакш не было б
таго «гістарычнага» выпадку,
калі паэт выступаў амаль дзве
гадзіны — і... ніхто не купіў ні-
воднага экзэмпляра яго кнігі.

Выступленні пісьменніцкіх
брыгад у сельскай мясцовасці
павінны заканчвацца вялікімі
літаратурнымі вечарамі (з кіёс-
камі) у раённых палацах куль-
туры, што бывае не заўсёды.

Больш літаратурных вечароў
трэба праводзіць і ў Мінску. І
праводзіць з такім разлікам,

каб кожная кнігарня горада
магла на гэтых вечарах аргані-
зоўваць продаж кніг. Тады
кожны кніжны магазін (і кні-
гагандаль у цэлым) смялей бу-
дуць заказваць і прозу, і паэ-
зію.

У нас вельмі папулярны вы-
раз «беларускія пісьменнікі». А
якія яшчэ пісьменнікі павінны
быць у Беларусі? Пра гэта ў
мяне не раз пыталіся нашы ка-
легі з іншых рэспублік. І са-
праўды, ці можна сабе ўявіць,
што кнігалюбы Вільноса ці
Каўнаса скажучы: «Сёння (ці
заўтра) да нас прыежджаюць
літоўскія пісьменнікі...»

Напярэдадні XXVII з'езду
нашай партыі Бюро прапаган-
ды літаратуры пры СП БССР і
Беларускае тэлебачанне аргані-
завалі шэраг літаратурных ве-
чароў — сустрэч пісьменнікаў з
працоўнікамі Мінска і Мінскай
вобласці. Той, хто быў на гэ-
тых сустрэчах, а потым гля-
дзеў перадачы, зробленыя па-
водле іх, якія ішлі пад дэвізам
«І словам, і справай...», заўва-
жыў, што перадачы не адлюст-
роўваюць той атмасферы, якая
была на сустрэчах. У перада-
чах амаль не гучалі лірычныя і
жартоўныя вершы, тое, што бы-
ло «для душы», і вельмі цёпла
прымалася слухачамі. І тэле-
перадачы не маглі паказаць тую
атмасферу, якая панавала на
сустрэчах. А гэта, між іншым,
таксама прапаганда літарату-
ры.

І нарэшце — пра славу. А
яна ёсць і ў паэту, кнігі якіх
ніхто не купляе і не чытае...

Заходзіць паэт у абласную ці
раённую кнігарню і, не ўбачыў-
шы на прылаўках сваіх кніг,
пачынае цікавіцца, ці быў у гэ-
тай кнігарні яго новы зборнік...
Прадаўшчыцы збянтэжана пе-
раглядваюцца і паіскаюцца
плячамі, некалькі разоў пера-
пытаўшы, як называецца кніж-
ка. Потым рапц яму схадыць
да загадчыцы. І тая, пасадзіў-
шы паэта на невялікую канап-
ку, заваленую кнігамі, пачынае
ўзбуджана, з пачуццём тонкага
гумару, расказваць, як упроща-
вала яна ўсіх сваіх знаёмых і
незнаёмых кліентаў узяць у
якяці невялікага дадатку да
папулярных серыяў і бессерый-
ных дэфіцытаў яго новы збор-
нік вершаў і паэм.

Паэт, стрымліваючы пачуццё
крыўды, ветліва дзякуе і пану-
ра ідзе з кнігарні, заракаючы-
ся больш ніколі не цікавіцца,
як разыходзяцца яго кнігі...

Такія слава ў паэту, якім
трэба заваўваць прызнанне
чытача. І той, хто яго завае і
стане вядомым ці слаўтым,
будзе патрэбны і ўсім сваім
шматлікім сябрам, знаёмым і
знаёмым знаёмым як славу-
тасць, якая ўмее даставаць дэ-
фіцытныя рэчы:

Он достае, скрывае кашель,
кому-то шифер или кафель,
путевку, авиабилет,
паркет, Булгакова, дубленку...

Так піша Еўтушэнка ў вер-
шы «Жизнь поэта» і, калі ён
гаворыць: «Прославленному
человеку звонят, как будто бы
в аптеку, как в магазин, где
кассы нет...» — не верыць яму
нельга.

Але я не пра гэта. Я — пра
тое, як зацікавіць чытача. Што
такое трэба зрабіць паэту, каб
яго кнігі «разбіралі» і ставілі ў
сервант, за шкло, побач з
крышталём і фарфорам? Трэба
стаць знакамітым. А стаць паэт
ім зможа тады, калі будзе мець
сваю пажарную каманду з пом-
пай, каманду, у якую ўвойдуць
масцітыя сябры-крытыкі, уп-
лывовыя пратэжэ і шмат хто
іншы, ці сам атрымае «зала-
тую» пасаду (нездарма ж
з'явіўся афарызм: «Паэт без
пасады — як нявеста без паса-
гу...»). І апошняе, што трэба,
каб знайсці дарогу да чытача,
— таленавітыя кнігі.

Дарэчы, стаць папулярным
можна і іншым шляхам: для
гэтага трэба, скажам, адначо-
ва развесціся з двума-трыма
жонкамі — законнай і незакон-
най. І тады пра паэта адразу
загавораць усе. І ўсім стануць
патрэбны яго вершы.

Яўген МІКЛАШЭўСкі.

Уладзіміру ФЕДАСЕЕНКУ — 60

22 красавіка споўніцца 60
год працяку Уладзіміру Феда-
сеенку. У прывітальным адре-
се Саюза пісьменнікаў БССР
гаворыцца:

«Дарагі Уладзімір Канстанці-
навіч!

Шчыра віншуем Вас, вядома-
га беларускага пісьменніка, з
нагоды 60-гадовага юбілею.

За Вашымі плячамі няпро-
сты жыццёвы шлях. У 1942 год-
зе шаснаццацігадовым юнаком
Вы сталі партызанам на роднай

Гомельшчыне, былі паранены.
Пасля вайны скончылі Гомель-
скі рачны тэхнікум, рэспублі-
канскую партыйную школу,
былі на камсамольскай рабоце
ў Гомельскім абкоме і ЦК
ЛКСМБ. Шмат сіл і энергіі ад-
далі друку, многія гады пра-
цуючы ў рэдакцыях газет і
часопісаў.

Вы член Камуністычнай пар-
тыі Савецкага Саюза.
Вашы баявыя заслугі адзна-
чаны ордэнамі Айчыннай вай-
ны I ступені, Чырвонай Зоркі,
медаллямі.

Пачатак Вашай літаратурнай
працы прыпадае на 1951 год.
Шыроку вядомасць прынеслі
Вам раманы «Дубовая Града»,
«Віхры на скрыжаваннях»,
«Пасля смерчу», у якіх пра-
дзіва і цікава расказана пра
партызанскі рух на Беларусі,
пра баявое юнацтва.

Вы нямала ездзіце па рэспублі-
цы. Пільнае вока мастака,
партыйнае праніклівае, якая
характэрна Вам, дапамагаюць
убачыць новае ў нашым жыц-
ці, знайсці ў яго гучны літар-
атурны героі.

Жадаем Вам, дарагі Уладзі-
мір Канстанцінавіч, — моцнага
здароўя, асабістага шчасця,
вялікіх творчых набыткаў.

Штотыднёвік далучаецца да
гэтых цёплых слоў.

Міхасю РУДКОЎСКАМУ — 50

Паэту Міхасю Рудкоўскаму
17 красавіка споўнілася 50 га-
доў. У віншавальным адресе
праўлення СП БССР гаворыцца:

«Дарагі Міхась Міхайлавіч!

Шчыра віншуем Вас, аднаго з
таленавітых прадстаўнікоў суч-
аснай беларускай паэзіі, у
дзень Вашага 50-годдзя!

Скончыўшы сямігадку, а по-
тым і Пінскае педучылішча,
Вы працавалі ў адной са школ
Ганцавіцкага раёна, у якім на-
радзіліся. Працу спалучалі з
навучаннем на філагалічным
факультэце Брэсцкага педага-
гічнага інстытута імя А. С.

Пушкіна. Паэзія некаторы час
былі літаратурным супрацоўні-
кам ганцавіцкай раённай газе-
ты «Сялянская праўда». З 1962
года працаваў старшым рэдак-
тарам літаратурна-драматыч-
ных перадач Брэсцкай студыі
тэлебачання.

З першымі вершамі выступі-
лі ў друку ў 1958 годзе, а праз
пяць гадоў дэбютавалі са збор-
нікам паэзіі «Першыя версты»,
які быў заўважаны і крытыка-
ваны, і чытачамі. Вы пазналі
сьве тонкім лірыкам, які ўмее
стварыць глыбокі паэтычны
вобраз, паэтам са сваім твор-
чым почыркам і поглядам на
жыццё. Потым выйшлі кнігі
Вашай лірыкі «Сінія Броды»,
«Позвы», «У краі там...», «Ве-
навенная бацьмаўшчына», «Тры-
гор'е», «Засцярога».

Лірычны герой Вашых кніг —
наш сучаснік, які любіць баць-
ноўскую зямлю, людзей, што
працуюць на ёй, задумваецца
над вечнымі праблемамі жыц-
ця над мінулым і сённяшнім
днём свайго краю і свайй пла-
неты.

Горача вітанучы Вас з юбі-
леем, жадаем Вам, дарагі Мі-
хась Міхайлавіч, моцнага здо-
роўя, асабістага шчасця, поспе-
хаў у працы і паэзіі!

Калектыў штотыднёвіка далу-
чаецца да гэтых цёплых пажа-
данняў.

ПОСТУП ТЫДНЯ

У СТРОГІХ ЖАНРАХ

У Беларускай дзяржаўнай
кансерваторыі адбыўся канцэрт
асістэнта-стажораў і студэнтаў
кампазітарскага аддзялення
класа народнага артыста ССР
прафесара Яўгена Глебава. Пуб-
ліка з цікавасцю ўспрыняла
многія работы Э. Наско, А. Ра-
шчынскага, С. Бельцонова, Д.
Далгалёва, У. Карызыны, Н. Які-
мавай, Н. Давыдоўскай.

Асабліва запомніліся вялан-
цэльная саната Э. Наско ў вы-
кананні дацэнта Я. Ісавер'ева і
старшага выкладчыка кафедры
спецыяльнага фартэпіяна пі-
яністкі Л. Малышавай, вакаль-
ны цыкл С. Бельцонова на вер-
шы Б. Ахмадулінай, выкананы
лаўрэатам міжрэспубліканскага

конкурсу салісткай дзяржаўна-
га тэатра оперы і балета БССР
Н. Рудневай (канцэртмайстар
В. Бельцонова), лірыка-драма-
тычная балада «Брацетка і ся-
стрыца» А. Рашчынскага на на-
родныя тэксты. Вылучыліся
таксама хоры У. Карызыны на
вершы М. Багдановіча, якія
прагучалі ў выкананні хору
Мінскага музычнага учылішча
(хормайстар Л. Яфімава). Кан-
цэртная сюіта для струннага
аркестра і ударных Д. Далгалё-
ва, выкананая камерным арке-
страм «Туці» (дырыжор А. Сас-
ноўскі, саліст — лаўрэат між-
рэспубліканскага конкурсу сту-
дэнт В. Курса Р. Ткачук).

Л. МІРАШНІЧЭНКА.

ПРЭМ'ЕРЫ

XXVII з'езду КПСС прысвя-
чаецца спектакль Акадэмічнага
тэатра імя Янкі Купалы «Апош-
ні журавель» па п'есе А. Дуда-
рава і А. Жука. Пастаюць
акцыявілі рэжысёры А. Анд-
росік і заслужаны дзеяч ма-
стацтваў БССР В. Раеўскі. Ма-
стан — заслужаны дзеяч ма-
стацтваў рэспублікі Б. Герлаван,
кампазітар — заслужаны дзеяч

мастацтваў БССР С. Картэс.
Галоўныя ролі ў спектаклі
выконваюць народны артыст
ССР В. Тарасаў, народны ар-
тыст рэспублікі Г. Аўсяннікаў,
заслужаны артыст БССР
У. Кудрэвіч, В. Філатаў, арты-
сты Г. Давыдзька і Ф. Варанец-
кі.

Фота Ул. КРУКА.

«ІСЛАЧ» СТАНОВІЦА «ІСЛАЧУ»

Не першы год у маляўнічым лесе, непадалёк ад гарадскога пасёлка Ракаў, вядзецца будаўніцтва Дома творчасці пісьменнікаў, назву якому дала рачулка, што працякае ў тутэйшых мясцінах. Цяпер можна смела сказаць, што работы на аб'екце ўступілі ў завяршальны этап. Недаўно ў жытні Дом прыме першых насельнікаў. А сёння турботаў хапае і, як заўсёды бывае ў падобных выпадках, абавязкова патрэбны лішняе рабочыя рукі. Іх не так і цяжка знайсці, калі ўспомніць пра талану, якая спрадчэна ў беларускіх вёсках дазваляла пры патрэбе калектывам прыйсці на дапамогу.

Менавіта так вырашылі зрабіць кіраўніцтва Саюза пісьменнікаў рэспублікі, партыйная і прафсаюзная арганізацыя. Дзень 12 красавіка быў аб'яўлены камуністычным суботнікам на будаўніцтве Дома творчасці «Іслач». Прапанову падтрымалі пісьменнікі, супрацоўнікі апарата Дома літаратара і літаратурна-мастацкіх выданняў.

Спраў хапіла кожнаму. Забыўшы пра клопаты творчыя, усе дружна ўзяліся за вёнікі, рыдлёўкі, насільні, вёдры.

Хапала работы ў галоўным корпусе. Выносілі ўсялякіх друз, падміталі падлогу... Працавалі дружна і спорна. Ды і як не старацца было, калі так хацелася не паказацца няўменам ці

«Іслаччу», ператвараючыся з праента ў Дом творчасці.

Пра тое, якім ён будзе, мы папрасілі расказаць дырэктара Беларускага аддзялення Літаратурнага фонду СССР В. Вільтоўскага. «Адначасова «Іслач», — гаворыць Васіль Антонавіч, — зможна прыняць сто чалавек. Ім будучы створаны самыя спрыяльныя ўмовы і для адпачынку, і для плённай творчасці. Есць аднапакатны і двухпакатны корпусы. Некаторыя з іх размешчаны ў два паверхі з мансардай. Акрамя галоўнага корпуса, пабудаваны яшчэ тры асобныя двухпаверховыя кватэры, у якіх ёсць камінная зала, рабочыя пакоі, веранда».

Прадугледжаны розныя спартыўныя збудаванні — тэнісны kort, гарадошныя, баскетбольныя, футбольныя, валебольныя пляцоўкі, ствараецца спартыўна-аздараўленчы комплекс з басейнам. На першым паверсе галоўнага корпуса будучы тры каміныя залы, дзе можна паглядзець тэлевізар, выпіць чаю з самавара. Дарэчы, спецыяльная чайная ствараецца ў харчовым блоку. Няма сумнення, што не будзе пуставаць і бильярдная ў галоўным корпусе, кіназала, дзе будучы дэманстравацца фільмы, праходзіць іншыя культурна-масавыя мерапрыемствы.

Ствараецца таксама бібліятэка на дзясць тысяч кніг. Зразумела, адпаведныя фонды

ляніўцам перад самым старэйшым удзельнікам талакі Я. Скрыганом. Дзядзьна Янка, не звязваючы на ўзрост, ахвотна адлінуўся на прапанову прыняць удзел у талачэ.

Аднак наведзеныя чысціні — работа перш за ўсё жаночая. Ці не таму так стараліся Л. Батава, М. Гілевіч, Л. Крушынская, Я. Лук'янец, Г. Каржанеўская, Г. Тычко, Р. Гузілевіч, Т. Тарасова, Р. Няхай, А. Федарава, Р. Віхор, З. Выржыкоўская і іншыя, паназваючы мужчынам прыклад, як трэба ў «хаце» падтрымліваць парадак.

Праз колькі гадзін утульнай стала ў пакоях, калідорах. На другім паверсе паклеены ўжо шпалеры, сцены ў ваннах абліцаваны пліткай. Па ўсім адчуваецца, што «Іслач» становіцца

на гэта будучы выдзелены. Аднак варта падтрымаць слушную прапанову, якую выказаў В. Вільтоўскі. Добра было б, калі б кожны пісьменнік падарыў свае кнігі бібліятэцы Дома творчасці, а паколькі сюды будучы прыязджаць па рэцэўках і з іншых саюзных рэспублік, з цягам часу створыцца арыгінальны кніжны збор.

«Іслач» павінна стаць сваім домам для многіх. Значыць, ужо сёння разам усе і павінны дбаць аб тым, каб стварыць тут як мага больш спрыяльныя ўмовы і для адпачынку, і для творчай працы. Правядзенне суботнікаў, збор кніг для бібліятэкі — паасобныя крокі ў гэтай важнай справе.

П. ЛАПЦКІ.

Валянцін Пятровіч КАТАЕЎ

Савецкая шматнацыянальная літаратура панесла цяжкую страту. 12 красавіка 1986 года на 90-м годзе жыцця памёр выдатны савецкі пісьменнік, член КПСС, Герой Сацыялістычнай Працы, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Валянцін Пятровіч Катаеў.

Усё жыццё і творчасць В. П. Катаева былі аддадзены беззапаветнаму служэнню савецкаму народу, справе камунізму.

Валянцін Пятровіч Катаеў нарадзіўся 28 студзеня 1897 года ў г. Адэсе. Удзельнік грамадзянскай вайны — служыў у Чырвонай Арміі камандзірам батарэі. Супрацоўнічаў у Адзкім аддзяленні РОСТА. З 1923 года працаваў у газеце «Гудок», друкаваўся ў іншых цэнтральных часопісах і газетах. З 1954 па 1961 год В. П. Катаеў — галоўны рэдактар часопіса «Юность».

Вялікі поспех пісьменніку прынес раман «Час, наперад» —

пра будаўніцтва Магнітагорскага металургічнага камбіната. У гэтым творы аўтар натхнёна паказаў людзей працы, ударнікаў першай пяцігодкі, стваральную ініцыятыву мас. Геройка-патрыятычнай тэме прысвечана яго аповесць «Я сын працоўнага народа».

У гады Вялікай Айчыннай вайны франтавыя нарысы і апавяданні пісьменніка публікуюцца на старонках «Правды» і «Красной Звезды». Многім пакаленням юных чытачоў палюбілася аповесць «Сын палка», за якую В. П. Катаеў быў удасцены Дзяржаўнай прэміі СССР.

Шырокае прызнанне атрымаў цыкл твораў «Хвалі Чорнага мора», сярод іх — «Бялее ветраз адзінокі», «Хутарок у стэпе», «Зімі вецер», «За ўладу Саветаў».

Творчасць В. П. Катаева прасякнута глыбокай грамадзянскасцю і партыйнасцю. Мастац-

кае майстэрства, публіцыстычная страснасць па праву прынеслі пісьменніку любоў і павагу ў нашай краіне і за мяжой.

В. П. Катаеў актыўна ўдзельнічаў у грамадскім жыцці, з'яўляўся членам праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, сакратаром праўлення Маскоўскай пісьменніцкай арганізацыі. Выбіраўся дэпутатам Вярхоўнага Савета РСФСР.

Вялікія заслугі В. П. Катаева ў развіцці савецкай літаратуры адзначаны трыма ордэнамі Леніна, ордэнам Кастрычніцкай Рэвалюцыі, двума ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, ордэнам Дружбы народаў, іншымі ўзнагародамі. У 1974 годзе ён быў удасцены звання Героя Сацыялістычнай Працы.

Светлая памяць пра Валянціна Пятровіча Катаева, пісьменніка-камуніста, назаўсёды захаваецца ў сэрцах савецкіх людзей.

- М. С. Гарбачоў, Г. А. Аліеў, В. І. Варатнікоў, А. А. Грамыка, Л. М. Зайкоў, Д. А. Кунаеў, Я. К. Лігачоў, М. І. Рыжкоў, М. С. Саломенцаў, В. М. Чэбрыкаў, Э. А. Шэварднадзе, У. В. Шчарбіцкі, П. Н. Дзямічаў, У. І. Далгіх, Б. М. Ельцын, М. М. Слюнькоў, С. Л. Сакалоў, Ю. П. Салаўёў, М. У. Талызін, А. П. Бірукова, А. Ф. Дабрынін, М. В. Зімянін, В. А. Мядзведзеў, В. П. Ніканаў, Г. П. Разумоўскі, А. М. Якаўлеў, І. В. Капітонаў, А. Н. Аксёнаў, В. Р. Афанасьеў, Ю. П. Воранаў, А. Д. Лізічаў, М. Ф. Нянашаў, П. Я. Слязко, Т. М. Ментэ-шавілі, У. П. Арлоў, Г. М. Маркаў, В. М. Мішын, С. А. Шалаеў, В. Г. Захараў, А. А. Бяляеў, П. Ц. Ярмаш, Я. В. Зайцаў, М. М. Чацверыкоў, Ч. Т. Айтматаў, С. М. Аляксееў, А. Г. Алексін, А. А. Ананьеў, С. А. Баруздын, Ю. В. Бондараў, Г. А. Баравік, П. П. Боцу, Ю. М. Верчанка, Р. Г. Гамзатаў, А. Т. Ганчар, М. М. Грыбачоў, А. Д. Дзяміценцеў, П. А. Заграбельны, С. П. Залыгін, М. А. Ібрагімаў, А. С. Іваноў, Я. А. Ісаеў, В. А. Каверын, У. В. Карпаў, А. П. Кешокаў, Ф. Ф. Кузняцоў, Л. М. Ляонаў, Э. Б. Межэлайціс, С. У. Міхалкоў, В. М. Озераў, П. Л. Праскурын, Р. І. Раждзественскі, А. Д. Салынскі, С. В. Сартакоў, Я. І. Скурко (М. Танк), Ю. І. Сураўцаў, М. Б. Храпчанка, А. Б. Чакоўскі, А. М. Чапуроў.

«ТЭАТРАЛЬНЫ МІНСК» № 1

Друкуецца артыкул намесніка міністра культуры БССР У. Скараходава — «Галоўны герой — сучаснік».

Пад рубрыкай «І чуцен голас наш далёка» — выступленні І. Чаркаса («Незабыўнае»), А. Саламаха («Наш балет працягвае завабываць свет»), К. Белавусава («Агні рампы — агні дружбы»).

Пра майстроў беларускай сцэны расказвае М. Гарэцкі («Тэатр узрастае на сацыяльных тэмках») і А. Ракава («Жыццё ў музыцы»).

Т. Гарбчанка рэцензуе кнігу А. Сабалеўскага «Сучаснасць і гісторыя» — «Сучаснасць праз прызму гісторыі».

Змешчаны «Наш календар» і «Гумар».

«ТЭАТРАЛЬНЫ МІНСК» № 2

Нумар прысвечаны 30-годдзю Беларускага рэспубліканскага тэатра юнага глядача імя 50-годдзя камсамола Беларусі. Адкрываецца ён спісам спектакляў, пастаўленых за гэты час. Розныя моманты з жыцця тэат-

ра закранаюць галоўныя рэжысёр У. Караткевіч («Служым маленству і юнацтву»); В. Ракіці («Тэатр для асоба гледача»); В. Грацова («Усе школы ў гасці будучы да нас...»); С. Новікава («Непарыўная сувязь пакаленняў»); С. Карпекава («Як слова наша адгукнецца...»); С. Дзмітрыева («Залаты ключы»).

Пад рубрыкай «Па старонках прэсы» друкуецца выступленні С. Пятровіча «Кожнаму пакаленню — свой Карчагін» і Т. Гарбчанкі «Казка для дарослых».

Завяршаюць нумар падборкі «Наш календар» і «Гумар».

ВЯСНОВАЯ ЛІРА

16 красавіка завяршыўся III фестываль «Мінская вясна». Назаўтра ў Саюзе кампазітараў БССР адбылася дыскусія, на якой былі абмеркаваны творы беларускіх кампазітараў, прадстаўлены ў канцэртах, узровень выканання фестывальных праграм, праблемы прапаганды

музычнага мастацтва і г.д. Нататкі з дыскусіі будучы змешчаны ў «Ліме» пазней. А сёння — некалькі адметных фактаў. Першы вечар «Мінскай вясны» пазнаёміў слухачоў з музычнымі прэм'ерамі: V сімфоніяй А. Мдзівані «Памяць зямлі» (першае выкананне сімфа-

нічнай партытуры), Канцэртм В. Войціка для камернага аркестра і саліруючага кларнета, паэмай В. Памазова «Заслаўская легенда». Упершыню за дыржорскім пультам Акадэмічнага сімфанічнага аркестра БССР мы пабачылі М. Казінца — мастацкага кіраўніка аркестра імя І. Жыновіча.

Быў наладжаны першы аўтарскі вечар лаўрэата прэміі ЛКСМБ В. Іванова. Кампазітара віталі лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола У. Някляеў, народны артыст БССР І. Лучанок. Народна-інструментальная, сімфанічная музыка, творы для эстраднага аркестра, песні В. Іванова былі прадстаўлены ў канцэрте з удзелам Сімфанічнага аркестра Дзяржтэатрадыё БССР (дыржор Б. Райскі), зводнага эстраднага калектыву (кіраўнік М. Фінберг), ансамбля «Верасы» (кіраўнік В. Раічык), ансамбля цымбалістаў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі (кіраўнік Я. Гладкоў), салістаў Т. Паўнянскі, Р. Харыка, спявачкі з Ленінграда, лаўрэата ўсесаюзнага і міжнароднага конкурсаў Л. Долянай.

Заклучны канцэрт — зноў прэм'еры: вакальна-сімфанічная паэма У. Дарохіна «Размова з таварышам Леніным» на вершы У. Маякоўскага, Канцэрт У. Дамарацкага для валторны...

Вясновая ліра настроіла слухачоў, кампазітараў, музыкантаў на мажорны лад і на крытычны роздум.

С. ВЕТКА.
Фота Ул. Крука.

ПРЫСВЕЧАНА ЗМІТРАКУ БЯДУЛЮ

Аддзяленне грамадскіх навук Акадэміі навук БССР і Інстытут літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР правялі навуковую канферэнцыю, прысвечаную 100-годдзю з дня нараджэння Змітрака Бядулі. Уступным словам яе адкрыў віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук БССР, акадэмік І. Навуменка.

Былі заслуханы даклады члена-карэспандэнта АН БССР В. Каваленкі «Духоўная сіла класікі», доктара філалагічных навук М. Мушынскага «З. Бя-

дуля як літаратурны крытык», члена-карэспандэнта АН БССР В. Бандарчыка і доктара філалагічных навук А. Фядосіка «З. Бядуля як фалькларыст і этнограф».

Паведамленні на канферэнцыі зрабілі — Э. Золава («З гісторыі напісання рамана «Язеп Крушынскі»); В. Данонская («Два лісты З. Бядулі да А. Я. Багдановіча»); В. Шымановіч («З. Бядуля і беларускі тэатр»).

І. ВЕРАСАУ.

АБМЕРКАВАННЕ СПЕКТАКЛЯ

Усё большую папулярнасць у аматараў тэатра набывае цыкл вечароў «Пасля прэм'еры», якія праводзіць рэспубліканскі Дом работнікаў мастацтваў. На гэты раз прадстаўлялася адна з апошніх работ Тэатра-студыі кінаанцэра «Дзівак з ганчарнай вуліцы».

На сустрэчу з глядачамі прыйшлі аўтар п'есы лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР І. Чырынаў, рэжысёр-пастаноўшчык спектакля, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР В. Луцэнка, крытык і літаратуразнавец Ул. Гіламедаў, кінакрытык

М. Пушкіна. Былі паказаны сцэны з новай работы тэатра, у якіх сваё майстэрства дэманстравалі артысты П. Юрчанкаў, Г. Дубровіна, Т. Мужэнка, У. Грыцэўскі, А. Гур'еў, У. Січар і іншыя. Адбылася зацікаўленая гаворка, удзельнікі якой падкрэслівалі, што спектакль «Дзівак з ганчарнай вуліцы» атрымаўся дзякуючы умеламу спалучэнню ігры акцэраў і кінаакцэраў, якія арганічна ўваходзяць у яго вобразна-выяўленчую структуру.

П. ГАРДЗІЕНКА.

Пяць тамоў ЭПБЕЛ

Выдавецтва «Беларуская савецкая энцыклапедыя» імя Пятруса Броўкі завяршыла выпуск пяцітомнай падпісной Энцыклапедыі прыроды Беларусі. Чытачы атрымалі унікальнае выданне, якое на сённяшні дзень з'яўляецца самым грунтоўным і дакладным даведнікам па пытаннях прыроды рэспублікі. У энцыклапедыі змешчана 15 084 артыкулы, што асвятляюць

жыццё расліннага і жывёльнага свету, даюць апісанне рэк, азёр, вадасховішчаў, закранаюць пытанні аховы прыроды... Выданне багата ілюстравана.

Слёта выдавецтва мяркуе на аснове гэтай энцыклапедыі выпусціць на рускай мове аднатомнік «Прырода Беларусі», змест якога складуць больш за 5 тысяч артыкулаў.

С. КАТЭНКА.

ПЕРАД, ПА-НАД І ПРЫ

Прычкаў перановы
Вор зялёны, і на
Дыванок верасовы
Гліцу стрэсла сасна.

Віктар ГАРДЗЕЙ

Міма кнігаўкі цераз
Жураўля прама да
Крумкача шпарка ў верас
Тэпаў гусь без дрэзда.

Меркаваў я паводле
Снегіроў толькі аб
Трох буслах без прыгод ля
Дзвюх калюг з мноствам жаб.

Чайна крыннула па-за
Перапёлкаю над
Вераб'ямі, што разам
Узляцелі з прысад.

Пасля зяблікаў перад
Салаўямі і на
Канях чухацца перад
Выкрутасаў спаўна.

А ПАРА Б...

Я сок бярозы, вожык ружы,
Я тут, за далеччу, я—вунь...
Алесь ЖЫГУНОЎ

Пашчодрыў лёс на радасць
людю,
Каб дзень глядзеўся веселей.
Я там і тут, я вунь і ўсюды,
У кветках бэзу і лілей.

Я там, дзе вецер фортнай
бразне,
Дзе ў скуру хліпае падман.
Дзе дым над хатаю і лазняй,
А над ракой густы туман.

Бываю я зямлі асновай,
Найдзіўнай песняй без
канца;
Я так гуляць вучуся словам,
Нібыта кветкай дзьмухаўца.

Георгій ЮРЧАНКА

Няўлоўна я вятрую ў тлуме,
Кружуся пчолкай над вярбой,
Але збіраюся падумаць,
Калі мне стаць самім сабой.

КРУГІ

Ты прама ідзеш, але жыццё
ёсць круг.

Жыццё — віроў дыханне
кругавое.

Казімір КАМЕЙША

Кружу, бы ў коле, зранку да
цямна.

Кружыцца і кружэнне вечна
дружаць.

У сціху вечароў
здавён-даўна

Праз пешчы дзеўні хлопцам
голаў кружаць.

Кружэнне ўрозмеш бачыцца
здаля.

Бывае так — ідзеш
праспентам чынна,

А пад табою кружыцца
зямля,

Слупы і дрэвы кружаць
беспрычынна.

У сугрэве дум кружыюць
нашы дні.

Суботне спын прымае круг
наволя.

Так, я спазнаў акругласць
цішыні

і вышыні дыханне кругавое.

У дзьмухах ветру
скружыцца вясна,

Выводак гарбузовы
круглым стане;

Круглее кірмашовая сасна,
і круглых ягад сеўна на
паляне.

У акругласці арэхаў і нашоў.
Каўбас, гуркоў і іншага
тварэння

Выснова трапяткую я
знайшоў.

Натхненне — у
нястрымнасці кружэння.

БЯЗГРЭШНАСЦЬ

Хочаш, стану Адамам,
А ты, мая Ева,
Яблык наш зорны сарвеш?
Мікола МЯТЛІЦКІ

Наш сад, ён кроністы і
росны,
У ім вячысты супакой.
Ты спрытна яблык

Сарвала лётнаю рукою,
меданосны

Ад той рукі ўздрыгнула
дрэва

Усёй магутнасцю ствала,
Ты ў гэты міг, нібыта Ева,
Мне грэшны яблык падала.

Пачуцці ўдзячнасці
ўзняліся,

Ды яблык я прыняць не
мог,

Бо скрозь хмурынкі з сіняй
высі

Глядзеў мне ў сэрца
Саваоф.

Праз годы ўлеглася
трывога,

Цяпер жыву і не тужу,
Таму што з боскай
дапамогай

Граха не ўсклаў я на душу.

З ПАЧУТАГА

Яны гавораць пра Расію
і, можа, нават — пра мяне.
Алесь ПІСЬМЯНКОЎ

Уздыхнуў А. Пушкін у
адчай

і паглядзеў паверх вякоў:
— Каму сціло аддаць, не
знак,

Адна надзея — Письмянкоў.

А. Блок у бурным
захапленні

Сказаў: — Не будзем мы ў
бядзе,

Любога цёзка з нас замяніць.
Сяброў ні ў чым не
падвядзе.

С. ПАПАР

Да пытання аб стварэнні свету

— Чаму з семак райскага яблыка вырастаюць дзічкі?

Старонкі мінулага

Рацыянальнае зерне прарасцілі на солад.

Сакрэты матрыярхату

Жонка: «Яго толькі пахвалялі, то ён і дадому не вер-
нецца!»

Розныя дробязі

Дурасць служыць розуму за тачыла.

Гастронамічнае

«Ён мысліць цэлымі вобразамі!» — гаварылі пра Пі-
тона.

У пытанні—адказ

«Дык хто мудрэй за жанчыну?» — дапытвалася Змяя.

ФРАЗЫ

Сумленне ў яго было, як
божак кароўка — маленькае
і плямістае.

Круглы дурань мае адну
карысную якасць: можна
быць эталонам для параў-
нання.

Бацькі на дачы кляпатлі-
ва культывавалі яблыні,
грушы, ягаднікі... І толькі
дзеццё ў іх былі дзікарослымі.

Гаварыў, што ведае сабе
цану, але называў толькі
САБЕНОШТ.

Р. РУМКО.

Эдзі АГНЯЦВЕТ

Пятрусь МАКАЛЬ

Хведар ЖЫЧКА

Іван ЧАРОТА

У профіль і анфас

Язэп СЕМЯЖОН

Мікола ЧАРНЯУСКІ

Вячаслаў РАГОЙША

Васіль ЖУКОВІЧ

Сяброўскія шаржы
К. КУКСО.

з 21 па 27 красавіка 1986 года
21 красавіка, 17.35
ПАДПІСАНА ЛЕНІНЫМ
Перадача 1-я. «Ленін і айчынная
мастацтва».

21 красавіка, 18.10
ПІСЬМЕННІК І СУЧАСНАСЦЬ
Выступленне паэта В. Зуёнка.
22 красавіка, 17.35.
ПАДПІСАНА ЛЕНІНЫМ
Перадача 2-я. «Ленін і замежнае ма-
стацтва».

22 красавіка, 18.50
«ДРУЖБА НАРОДА — ДРУЖБА
ЛІТАРАТУРЫ»
Выступленне паэта Алеся Барскага
(ПНР).

22 красавіка, 19.05
КАНЦЭРТ САВЕЦКАЯ ПЕСНІ
У ім выступяць І. Цэпіціс, Т. Ка-
лінчанка, Дзяржаўны акадэмічны хор
Латвійскай ССР, П. Бабакоў, Варонж-
скі рускі народны хор.

23 красавіка, 17.30
ПАДПІСАНА ЛЕНІНЫМ
Перадача 3-я. «Размова Леніна са
студэнтамі вышэйшых мастацкіх май-
старань».

23 красавіка, 20.00
НА ІХ З'ЕЗДЗЕ ПІСЬМЕННІКАУ
БЕЛАРУСІ

23 красавіка, 20.10
РОДНАЕ СЛОВА
Вядзе перадачу кандыдат філалагіч-
ных навук П. В. Садоўскі.

24 красавіка, 20.05
НА ІХ З'ЕЗДЗЕ ПІСЬМЕННІКАУ
БЕЛАРУСІ

24 красавіка, 21.40
НА ІХ З'ЕЗДЗЕ ПІСЬМЕННІКАУ
БЕЛАРУСІ.

25 красавіка, 18.30
Г. ВАГНЕР, КАНЦЭРТ-ФАНТАЗІЯ
ДЛЯ ФАРТЭПІЯНА І НАРОДНАГА
АРКЕСТРА
Выконваюць народны аркестр Бела-
рускай ССР і піяніст І. Алоўнікаў.
Дырыжор — М. Казінец.

25 красавіка, 19.50
ПАКАЗВАЕ ГОМЕЛЬ
Літаратурна-мастацкі часопіс «Ра-
дзімічы».

26 красавіка, 11.15
КАНЦЭРТ БЕЛАРУСКАЯ
КАМЕРНАЯ МУЗЫКІ
Прагучаць творы Л. Абеліевіча,
А. Багатырова, Д. Смольскага, А. Мдзі-
вані, В. Войцкі ў выкананні народна-
га артыста СССР А. Саўчанкі, заслужаных
артыстаў БССР Т. Міянсаравай,
Я. Гладкова і іншых, ансамбля
цымбалістак Дзяржаўнага народнага
аркестра імя Жыновіча, Мінскага ка-
мернага аркестра.

26 красавіка, 11.40
СЛОВА — ПАЭЗІІ
Новыя вершы У. Верамейчыка.
26 красавіка, 11.55
СУЗОР'Е
Майстар-цацачнік з вёскі Неманіца
Барысаўскага раёна Міхась Ржавуцкі.
26 красавіка, 17.05
Аўтарскі канцэрт лаўрэата прэміі
Ленінскага камсамола Беларусі кам-
пазітара В. Іванова. Трансляцыя з
Белдзяржфілармоніі.

27 красавіка, 15.10
НАШ АГУЛЬНЫ КЛОПАТ
Да Рэспубліканскага фестывалю
драматычных тэатраў. Выступленне
намесніка міністра культуры БССР
У. П. Скараходава.

27 красавіка, 15.20
КАНЦЭРТ КАМЕРНА-
ІНСТРУМЕНТАЛЬНАГА АНСАМБЛЯ
БЕЛАРУСКАГА ТЭЛЕБАЧАННЯ
І РАДЫЁ
Трансляцыя з Белдзяржфілармоніі.
Вы пачуеце творы Глебава, Іванова,
Зарыцкага, Вагнера, Рахманінава, Бу-
дашкіна, Прохарава.

Мастацкі кіраўнік — лаўрэат прэміі
Ленінскага камсамола Беларусі
Я. Валасюк.

У «КНИГАРНИ ПИСЬМЕННИКА»

А. ДРАКАХРУСТ. Кругазварот. Кніга
лірыкі. На рускай мове. Мн., «Мас-
тацкая літаратура», 1986. — 40 к.

ПАХ МЕДУ. Пераклады В. Тараса.
На рускай мове. Мн., «Мастацкая лі-
таратура», 1986. — 1 р. 10 к.

А. СТАВЕР. Сугучча. Вершы. На рус-
кай мове. М., «Советский писатель»,
1986. — 35 к.

Ю. СВІРКА. Паўшар'е бланіту. Кніга
лірыкі. Мн., «Мастацкая літаратура»,
1986. — 55 к.

А. ЦЯЖКІ. Дзе мой дом?.. Аповесці
і апавяданні. Мн., «Мастацкая літа-
тура», 1986. — 1 р.

«Літаратура і искусство» — орган Министер-
ства культуры и правления Союза писателей
БССР. Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦІІ КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 05673 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП. Мінск, вул. Заха-
рава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі—33-24-61, наме-
ніка галоўнага рэдактара—33-25-25, адзнага са-
ратара—33-19-83, аддзела публіцыстыкі—33-19-65,
аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела
крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04; аддзела тэатра
і выяўленчага мастацтва — 33-21-53, аддзела му-
зыкі і кіно—33-21-53, аддзела культуры—33-24-62,
аддзела інфармацыі—33-24-62, аддзела мастацкага
афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04,
фоталабараторыі—33-24-62, выдавецтва—23-52-85,
бухгалтарыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апавяданні, на-
рысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, ін-
тэр'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак,
вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў.
Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машы-
цы ў двух экзэмплярах.
Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алесь АСПЕНКА, Уладзімір ГІЛЕП,
Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара),
Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ,
Міхась ДРЫНЕУСКІ, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар
ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН,
Юрый СЕМЯНЯКА, Віктар ТУРАУ, Паўла
УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЁУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.